

„Társadalmi kérdések, teológiai reflexiók”

- nemzetközi tudományos konferencia -

Szentendre 2018

Szerkesztette:
Mgr. Lévai Attila, PhD.
Kiadó:
Tillinger Péter Műhelye – Szentendre

Szöveggondozás és tördelés:
Tillinger Péter

1. kiadás

ISBN : 978-615-80164-4-5
HUISSN 2064-4523

A kötet megjelenését a Magyar Tudományos Akadémia
támogatta

Készült Tillinger Péter műhelyében Szentendrén

„Társadalmi kérdések, teológiai reflexiók” - nemzetközi tudományos konferencia -

Kassa - 2016.11.24.

Szervezők: Selye János Egyetem Református Teológiai Kar,
Társszervezők: Calvin J. Teológiai Akadémia, Szlovákiai Református Keresztyén Egyház, Szlovákiai Református Keresztyén Egyház Abaúj-Tornai Egyházmegye, Sárospataki Református Teológiai Akadémia, Gréckokatolicka teologická fakulta Prešovskej univerzity v Prešove, Sulyok István Teológiai Tudományok Intézete - Nagyvárad

Program

2016. november 24. csütörtök

- **9:00** - Résztevők regisztrációja
- **9:30** - Köszöntő, rektori és dékáni megnyitó - Doc. RNDr. Tóth János, PhD., a Selye János Egyetem rektora és Mgr. Lévai Attila, PhD., a Selye János Egyetem Református Teológiai Kar dékánja - Komárom
- **9:45** - Bevezető áhítat: Mgr. Fazekas László, püspök - Szlovákiai Református Keresztyén Egyház

Előadások

- **10:00** - Társadalmi kérdések - teológiai reflexiók - Dr. Barnóczki Anita, PhD. - Sárospataki Református Teológiai Akadémia - Sárospatak
- **10:30** - Permanentná formácia kňazov Prešovskej gréckokatolíckej archieparchie a je prínos k rozvíjaniu duchovného rozmeru v živote spoločnosti na Slovensku - Mons. prof. ThDr. Peter Šturák, PhD. - dekan

Gréckokatolickéj teologickej fakulty Prešovskej univerzity
v Prešove - GTF PU – Prešov

- **11:00** - A 103. zsoltár ekologikus összefüggései – prof. ThDr. Vojtech Boháč, PhD. – GTF PU – Prešov
- **11:30** - kávészünet
- **11:50** - Jogkövetés biblikusan (A jog teológiai igazságkritériumai) - JUDr. ThDr. Rákos Loránt, PhD. - SZRKE
- **12:20** - A házasságkötési eskü problematikája. – Ing. Kis Jolán, PhD. , SJE RTK - Komárom
- **14:30** - Egy diakóniai felmérés utóélete - a SZRKE szeretet-szolgálatában végzett felmérés értékelése. – Mgr. Ibos Henriett, SZRKE Diakóniai Központja
- **15:00** - A fogyatékoság jelenségének keresztyén értelmezése – Mgr. Haris Szilárd. PhD., SZRKE Diakóniai Központja
- **15:30** - A cigánység integrációjának társadalmi és egyházi kihívásai napjainkban - ThDr. Kálmán Csaba, MRE Veszprémi Egyházmegye
- **16:20** - Anyanyelv váltási tapasztalatok és nyelvi szórványosodás a felvidéki magyar református közösségben – ThDr. Somogyi Alfréd, PhD. – SJE RTK - Komárom
- **16:50** - kerekasztal-megbeszélés, a konferencia kiértékelése
- **17:30** - Tájékoztató a SJE RTK életéről, kiadványairól - Mgr. Lévai Attila, PhD. – dékán és Mgr. Czinke Zsolt, PhD.- hallgató - SJE RTK – Komárom
- **18:00** - Záró áhítat: Mgr. Orémus Zoltán, esperes - SZRKE Abaúj-Tornai Református Egyházmegye

Dr. Somogyi Alfréd

Anyanyelváltási tapasztalatok és nyelvi szórványosodás a felvidéki magyar református közösségben

Két furcsasággal kezdem:

Furcsának tűnhet a cím, hiszen anyanyelv csak egy van, mert anya is csak egy van.

Anyanyelvet nem lehet váltani! Ugyanakkor nyelvváltásról beszélni, szinte már természetes manapság, amikor kinyílt a világ és különben is mindenki az lehet, aminek mondja magát. Az „anyanyelváltás” kifejezés tudatos használatával egy fájó tapasztalatra szeretném felhívni a figyelmet: tájainkon a nyelvváltás minket úgy érint, hogy a magyar nyelv helyére a szlovák lép be egy családban. És a következő generáció már bizonyítja a szolás igazságát: engedd be a tótot és kiver a házból. A következő generációk elfelejtik, nem használják a magyar nyelvet. Generációk összefüggésében tehát mégis létezik anyanyelváltás. És ez nálunk múltváltást is jelent: ezzel együtt filmszakadást és – tudom, keményen hangzik, de – a múltnak, a gyökereknek és az ősöknek a megtagadását is.

Furcsának tűnhet az is, hogy egy ilyen nem egyházi, hanem inkább magyar közösségi témában egy református lelkész szólal meg. Jaj, már megint politizálni akarnak a papok... Hadd tisztázzak két dolgot ennek kapcsán:

1. Egy kisebbségi magyar református lelkésznek kutya kötelessége a nemzeti közössége dolgaival is foglalkozni, vagyis – sajátos módon – politizálni. Ha kiszolgáltatjuk magunkat annak, hogy csak arról beszélhetünk, amit elvárnak tőlünk, vagy megengednek nekünk, abból baj lesz. Ugyanis, ha ezeknek az elvárásoknak fogunk eleget tenni, akkor nem Istent szolgáljuk, hanem emberi elvárásokat: viszkető füleket. Ne-

kem csak egyszer mondták, hogy ne politizáljak. Visszakérdeztem: nem vagyok tudathasadásos ember, palástban és palást nélkül is ugyanúgy gondolkodom a világ folyásáról – mi még az, amiről ne beszéljek sem palástban, sem palást nélkül? Akarnak-e hallani a testvérek a szeretetről? Igen. Hát a megbocsátásról? Arról is. És a bűnről? Arról már nem annyira. De ha a bűnről nem beszélünk, akkor a bűnbocsánatról és az isteni szeretetről sem lehet és végső soron Jézus Krisztusról sem fogunk beszélni, mert nem fog tetszeni az embereknek. Nyugaton ez lassan már tény lesz. Ott már szalonképtelen az az ember, aki csak Jézusról beszél, és nem emlegeti egy platformon a Megváltót Mohameddel, vagy Buddhával. Én, idáig, nem szeretnék lezúlleni! Ezért most kérek elnézést azoktól, akiket botránkoztatok a politizálásommal, de ez nekem hitem megélésének, magyar református keresztyénségemnek szerves része.

2. Azért beszélhet egy református lelkipásztor ilyen dolgokról, mert tájainkon, bizony a református egyház az a szervezet, amely a legtöbb magyart tömöríti Felvidéken, és amelyik a legrendszeresebb és legintenzívebb tevékenységet folytatja a felvidéki magyarság kötelékében.

A két legnagyobb ismert magyar szervezet a Csemadok és a Magyar Közösség Pártja. A Csemadoknak közel 500 alapszervezete és 50.000 tagja van. A Magyar Közösség Pártjának közel 450 alapszervezete és 10.000 tagja van. A Szlovákiai Református Keresztyén Egyháznak 370 gyülekezeti közösségben¹ 62.000 tagja van. Ez egyébként az az adat, amit az egyházunk a saját nyilvántartása szerint használ. A népszámlálási adatok szerint 2011-ben 98.797-en vallották magukat reformátusnak, s ebből 70.221-en vállalták a magyarságukat is².

---

¹ Ebből: 211 anyaegyház, 105 leányegyház és cca. 55-60 szórványgyülekezet, a 2014. évi adatok szerint.

² A 98.797 reformátusból: 70.221 magyar; 26.550 szlovák; 1.343 roma; 105 cseh; 21 német; 17 ukrán; 14 ruszin; 7 morva; 3 orosz; 2 bolgár; 2

Persze a református egyháznak nem a nemzeti közösségünk gyarapodásán kell elsődlegesen munkálkodni, mert az egyház feladata Isten igéjének hirdetése, a szentségek kiszolgáltatása, a szeretetszolgálat és az egyházfegyelem gyakorlása. De egy kettős kisebbségi – mind nemzetiségi, mind vallási kisebbségi – közegben óhatatlanul oda kell figyelnünk az identitásunk nemzeti összetevőire, magyar sajátosságainkra és értékeinkre is. Hiszen felvidéki magyar voltunkat Istentől való adottságként, ajándékként fogadjuk el. Ez a mi sajátos „Éde-nünk”, amire azt mondta az Úr, hogy „műveld és őrizd”. Azt hiszem, ez evidencia valamennyiünk számára.

És azt is el kell mondanom az elején, hogy a felvidéki református egyház a felvidéki magyar közösséget nézve, kicsit olyan, mint az a bizonyos állatorvosi ló. Tapasztaltuk nem egyszer, hogy ami a felvidéki magyarokat érintette, az erőteljesen lecsapódott a mi egyházunkban is, és ami az egyházon belül nemzetiségi jelenséggént megjelenik, az előbb utóbb megmutatkozik a felvidéki magyar közösségben is. Mondani-valómat, kérem, fogadják úgy, mintha egy 70.000-es merítésű minta megélt tapasztalatait vetíteném ki a már kevesebb, mint félmillió felvidéki magyarságra.

Az asszimilációnak, vagyis a tömbmagyarság szórványosodásának nem az okairól szeretnék beszélni, hanem a történeti összetevőiről. Hiszen ebből tanulhatunk leginkább.

A felvidéki magyarság a legtörékenyebb identitású közösség a Kárpát-medence határom túli magyar közösségeinek sorában. Ennek gyökerei a II. világháború utáni időkben és eseményekben kereshetők. A hírhedt Beneš dekrétumok kollektív háborús bűnösnek bélyegezték a szüleinket, nagyszüleinket, s ennek következtében, akit nem deportáltak csehorszá-

---

horvát; 2 lengyel; 1 szerb; 1 zsidó; 55 személy más egyéb fel nem tüntetett nemzetiséghez tartozónak vallotta magát és 453 református személy nem adott meg nemzetiséget.

gi kényszermunkára, vagy nem telepítettek ki 50-60 kilós csomaggal, vagy a lakosságcsere keretében Magyarországra, azt másodrangúsították. 68 évnek, vagy ha Trianontól számolunk akkor 93 évnek kellett eltelnie ahhoz, hogy egyáltalán egy magyar köztársasági elnökjelöltünk legyen 2013-ban. Bár tudtuk, hogy esélytelen és ma is úgy gondoljuk, hogy mi már nem fogjuk megélni azt, hogy egy ízig vérig becsületes magyar ember legyen ennek az országnak az elnöke. A másodrangúsítás tudata bennünk él. A hontalanság éveinek traumája úgy ivódott be a kollektív tudatunkba, hogy még beszélni sem mertek róla a kommunista időszak évtizedeiben, még családon belül sem. Az egzisztenciális veszélyeztetés elhárítására jó eszköznek bizonyult a reszlovakizáció. Aki annak idején reszlovakizált, az állampolgárságot kapott és otthon maradhatott, érvényesülhetett. Csak éppen a lelkében kapott egy gyógyíthatatlan és múlhatatlan sebet attól, amit megtett. A reszlovakizáció kifejezés a jövő zálogaként égett be sok-sok felvidéki magyar ember lelkébe. Erről a megaláztatásról sem beszéltek a nagyszülők az unokáiknak. De azt nagyon szerették volna, hogy az utódok már nem élnek meg hasonló önmeghasonlást és megaláztatást, mint amit nekik kellett. És – bolsevik ideológiai alapon – kialakult egy téves felfogás arról, hogy Csehszlovákiában, ill. Szlovákiában jobban lehet érvényesülni, ha a magyar ember egyre inkább a többségi nemzethez húz.

Így alakult ki egy furcsa, hadd nevezzem így, a kettős identitás táptalaja, amit ma már egy kétnyelvű szlovák-magyar párt is meglovagol. És létezése, népszerűsége bizonyítja, hogy erre a furcsa kettős identitásra van kereslet és van igény Felvidéken. Az idej - 2016. évi március 5-i - parlamenti választások eredménye³ is ezt támasztja alá.

---

³ A MOST-HÍD szlovák-magyar vegyespárt eredménye: 6,50% (169.593 szavazat), amivel bekerült a parlamentbe, a Magyar Közös-

Akarattal fogalmazok így: a választási eredmények fényében a kettős identitás piaci részesedése 61,66%, a magyar identitás 38,33%-val szemben⁴. De hagyjuk ezt a vonalat és térjünk vissza egyházi térfelre.

A Szlovákiai Református Keresztény Egyház kétnyelvű egyház. 7 magyar és 2 szlovák egyházmegyében élnek a magyar ajkú és szlovák ajkú gyülekezeteink.

A következő számadatok csak nagyságrendben helytállóak, mivel nem az egyháztagok nemzetiségét, hanem a magyar, ill. a szlovák egyházmegyékhez való tartozást veszik alapul:

---

ség Pártja eredménye: 4,04% (105.495 szavazat), amivel – immár harmadszor – parlamenten kívüli párt maradt 2016-ban.

⁴ A számítás alapja a MOST-HÍD és az MKP 2016. március 3-i parlamenti választásokon elért eredménye, a következő képen: a két párt összesen 6,50 + 4,04 %-ot, vagyis 10,54 %-ot szerzett. Ha ezt tekintjük egésznek (100%-nak), akkor ebből az egyik és a másik „részesedése” 61,66% és 38,33%.

lélekszám alakulása a SZRKE-ban a 2011-2015 közötti időszakban ⁵						
		összesen	magyar egyházmegyékben	szlovák egyházmegyékben		
2011	saját nyil- vántartás alapján	63.573	55.380	<i>öt év alatt beállt változás:</i>	8.193	<i>öt év alatt beállt változás:</i>
	választók száma szerint	39.491	33.651		5.840	
2012	saját nyil- vántartás alapján	62.443	54.108		8.335	
	választók száma szerint	38.986	33.054		5.932	
2013	saját nyil- vántartás alapján	63.544	54.895		8.649	
	választók száma szerint	38.936	32.924		6.012	
2014	saját nyil- vántartás alapján	62.130	53.668	8.462		
	választók száma szerint	37.906	31.919	5.987		
2015	saját nyil- vántartás alapján	60.030	51.463	-3.917	8.567	+374
	választók száma szerint	36.448	30.457	-3.194	5.991	+151

Persze vannak olyan gyülekezeteink is, ahol mindkét nyelv él és mindkettőt használják. Ezek a gyülekezetek – érdekes módon csak – a magyar egyházmegyéinkben vannak.

⁵ Adatforrás: A Szlovákiai Református Keresztyén Egyház évi statisztikai adatai. Az adatokat a Zsinati Iroda bocsátotta rendelkezésemre.

A szlovák reformátusok már 1919-ben kérték a szlovák egyházmegye kialakítását, amire az akkori egyházvezetés lehetőséget is adott.

Az 1923-as törvényhozó zsinat megteremtette a szlovák egyházmegye létrehozásának törvényi lehetőségét, de az atyafiak mégsem szervezték meg önmagukat. Lehet, furcsának hat, de igaz, hogy a szlovák egyházmegye csak 1994-ben alakult meg református egyházunkban. Akkor viszont egyszerre kettő is.

Egyházunk kénytelen követni a társadalmi jelenségeket és igazodni ahhoz a változáshoz, amit a társadalmi körülmények eredményeznek egy-egy térségben. Ez néha – bizonyos esetekben – jó, néha – bizonyos esetekben – nem jó.

Az egyházunkon belül bizonyítható, hogy legveszélyeztetettebbek a nyelvhatáron élő gyülekezeteink. A nyelvhatár dél felé húzódása a rendszerváltás óta eltelt 25 évben rohamosan felgyorsult. Az érezhető asszimilációnak nem egyházon belüli okai vannak. A társadalmi folyamatot: a felvidéki magyarság elszlovákosodását képezik le az egyházunkban tapasztalható jelenségek. Tudatosítanunk kell, hogy a mai körülményeink között minden létező magyar szórványunk egy korábbi tömbből alakult ki. A szórványosodás pedig szorosan összefügg hat tényezővel. Ezek jellemzője, hogy egyik sem kimondottan egyházi tényező.

Ez a hat tényező:

1. az anyanyelvi iskola megléte, ill. hiánya
2. az anyanyelv ismerete, értő és élő használata, ill. ennek visszaszorulása
3. az anyanyelven való érvényesülés társadalmi és egzisztenciális lehetősége
4. a nemzetiségi szempontból vegyes házasságok gyakorlata
5. a régiók szociális különbségei miatt érezhető szülőföldelhagyás

6. a társadalomban politikailag generált hatások és a szlovákság nemzetné formálódásával járó, törvényszerű szlovák nemzeti büszkeség megnyilvánulásainak lecsapódása

Azokon a vegyes lakosságú térségekben lévő településeken, ahol a 70-es évektől kezdődően szisztematikusan felszámolták a magyar kisiskolákat, mára már a gyülekezeteink liturgiai nyelve is megváltozott. Ezek az elszlovákosodott gyülekezeteink. És ezt a folyamatot egyre erősebbnek, intenzívebbnek érezzük. Egy néhány száz lelkes faluban, ahol megszűnt a helyi magyar iskola, már csak a templomban lehet magyar szót hallani. A szülőknek kényelmesebb a helyi szlovák iskolába járatni a gyermeküket, mint utaztatni a szomszédos település magyar iskolájába.

A magyar nyelv a konyhába szorul. A szlovákul tanuló gyermek a gyülekezeti foglalkozáson még találkozik a magyar szóval, de tanulni és szövegérteni szlovákul már jobban tud. Hiszen neki ez az információszerzés nyelve. S ha a lelkész azt szeretné, hogy a gyerek értse is azt, amiről magyarul hall, akkor olykor-olykor átvált a szlovák nyelvre. Sok esetben nincs más választása, hiszen arra nincs igazán lehetőség, hogy egyházi térfélen olyan effektivitással oktassuk a magyar nyelvet, mint amilyen szinten a szlovákkal találkoznak az érintett térségek fiataljai. Az így nevelkedő gyermekből 10-15 év múlva szlovákul élő felnőtt lesz, szinte biztos, hogy szlovák férjjel vagy feleséggel. És a gyermekét ő már biztosan szlovákul kéri megkeresztelni. Valójában egy-két generáció alatt végbemegegy a teljes nyelváltás folyamata egy gyülekezetben.

Egyházunkban, az utóbbi évtizedben legalább egy tucat hajdan magyar gyülekezet ment át a teljes nyelváltás és identitásváltás útján és kérte átsorolását valamelyik szlovák ajkú egyházmegyébe. Pozsonyban még egyben van a kétnyelvű gyülekezet, Kassán azonban már kettévált és van egy magyar és egy szlovák református egyházközség. Kelet-Szlovákiában Bánóc, Bező, Sárrét, Jenke, Málca, Pinkóc, Lasztomér, Lucska,

Felsőrócse vagy Vásárút mindig is kétnyelvű, vagy inkább szlovák gyülekezet volt. De Bárcán, Györkében, Magyarizsépen, Bodzásújlakon, Szentesen, Garbócbogdányban, Gálszécsen, Gercselyben, Magyarsason, Nagyazaron, Eszkárosban vagy Petőszinyén, Abaújnádasdon, vagy éppen Töketerében az utóbbi évtizedekben vált teljesen egynyelvűen szlovákká a gyülekezet. Ezekben az esetekben a fent említett 6 tényező mindegyike kimutatható. Az egyházon belül úgy látjuk, hogy az új keletű szlovákságnak erősebb a vallási kötődése, mint a nyelvi, nemzeti gyökere. Nyelvet vált, de megmarad reformátusnak.

Álljon itt egyetlen adat ennek alátámasztására: 1921-ben a felvidéki református egyház 98%-a magyar volt: tehát 2%-nyi volt a szlovák református. 90 évvel később, a 2011-es adatok alapján a reformátusságnak 71%-a magyar és 26,87 % a szlovák. A fennmaradó pár százalékot a többi nemzethez tartozók teszik ki⁶.

A rendszerváltás óta öt általános iskolát és két gimnáziumot tudott alapítani és működtetni az egyházunk. Ezek közül 3 általános iskola - az érsekkétyi, a martosi és a vajáni - úgy jött létre, hogy helyben megszűnt az állami magyar iskola. Vagyis az egyházunk - a református iskolában - biztosítja a magyar oktatást ebben a három faluban. Ugyanez a helyzet Léván, a Czeglédi Péter Református Gimnáziummal. Ez Léva egyetlen magyar gimnáziuma.

Ami az anyanyelv ismeretét és értő használatát illeti, az a tapasztalat, hogy a fiataljaink egyáltalán nem értik az egyház nyelvezetét, az úgynevezett „kánaáni nyelvet”. Azok a gyerekek, akik szlovák iskolába járnak, és csak otthon beszélnek magyarul, a szlovák iskola tudatos átnevelő hatásának köszönhetően, leszoknak a magyar nyelv használatáról. Egy kassai családban történt meg, hogy a szlovák iskolába járó gyerek

---

⁶ Lásd a 2. számú lábjegyzetet.

a nagymamájának kezdett panaszkodni a kibírhatatlan magyarokra. Csak azt mondta, amit a suliban hallott... És nem akarta elhinni a saját szüleinek, hogy ő maga is magyar. Ebben a konkrét esetben a szülők eszméltek és a gyereket átírták magyar iskolába. S ha szabad, még egy tény a szlovák iskolákban zajló tudatos átnevelésről, s annak társadalmi háttértámogatásáról: a legújabb szlovák szleng-szótárban a „magyar” szócikk azt jelenti, hogy „buta”, „értetlen”, „hülye”...

Vegyes lakosságú területen, vagy a dominánsan szlovák régiókban tehát nem leányálom a magyar nyelvhasználat fenntartása és gyakorlása az érintett gyülekezeteinkben. Egy, a felvidéki magyarok identitását mérő, kb. tíz évvel ezelőtt készült felmérés szerint, az alacsony műveltségű magyar családokban már a családon belül is inkább a szlovák nyelvet használják, mivel ezzel pozicionálja magát a fiatal a családjában. Az egyházunk ezekben az esetekben szinte tehetetlen.

Az anyanyelven való érvényesülés lehetőségéről nem szólnék, hiszen ebben az egzisztenciális kérdésben nincs az egyházunknak olyan eszközrendszere, ami pozitív hatással lenne a folyamatokra. Nem tudunk munkahelyeket biztosítani, nem tudunk a gyülekezeteinkben megélhetést adni a családoknak. Sőt, azt is ki kell mondanom, hogy az egyháznak nincs igazán érezhető hatása arra sem, hogy a magyar szülők magyar iskolába adják a gyermekeiket. Beszélünk erről, napirnden van a téma minden beiratkozás időszakában, de az eredményeket és a szavunk foganatját nem igazán látjuk.

A vegyes házasságokkal viszont foglalkoznunk kell. Egyetlen példával indítanék. Kassa mellett van egy kis település: Szeszta. Háromtemplomos falu: élnek itt reformátusok, római katolikusok és görög katolikusok. Az egyébként korábban szín magyar községbe, valamikor a 60-as években hozták a legények három szlovák feleséget. 2013-ban már nem nyílt magyar osztály a helyi alapiskolában. A gyülekezetben még nincs szó a szlovák istentiszteletek igényéről, de ez - sajnos -

csak évek kérdése lesz. A vegyes házasságoknál az esetek többségében a szlovák fél lesz a domináns a gyermekek iskolaválasztásánál. Meglátásom szerint az egyházon belül a vegyes házasságok rontanak a legtöbbit és a leggyorsabban. Itt is egy példával élnek: a nagymama temetését két nyelven kérik a hozzátartozók, mert van egy szlovák menyűk, meg az unokának szlovák fiú udvarol. Amikor a lelkész azt mondja, hogy jó, akkor mindent elmond magyarul is, meg szlovákul is, akkor a hozzátartozók kérik, hogy nem kell, mert úgy nagyon hosszú lesz a szertartás, elég lesz akkor csak szlovákul, hisz azt a magyarok is fogják érteni. Ezt a jelenséget valahogy szabályoznunk kell, hiszen minden református gyülekezetnek meghatározott liturgiai nyelve van és ezek a szertartások nem egy család „megrendelésére” történnek, hanem minden temetés, keresztlő, konfirmáció és házasságkötés, istentiszteletnek számít, vagyis gyülekezeti alkalom.

A nyelvváltási tapasztalatokkal és az asszimiláció jelenlétével kapcsolatban fogalmazódott meg az egyházunkban egy eléggé sarkalatos, de megalapozott teológiai alapvetés. Ezt 2014 októberében⁷ vitatták meg a magyar lelképásztorok. A lényege az, hogy az önazonosság keresztyén teológiai meghatározása alapján:

1. helytelennek tartjuk azt a társadalmi törekvést, amely csak az egyént látja és láttatja, ugyanakkor nem akar tudni népekről és nemzetekről;

2. a többségi társadalom, kisebbséget beolvasztani kívánó törekvését bibliátlannak és az Isten teremtési rendjével ellentétesnek tartjuk, és elítélünk minden szándékot, amely a kultúra és identitás megszüntetésére irányul;

3. a Biblia tanítása alapján úgy látjuk, nem Isten szerint való az egyén, a család, a közösség és a gyülekezet önazonos-

---

⁷ 2014. október 21-én, a magyar egyházmegyék lelkészeinek berek-fürdői továbbképzésén.

ságtudatának meggyengülésére irányuló asszimilációs törekvés;

4. a Szentírás alapján nem igazolható és nem elfogadható a természetes asszimiláció elmélete.

Ez a négy pont súlyos megállapításokat tartalmaz, aminek következményei kell, hogy legyenek az egyházunkban. Jelenleg folyik az előkészítése egy kidolgozott teológiai és egyházi jogi cselekvési tervnek, ami az asszimiláció lassítását próbálja meg elősegíteni a felvidéki református egyház gyülekezeteiben.

S még az utolsó két tényezőről szeretnék röviden szólni.

A szociális okok miatti szülőföldelhagyás is hozzájárul a tömb szórványosodásához. A falvakból való elköltözés, a magyar régiókban a munkalehetőség hiánya, az ingázás és a külföldi munkavállalás közvetlen közösségi hatását leginkább az egyházban lehet érezni. Hogyan várjuk el attól az édesanyától, aki naponta 5 órát buszozik a három műszakos munkahelyére, hogy aktív részese legyen a gyülekezet életének? A falvaink struktúrájukban és lényegükben is átalakultak. Eltűntek a gazdasági udvarok, a hajdani falusi létnek már csak gyér nyomai vannak. Az én falumban – Apácaszakállason – már nem tartanak tehenet, már disznót is csak alig-alig, mert nem éri meg. Falusi portákról nem az istálló hangját hallani, hanem a fűnyírót. Mi kösse a fiataalt a falujához, ha ott nincs megélhetése? Vagyis a szórványosodásnak van egy speciális része: a közösségeink előregedése, aminek részleteire most nem tudok kitérni.

Végezetül szólnom kell a társadalmilag generált hatásokról. A politikai megosztottság sok helyen lecsapódott az egyházunkban is. Ugyanakkor az egyházat a politikai térfél egy olyan közegnek tekinti, ahol valamit még el lehet érni. A nyelvhatáron és a peremvidéken élő gyülekezeteinkben előfordult, hogy a legutóbbi helyhatósági választások előtt, egy pártjelölt azzal próbált meg kampányolni, hogy ha őt választ-

ják meg, akkor majd ő beindítja a szlovák nyelvű istentiszteletet a református gyülekezetben. Aztán mindenki nagyot nézett, mert nem indult be a szlovák istentisztelet, hiszen a gyülekezet ezt nem igényelte. De az egyházunkra nézve méltatlan és megalázó, hogy a politika azt hiszi rólunk, reformátusokról, keresztyénekről, és egyáltalán az egyházzal, hogy bármilyen célra felhasználhat. Ez egy kicsit rávilágít a társadalmi tekintélyünkre is, de ezt a vonalat is lezárom.

Összegezve:

A felvidéki magyar reformátusság tömbben és szórványban él. A tömbjeink fogyatkozása lassabb menetű, a szórvány fogyatkozása gyorsabb léptékű. A nyelvhatáron és peremvidéken intenzívebb, a tömbterületeken visszafogottabb. De mindenütt jelen van: Csallóköztől, Bodroghözig. És ez a fogyatkozás nemcsak a lélekszámot jelenti, hanem a magyar nyelvhasználatot, az ősök nyelvének, kultúrájának és identitásának őrzését és művelését is.

Sok teendő vár ránk ebben a vonatkozásban is. Hogy mit és hogyan?

Komoly iránymutatás áll előttünk a múltunkból. Pálóczi Czinke István, egyházunk – Trianon utáni első – püspöke (1921-29) három gondolatát szeretném idézni:

1.: „Ne beszéljetez nekem a nehéz időkről, mert íme, látjátok, hogy mennyivel gonoszabb napok voltak a régiek és mégis akkor megállták a harcot, mert ott volt velök a hitnek ereje, mely a hegyeket is megmozgatja.”⁸

Vagyis megmaradásunk, gyarapodásunk érdekében, első soron az Istennel való viszonyunkat kell rendeznünk. Mond-

---

⁸ Idézet forrása: Lévai Attila: Egy püspöki életút mozzanatai. In: Zborník medzinárodnej vedeckej konferencie Univerzity J. Selyeho – 2015: „Inovácia a kreativita vo vzdelávaní a vede” – Sekcie teologicých a humanitných vied. Komárno, Univerzita J. Selyeho, 2015. CD-ROM, p. 72-80. ISBN 978-80-8122-145-3.

hatnám a Szentírás szavaival is: „Térjetek meg, mert elközelített a mennyek országa” (Mt 3,2). A hit tartást is ad az embernek. Tudatosítanunk és tudatosíttatnunk kell, hogy a keresztyénységünk – nekünk, magyaroknak – nem választási lehetőség, hanem adottság.

2.: Ahol a Tisza folyása megszakad, ott megszakad a magyar szó is, amit mi beszélünk azt senki más nem érti meg, ami nekünk fáj, az nem fáj a többi nemzetnek... ő, kit szeressünk hát mi, ha még egymást se szeretnők, s ki szeressen minket, ha magunk se szeretjük? És hogy áldana meg minket az Isten, ha – mint valami Káin – kezét emelnék egymásra azért, mert annak a magasságbeli Istennek nem egy oltáron áldozunk? Ó, az Isten úgyis csak a szívet nézi, nem az áldozatot! És ha a hitünk, s szeretetünk tüzétől égő szívet viszünk ma elébe, kegyelmes lesz hozzánk, amint megígérte, s leveszi az átkot rólunk, melynek terhe alatt eddig görnyedeztünk.”⁹

Megmaradásunk és gyarapodásunk érdekében, másod soron az egymással való viszonyunkat, hogy úgy mondjam: a magyar összefogást kell komolyan vennünk és megtennünk.

3.: „Ősi rossz természetünk ez nekünk, magyaroknak, hogy olyanok vagyunk, mint a tónak vize: eltespedünk, mihelyt a vihar nem kavarog felettünk.”¹⁰

---

⁹ Pálóczi Czinke István: Galamb és az olajfalevél, egyházi beszéd a vallás szabad gyakorlásáról szóló 1971. évi XXVI törvénycikk százéves emlékünnepe. Idézet forrása: Lévai Attila: Egy püspöki életút mozzanatai. In: Zborník medzinárodnej vedeckej konferencie Univerzity J. Selyeho – 2015: „Inovácia a kreativita vo vzdelávaní a vede” – Sekcie teologických a humanitných vied. Komárno, Univerzita J. Selyeho, 2015. CD-ROM, p. 72-80. ISBN 978-80-8122-145-3.

¹⁰ Idézet forrása: Lévai Attila: Egy püspöki életút mozzanatai. In: Zborník medzinárodnej vedeckej konferencie Univerzity J. Selyeho – 2015: „Inovácia a kreativita vo vzdelávaní a vede” – Sekcie teologických a humanitných vied. Komárno, Univerzita J. Selyeho, 2015. CD-ROM, p. 72-80. ISBN 978-80-8122-145-3.

Megmaradásunk és gyarapodásunk érdekében, harmad soron tennünk kell! Cselekednünk, dolgoznunk. Ébreszteniünk és lépnünk.

Itt létemnek, mostani mondanivalómnak is ez volt az 1., 2. és 3. célja.

Köszönöm, hogy meghallgattak.

A cigányság integrációjának társadalmi és egyházi kihívásai napjainkban

I. A társadalmi problémát kiváltó okok és kihívások

A cigányság integrációjának problematikája a rendszer-váltás után az 1990-es éveket követően vált össztársadalmi problémává. Szociológiai Szemlében¹ 2015-ben jelent meg Csepeli György és Örkény Antalnak egy tanulmánya: **Az emancipáció kihívása a mai magyar társadalomban a romák és nem romák viszonyában.** Itt mutatnak rá, hogy a szocialista államrendszerek lényegében teljes foglalkoztatottságot, és ha minimális szinten is, de korábban nem tapasztalt egzisztenciális biztonságot eredményezett a cigányság számára is.

Az emancipáció (egyenjogúsítás) a roma társadalom számára értelmezhetetlen volt és talán még ma is az. A rendszer-váltás átalakulásából eredően gyorsult fel, a hátrányos helyzetű társadalmi rétegeknek, többek között a romáknak a leszakadása és a szegregáció kialakulása. A romák az önkényes és az irányított betelepítések során már a szocializmus idején is, a szegényebb és elmaradottabb régiókba vándoroltak tömegeken, de amíg a mezőgazdaság, az állattenyésztés a TSZ-ek működtek addig, ha szegényesen is, de volt állandó munkahelyük ahol különösebb szaktudást nem kértek számon a munkavállalón. Ez mára teljesen megváltozott, az úgynevezett „betanított munkás” kategória eltűnt a munkavállalók palettájáról. XXI században már a legegyszerűbb helyekre sem alkalmazha-

---

¹ Az emancipáció kihívása a mai magyar társadalomban a romák és nem romák viszonyában (Csepeli György – Örkény Antal Szociológiai Szemle 2015.)

tóak ezek az emberek, hiszen sokaknak még a nyolc osztálya sincs meg ezért képtelenek integrálódni egy szervezett közösséghez professzionális és modern munkahelyhez.

Somogy-megye egy kis településén Kazsokban egy vállalkozó magán tehenészetet nyitott, ahová megpróbáltuk a helyi romákat integrálni. Sajnos hosszútávon nem járt sikerrel ez a kezdeményezés, mert a mai modern technológiai követelményeknek nem tudtak megfelelni az aluliskolázott roma közösség tagjai. Az alacsony iskolázottság, a munkanélküliség, az etikai és morális hiányosságok az állami szocializmusban kezelhető problémák voltak, míg a profitorientált piacgazdaság képtelen volt integrálni és felzárkóztatni az ilyen embereket. 2012-ben az EMMI Társadalmi Felzárkózásért Felelős Államtitkársága azzal bízta meg a TÁRKI Társadalomkutatási Intézetet, hogy készítsen elemzést a Nemzeti Társadalmi Felzárkózási Stratégia elkészítéséhez.² Ebben a tanulmányban kerül meghatározásra az EU 2020-as stratégia szempontjából a szegénységben és kirekesztésben élők meghatározása:

Az EU 2020-as stratégia szerint szegénységben vagy társadalmi kirekesztettségben él valaki, ha:

- „relatív jövedelmi szegény, tehát háztartásában az éves ekvivalens jövedelem alacsonyabb a szegénységi küszöbnél,
- súlyos anyagi nélkülözésben él, tehát háztartása összesen kilenc elemi indikátor³ segítségével meghatározott probléma vagy anyagi jószág hiányában érintett,

---

² http://www.tarki.hu/hu/news/2014/kitekint/20141024_ntfs_monitoring.pdf (utolsó letöltés 2016.01.12)

³ A kilenc vizsgált elemi deprivációs mutató a következő: 1. Hiteltörlesztéssel vagy lakással kapcsolatos fizetési hátralék; 2. Váratlan kiadások fedezetének hiánya; 3. Anyagi okból nincs telefonja; 4. Anyagi okból nincs színes tévéje; 5. Anyagi okból nincs mosógépe; 6. Anyagi okból nincs személygépkocsija; 7. Évi egyhetes üdülés hiánya; 8. Kétnaponta húsfétel (vagy azzal egyenértékű fehérje) fogyaszt-

- alacsony munkaintenzitású háztartásban él, tehát a háztartás aktív korú tagjai együttes munkapotenciáljuk legfeljebb 20 százalékban tudták kihasználni az adatfelvételt megelőző egy év egészére vetítve.”⁴

A kilenc indikátort figyelembe véve sajnos számos szórványban élő gyülekezetünknek a tagsága mélyszegénységben él és reménye sincsen a közeljövőben felzárkózásra. A cigányság helyzete még reménytelenebb, mert az indikátorok hiánya megteremtette már azt a fajta „adósságspirált”, amelyből kiszállni szinte lehetetlen. Az ilyen településeken az egyházközösségek lehetetlen helyzetbe kerülnek, hiszen a régi templomos nép idős, vagy már kihalt, így az egyházfenntartók száma minimális számúvá lett. Számos olyan gyülekezet van ma Magyarországon, amely nem a távoli jövőben, hanem 10 éven belül eltemeti az utolsó még élő egyháztagjait. Árván, kihaltan maradnak a régi templomok és parókiák, amelyek még hirdetik a rég múlt dicsőségét, de már élet nincsen bennük. A szegénység, az elöregedés, nemcsak a falut, hanem annak gyülekezetét is szépen lassan arra a pályára állítja, ahonnan már nincsen visszaút. Mert a szegénységnek van egy tulajdonsága, általában a következő generációk is öröklik azt.

---

tás hiánya; 9. Lakás megfelelő fűtésének hiánya. A felosztást Gábos András: Társadalmi folyamatok Magyarországon nemzeti társadalmi felzárkózási stratégia elfogadásának időszakában - 2009-2012. tanulmánya alapján közlöm.

Anyagi deprivációban élnek, akiknek háztartása kilenc elemi indikátorközül legalább három szerint depriválnak minősül, a súlyos anyagi depriváció esetében a küszöb négy elemi indikátor. (Gábos András Tárki Budapest 2014 .17.o lábjegyzet)

⁴ Gábos András, Tárki, Budapest 2014, 17. oldal

1.2 A szegénység átörökítésének csatornáí

Kertesi Gábor – Kézdi Gábor szerzőpáros által írt tanulmányban⁵, annak az okait keresik, hogy az elszegényedő családok, hogyan és miként adják tovább az egymást követő generációknak a maguk adósságát. A szerzőpáros tanulmányát mértékadónak tartom ebben a vonatkozásban, ezért a továbbiakban az őáltaluk felvázolt rendszer szerint tárgyalom a szegénység átörökítésének problematikáját. Teológusként egy fontos kérdésre keresem itt a választ, amely így szól: lehet-e egy ilyen predestinált környezetből kiszakítani és egy új életpályára állítani valakit.

A tudományos meghatározás szerint két féle módon öröklődik a szegénység:

1. közvetlen csatornákon keresztül,
2. rejtett csatornákon keresztül.

Közvetlen csatornák:

- Munkaerő-piaci hátrányok.

„A munkaerőpiac közvetlenül pénzbeli terminusokra fordítja le a család humán erőforrásainak hiányosságait. Az alacsony iskolázottságú szülők foglalkoztatási esélyei lényegesen rosszabbak, mint a társadalom középrétegeié. Ha az alacsony iskolázottságú szülők képesek is munkához jutni, állásaik biztonsága lényegesen alacsonyabb fokú, foglalkoztatási periódusaik hossza rövidebb, keresetük alacsony. Különösen igaz ez a

---

⁵ file:///C:/Users/CSABA/Downloads/05_egenlotlenseg_szgy_pcs.pdf (utolsó letöltés 2016.01.12)

Kertesi Gábor-Kézdi Gábor A szegénység átörökítésének közvetlen és rejtett csatornáí, Educatio Társadalmi Szolgáltató Közhasznú Társaság, 2008. 35. oldal

roma népesség foglalkoztatására, állásbiztonságára és keresetére.”⁶ .

- A taníttatás közvetlen és alternatív költségei.

„A szegény családok számára gyermekeik továbbtaníttatása mindenekelőtt azért jelent gondot, mert az általános iskola befejezése után további eltartási kényszert jelent a család számára. Egy másik közvetlenül ható jövedelmi korlát abból adódik – mindenekelőtt a falun élő – szegény családok számára, hogy a településen, ahol laknak, nincs középfokú oktatási intézmény. A lakóhelyi hátrány még súlyosabb is lehet, ha az adott község közlekedési szempontból különösen rossz helyzetben van: ha tömegközlekedési kapcsolatai nincsenek, vagy nem megfelelő időben működnek.

A továbbtanuló gyermek ingáztatása vagy esetleges kolégiumi elhelyezése olyan mértékű költségeket róhat a szegénységben élő családra, amit már nem tudnak felvállalni.”⁷

- Társadalmi izoláció.

„A többségi társadalom fontos társadalmi intézményekben izolálja (elkülöníti magától) az alacsony státusú és valamilyen kulturális másságot reprezentáló családokat és gyermekeiket. A továbbtanulási döntés szempontjából a legfontosabb ilyen természetű mechanizmus az iskolai szegregáció. Az iskolai szegregáció lehet közvetlen, adminisztratív jellegű – önkormányzati döntéssel külön iskolákba, illetve osztályokba küldik a szegény és/vagy roma gyerekeket –, de lehet a sza-

---

⁶ Kertesi Gábor – Kézdi Gábor A szegénység átörökítésének közvetlen és rejtett csatornái- tanulmány Educatio Társadalmi Szolgáltató Közhasznú Társaság, 2008. 35.o

⁷ Kertesi Gábor – Kézdi Gábor A szegénység átörökítésének közvetlen és rejtett csatornái- tanulmány Educatio Társadalmi Szolgáltató Közhasznú Társaság, 2008. 35-36.o

bad iskolaválasztás működése révén polarizálódott iskola-rendszer nem szándékolt következménye. Az iskolai szegregáció mindkét esetben erőteljesen lerontja az érintett családok gyermekeinek továbbtanulási esélyeit.”⁸

A szerzők azt is kimutatták, hogy Magyarországon fontos jelentősége van a családi háttérnek abban a tekintetben is, hogy a gyermek milyen általános iskolában fog tanulni. Ez természetesen meghatározza a gyermek oktatásának minőségét is. A szegény családok illetve a hátrányos helyzetű családok gyermekei – a cigány családok jelentős része ebbe a két kategóriába tartozik – az átlagosnál rosszabb, vagy finomabban fogalmazva kedvezőtlenebb pedagógiai közegben tanulnak. A szerzők rámutatnak, hogy „a szegregáció miatt éppen azok kapnak rosszabb minőségű oktatást, akiknek a legnagyobb szükségük lenne a jó iskolákra. A rosszabb körülmények közül érkező tanulók az iskolai szegregáció következtében rosszabb eredményeket produkálnak a nyolcadik osztály végén, mint amilyen eredményekre képesek lennének integrált keretek között.

A továbbtanulási esélyeket ez esetben nem maga a szülői háttér, hanem a szegény családokat sújtó társadalmi kirekesztés társadalmi mechanizmusa érinti kedvezőtlenül.”⁹

Azt szeretném megjegyezni, hogy szegregált oktatási rendszer ma már nem lehetséges, hiszen az Európai Unió előírások és a Köznevelési Törvény is az integrált oktatási rendszert ismer el. Sajnos ez a törekvés sem helytálló véleményem szerint, hiszen az erőltetett integráció sem hozta meg a

---

⁸ Kertesi Gábor – Kézdi Gábor A szegénység átörökítésének közvetlen és rejtett csatornáit tanulmány Educatio Társadalmi Szolgáltató Közhasznú Társaság, 2008. 36. oldal

⁹ Kertesi Gábor – Kézdi Gábor A szegénység átörökítésének közvetlen és rejtett csatornáit tanulmány Educatio Társadalmi Szolgáltató Közhasznú Társaság, 2008. 35-36.o

kívánt áttörést. Sőt több érintett iskola éli át napjainkban, hogy az integrált összevonások (a kiegészítő iskolák megszüntetése, a roma gyerekek erőltetett normál iskolába járatása) olyan színvonalbeli romlást eredményezett sok helyen, hogy a normál képességű gyerekeket elviszik a szülők más iskolába, így az érintett iskoláknak, szinte szegregált oktatást kell folytatniuk.

Rejtett csatornák:

- Az emberi tőke elmélet, „amely azt hangsúlyozza, hogy a szülők iskolázatlansága és az ezzel együtt járó szegénysége a szülői befektetések alacsony szintje miatt hat kedvezőtlenül a gyerekek fejlődésére. Eszerint a jövedelem a gyerekek fejlődését stimuláló eszközök, tapasztalatok és szülői „szolgáltatások” közvetítésével hat a gyerekek humán erőforrásaira.”¹⁰

A cigányság körében a felzárkóztatásnak egyik nagyon fontos fejlesztési területe az életmód- életvitel oktatása. A szülők iskolázatlansága egyfajta igénytelenséget plántál a gyermekekbe. Sokszor észrevehető, hogy az óvodában és az iskolában azért is viselkedik zavarodottan a gyerek, mert két külön világot jelent az otthon és az iskola, így otthon a legtermészetesebb, legelemibb higiéniai szabályokat sem tanítják meg nekik, az óvodában a „szülői befektetések” hiányosságainak pótlására megy el az energia döntő része. Sajnálatos módon tapasztalható, hogy az óvodai kiscsoportban ilyenekkel kell kezdeni: köszönés, orrfújás, kézmosás stb. Olyan szintű lemaradással érkeznek a gyerekek, hogy egy normál csoportban szinte kezelhetetlen különbségek vannak gyermek és gyermek között. Visszaülve az előző részben kifejtet integrál vagy

---

¹⁰ Kertesi Gábor – Kézdi Gábor A szegénység átörökítésének közvetlen és rejtett csatornái- tanulmány Educatio Társadalmi Szolgáltató Közhasznú Társaság, 2008. 37. oldal

szegregált oktatásra egy integrált nagy létszámú csoportban ezek feloldhatatlan ellentétek.

- A családi stressz modell, „ami szerint az alacsony jövedelem vagy a munka elvesztése a gyerek fejlődését a szülő mentális állapotán keresztül határozza meg. A szülők mentális állapota pedig, tekintve, hogy hatással van a szülő-gyerek kapcsolatra és a szülők nevelési módszereire, igen erősen kihat a gyerek fejlődésére.”¹¹

Szeretném hozzáfűzni, a legtöbb cigánycsaládban a munkanélküliség, a naponkénti éhezés, az apa vagy az anya hiánya természetes jelenség. A család állandóan ki van téve annak, hogy nincs mit enni, nincs mit felvenni, apát vagy anyát elviszik a rendőrök és börtönbe megy hosszú hónapokra lehet, hogy évekre. A gyerek nevelése, szocializálódása, a társadalomhoz való kötődése, szülői példák elsajátítása, a szülő nevelési módszerei ilyen kontextusban valósulnak meg. Nem kell külön részleteznem, milyen hátránnyal indul egy ilyen gyermek, pedig ő az elején semmiről sem tehet, csupán csak megszületett egy családba, amit nem is ő választott. Ezt soha nem szabad elfeledni, mikor nyilatkozunk egy gyermek életéről, személyiségéről, sorsáról, én is szülehettem volna egy ilyen családba!

Összefoglalva az előbbieket négy fontos tényező állapítható meg, amely részben megmagyarázza a jelenlegi társadalmi szegregációs problematikát:

---

¹¹ Kertesi Gábor – Kézdi Gábor A szegénység átörökítésének közvetlen és rejtett csatornái- tanulmány Educatio Társadalmi Szolgáltató Közhasznú Társaság, 2008. 37.o

1. Az egészség és a táplálkozás:

„A szegénység közvetlenül hat az egészségre: a szegényebb gyerekek születési súlya alacsonyabb és fejlődése lassabb, mint a nem szegény gyerekéké. Ezeket a hatásokat jelzik az alacsonyabb IQ-értékek és más, az értelmi fejlettséget mérő mutatók. Az alacsony születési súly ezen kívül gyakran vezethet tanulási problémákhoz, részképesség zavarokhoz, majd a későbbiekben osztályismétlésekhez és iskolából való kimaradáshoz.”¹²

2. A szülők mentális állapota:

„A munka elvesztése szorongáshoz, másokkal szembeni agresszióhoz, önértékelési zavarokhoz, alkoholizmushoz vezet. A szülők a munka elvesztése miatti jövedelemkiesést kölcsönökkel, olcsóbb lakásba költözéssel, más családtagok munkába állításával kompenzálják. Az ismétlődő alkalmazkodási kényszerekkel együtt jönnek elő a pszichés problémák.”¹³

3. Szülői készségek, szülő-gyerek kapcsolat:

„A szocializáció mintái jelentős mértékben különböznek a magas és alacsony társadalmi státusú családok esetében. A középosztályi családokban a szülők gyakrabban vonják be a gyerekeket a beszélgetéseikbe; a beszélgetések gazdagabbak; a szülők válaszolnak a gyerek kérdéseire, és a gyerek verbális kifejezőképességének fejlesztésére törekszenek. A középosztályi szülők többet olvasnak gyerekeiknek, több tanulási lehetőséget, tapasztalatot biztosítanak számukra, jobban ösztönzik őket, és többet segítenek nekik a megoldási stratégiák kialakí-

---

¹²Kertesi Gábor – Kézdi Gábor A szegénység átörökítésének közvetlen és rejtett csatornáit - tanulmány Educatio Társadalmi Szolgáltató Közhasznú Társaság, 2008. 37-38 oldal

¹³ Kertesi Gábor – Kézdi Gábor A szegénység átörökítésének közvetlen és rejtett csatornáit - tanulmány Educatio Társadalmi Szolgáltató Közhasznú Társaság, 2008. 38. oldal

tásában. Mindezt a csecsemőkortól kezdve késő kamaszkorig alkalmazzák. A szegény családokban a szülői magatartásnak ezek a formái ritkábban fordulnak elő.”¹⁴

4. Otthoni környezet:

„Az otthoni tárgyi környezet – a szobák vizuális változatlansága, a veszélyes tárgyak léte vagy hiánya, a fejlődést stimuláló eszközök léte vagy hiánya – nagyban befolyásolja a gyermekek fejlődését.”¹⁵

2011-ben (Magyarország ekkor vette át az Európai Unió elnökségét) az EU-s tagállamok példa nélküli módon elkötelezték magukat a roma emberek felzárkóztatása mellett. Ebben a keretrendszerben a tagállamok bemutatták integrációs stratégiájukat. Az Európai Bizottság által ezek konklúziójaként 2012-ben készített dokumentum¹⁶ többek között oktatási, foglalkoztatási, egészségügyi és lakhatási területekre fókuszált.

II. Teológiai kihívások

2.1 Ekléziológia problémák

Előregedő és elnéptelenedő szórvány gyülekezetek a cigányság által érintett területeken. A szociológiai és társadal-

---

¹⁴ Kertesi Gábor – Kézdi Gábor A szegénység átörökítésének közvetlen és rejtett csatornái- tanulmány Educatio Társadalmi Szolgáltató Közhasznú Társaság, 2008. 39.oldal

¹⁵ Kertesi Gábor – Kézdi Gábor A szegénység átörökítésének közvetlen és rejtett csatornái- tanulmány Educatio Társadalmi Szolgáltató Közhasznú Társaság, 2008. 40.oldal

¹⁶ http://ec.europa.eu/justice/discrimination/roma/eu-framework/index_en.htm (utolsó letöltés 2016. 04.01.)

mi átrendeződések és változások az egyházközségeinket is érinti. A tradicionális, kihalt gyülekezetek mentén jelenik meg a cigánymisszió lehetősége vagy ott ahol a szegregátumok kialakultak már vagy éppen kialakulóban vannak A cigánymissziós szolgálat egy sajátos attitűdöt igénylő területe a gyülekezetépítésének. A sajátos jellegéből eredően megkívánja azt is, hogy bizonyos fogalmi rendszereket, alapértelmezéseket újragondoljunk. Természetesen nem a dogmatikai tartalom megváltoztatására és újraértelmezésére gondolok, hanem arra a tényszerűsége, hogy az egyház igehirdetésének üzenetének aktualizálása, hogyan és milyen formában valósuljon meg, különösen is egy cigánymissziós gyülekezetben. Azt egyértelműen kijelenthetjük, hogy a XXI. századi ember másfajta terminológiát használ ugyan annak a jelenségnek, vagy élethelyzetnek a kifejezésére, mint a XVI. századi elődei. Ez a tézis különösen is igaz a cigánymisszióra és a hátrányos helyzetű gyülekezetekre, hiszen a szociálisan leszakadt emberek, általában kulturálisan, mentálisan is hátrányos helyzetbe kerülnek. Az mindenképpen elgondolkoztató, hogy ebben a robbanásszerűen fejlődő informatikai, vizuális és virtuális világban, hogyan érvényesíthető egy verbális igehirdetésre épülő istentisztelet. Milyen fogalmi rendszert kell használni az igehirdetéseinkben ahhoz, hogy az a mai kor számára ugyanazt jelentse, mint amit eredetileg értünk rajta.

Ez a kérdéskör azt gondolom nemcsak a cigánymissziós gyülekezeteket érinti, hanem mindazokat, amelyek célul tűzték ki önmaguk előtt, hogy szeretnék megfiatalítani a közösségeiket, szeretnék ifjúsági köröket indítani, a hittanosokat és a konfirmandusokat a gyülekezet közösségébe integrálni és megtartani.

2.2 Homiletikai, katechetikai problémák és kihívások

Az első meghatározásomat abból az aspektusból közelítem meg, hogy az egyház közvetítője az Isten üzenetének, ezért:

- Az egyház küldetése, az evangélium, az „örök élet beszédének” hirdetése.
- Az egyház felelőssége, hogy nem a saját üzenetét kell megfogalmaznia, hanem az Isten örök üzenetét kell hirdetnie.
- Az egyház feladata, az örökérvényű isteni üzenet applikációja XXI. századi módon.

A küldetésünk missziológiai szempontból nem változott 2000 év óta. Mindegy, hogy milyen nációnak, népcsoportnak vagy etnikumnak hirdetjük Isten Igéjét az üzenet, a tartalmi rész nem változik, hiszen „Jézus Krisztus tegnap, ma és mindörökké ugyanaz”¹⁷. Azt viszont mindenképpen figyelembe kell venni, itt jön a felelősség és az applikáció kérdése, „hogy a tegnap, a ma és a holnap nem ugyanaz. Erre a prédikációnak figyelnie kell. Nem légtüres térben élő Krisztust, nem misztikus Krisztust kell hirdetni, hanem kortársunkat.”¹⁸- fogalmazza meg Dr. Nagy István homiletikájában.

A szolgálatainkban az Isten öröküzenetén keresztül kell értelmezve az emberek aktuális élethelyzetének kérdéseit és az azokra vonatkozó válaszokat megtalálni. Ez a meghatározás, nemcsak az igehirdetés szolgálatára vonatkozik, hanem vonatkozik a diakóniára, a cigánymisszióra, poimenikára és a többire. Az aktuális szó és tett az, amire az emberek felfigyelnek, hogy Istennek van válasza a kérdéseinkre, a gondjainkra és a bajainkra.

---

¹⁷ Zsid 13,8

¹⁸ Dr. Nagy István Homiletika Budapest 2006 Károli Gáspár Református Egyetem Hittudományi Kar Gyakorlati Teológiai Tanszék. 78. oldal

John Stott¹⁹ a prédikációt egy hídveréshez hasonlítja, amely összeköti átívelően a szakadékot Isten és az emberiség között, a Biblia világát a mai világgal köti össze. Az ő értelmezésében az igehirdetés átjárhatóságot teremt a két világ között, amely az aktualitás időszerűségét biztosíthatja.

Az mindenképpen elgondolkasztató, aki egyszer is megtapasztalta Isten aktuális szavát, az előtt többet nem kell bizonygatni az Isten létezését, ami egy óriási lehetőség és felelősség is egyben.

Milyen kihívásokkal kell szembenéznie a mai igehirdetőnek?

- Az üzenet „mindörökké ugyan az” állandó, viszont a nyelv és a befogadó közeg változó.
- Generációs különbségek felgyorsulása a nyelv használata, a szókészlet és jelentés tartalom területén. (facebook, sms és köznapi nyelvhasználat XXI. században)
- Éles különbség a szakrális és a profán nyelvhasználat és jelentés tartalom között. (liberális „sajtószabadság”, kontroll nélküli média)
- Középkori terminológia, írott és verbálisan hirdetett Ige, egy technokulturális, digitális és informatikai világban.

A generációs különbségekre szeretném felhívni a figyelmet, hiszen ez a mai kor egyik legnagyobb kihívása. Annyira felgyorsult a világ, hogy már szülők és gyermekek között óriási a különbség, hiszen ez az informatikus és technokulturális világgal nehéz már nekünk is lépést tartani.

2014-ben a Károli Gáspár Református Egyetem kiadta a pszichológiai és bölcsészettudományi tanulmánykötetét:

---

¹⁹ John Stott: Hiszek az Igehirdetésben. Harmat Kiadó Budapest 2006. ISBN 9637954074

„Kapcsolatban – Istennel és emberrel”²⁰ címmel, amelyben, olyan elemzések, tanulmányok láttak napvilágot, amelyek a mai kor társadalmi, nevelési és oktatási, pszichológiai és lelki aspektusait vizsgálta.

E kötetben jelent meg egy tanulmány a tehetség gondozás kapcsán: A tehetség gondozás új kihívásai az információs társadalomban. (Krassói Karola 2014.)

Ennek a tanulmánynak egyik fejezete arról a paradigma-váltásról szól, ami általános jelenség a mai kor társadalmában.

„Az információs robbanás társadalmunkban valódi paradigmaváltást hozott. Jelenleg az internet az emberiség „kollektív intelligenciája”, tudástára, ahol eddigi tudásanyagunk felhalmozódik, archiválódik.”²¹

A cigánymisszióban ez a jelenség elképesztő paradoxon (véleményem szerint ez a jelenség nem csak erre a rétegre korlátozódik), hogy ilyen szempontból a cigányság lépést tart a korról (tablet, okostelefon, számítógép LCD TV), viszont sokszor nincs mit ennie vagy a gyerekekre ruhát adnia. Inkább elmegy fát lopni az erdőbe, de a telefonja legyen feltöltve. Az internet korában az oktatás is küzd azzal a problematikával, hogy milyen módon lehet a mai gyermek kezébe adni egy írott könyvet, hogy a kötelező olvasmányokat ne az internetről töltsse le, hanem vegye le a polcról, fogja a kezébe és lapozva olvassa azt.

---

²⁰ Károli Könyvek: Kapcsolatban Istennel és emberrel. Kiadó: KGRE és L'Harmattan Kiadó Budapest 2014. ISBN: 978-963-236-649-4.

²¹ Krassói Karola: A tehetség gondozás új kihívásai az információs társadalomban. Kiadó: KGRE és L'Harmattan Kiadó Budapest 2014. ISBN: 978-963-236-649-4. 118. oldal

„Napjaink ifjúsága a „digitális bennszülöttek” (Prensky 2001)²² már abba a korban születtek, amikor az információ digitális úton is széles körben elérhető volt. E csoport információfeldolgozása, eszközhasználata nagyon gyors, széles körű, szimultán, egyszerre akár hét csatornás kommunikációt is tudnak folytatni (Tari 2011, Prensky 2001)²³. Ezzel szemben a korábbi „digitális bevándorló” nemzedék számára nehézséget okoz felvenni az új eszközök ritmusát, hiszen egyszerre csak egy, jobb esetben két csatornán tudnak kommunikálni.”²⁴

Nem kell külön magyaráznom, hogy mennyire indokolt a következő kérdésfeltevés, hogyan és milyen módon kommunikáljunk (prédikáljunk), ennek a mai korban élő embernek, főleg a jövőt illetően a fiataloknak. Mit kell, mit lehet tennünk, hogy az igehirdetésünk, a szolgálatunk felénk elfogadott legyen?

Milyen legyen a korszerű igehirdetés?

- Augustinus az alábbi módon határozza meg az igehirdetés lényegét: véleménye szerint az igehirdetés tudománya az Írás ismeretében rejlik, mindenki annyira igehirdető, amennyire ismeri a Bibliát.²⁵ (A szentírás önmagát magyarázza, a szentírás összefüggései, a történelem összefüggéseit magyarázza meg és a világban aktuális folyamatok eredőjére világíthat rá.)

---

²² Marc Prensky: Digitális bennszülöttek, digitális bevándorlók, Forrás: On the Horizon (NCB University Press, Vol. 9 No. 5. 2001. október)

²³ Tari Annamária: Z generáció, Tericum Kiadó Budapest 2011, ISBN: 9789639633926

²⁴ Krassói Karola: A tehetséggondozás új kihívásai az információs társadalomban, kiadó: KGRÉ és L'Harmattan Kiadó Budapest 2014. ISBN: 978-963-236-649-4. 118. oldal

²⁵ Dr. Ravasz László A gyülekezeti igehirdetés elmélete, Ref. Főiskolai Könyvnyomda Pápa 1915.40. oldal

- A prédikátorok az igét a Szentírásban találták meg, és onnan magyarázták, olyannyira, hogy az igehirdetés és az *írásmagyarázat* nagy általánosságban azonos fogalmat jelentettek.²⁶ (ez egy fontos gondolat szerintem erre lenne ma is szükség magyarázni kell az írásokat!)

- Az aktualitások bátrabb felvállalása cél, de ez nem történhet a krisztocentrikusság rovására. Nem szabad azt gondolni, hogy ha valami aktuális, akkor az nem lehet krisztocentrikus.

Az mindenképpen megnyugtató, hogy nem mi találkozunk és küzdünk először ezzel a problémával. Minden kornak megvannak a maga kérdései és az arra vonatkozó igei válaszai, minden kor igehirdetőjének meg kell küzdenie ezzel kérdéssel, minden missziói szolgálónak szembe kell néznie azzal, hogy a maga területén az odavonatkozó üzeneteket kell megtalálnia. A cigánymisszió kapcsán igenis meg kell találni azokat az üzeneteket, amelyek a cigányság aktuális üzeneteit hordozza, de véleményem szerint ez minden gyülekezeti lelkésznek is feladata, hogy megtalálja a gyülekezetének az aktuális lelki állapotához, gondjaihoz az Isten aktuális üzeneteit.

A másik fontos gondolat, merjük újra tanítani az embereket a Krisztus központú világra. Merjük a mai kor kihívásait, a Szentírás gondolatiságából kiindulva értelmezni és magyarázni.

A keresztyén etika, értékrend és világkép az, amely formálhatja a ránk bízottaknak nemcsak a lelkét, hanem a gondolkodását is. Egyre fontosabb tézisnek tartom, hogy a tanítás az értelem megújulása, ami elvezethet az igazi lelki ébredéshez. Egyetlen egy lelket sem lehet erőszakkal, felzárkóztatással, bármilyen programmal megmenteni, csak a jézusi szeretet megértése és elfogadása üdvözítheti az embert. A megtérés és

---

²⁶ Dr. Ravasz László A gyülekezeti igehirdetés elmélete, Ref. Főiskolai Könyvnyomda Pápa 1915.68. oldal

az újjászületés (sajnos a mi korunkban nagyon kevés megtérő ember van a gyülekezeteinkben) számunkra valami távoli misztikus utópia, amelynek a gyakorlati valóságát ritkán tapasztaljuk meg. Azt gondolom ennek az egyik oka, hogy nem merjük, nem tudjuk Jézus váltságának az örömhírét hitelesen és reálisan hirdetni. Itt nem egy érzelmi megtapasztalásról van szó, hanem sokkal inkább annak a tudatos felismerésére, hogy magamtól képtelen vagyok kimenekülni a nyomorúságos és kárhozott állapotomból.

A mai ember ezt nem érti, mert úgy gondolja, bármiből ki tudja húzni önmagát, bárhová bármikor eljuthatok, hiszen egy kitérő világban élünk, ahol nem az Isten az egyetlen lehetőség az életünkben. A cigányok még értik, hogy maguktól nem tudnak megszabadulni a nyomorúságból és ők még elfogadják, segítségre szorul az életük és ezért nem táplálnak önmegváltói hiú reményeket.

Alátámasztva az eddigieket, hadd ismertessek - saját, nem reprezentatív felmérésem alapján - néhány adalékot arról, hogy a jelenkor fiataljai, mit és hogyan értelmeznek, ami teológiai fogalmi rendszerünkben. 7-8 osztályos gyerekekkel csináltam végig ezt a felmérést, nagyon érdekes eredményt hozott. Teológia fogalmakat írtam le nekik és azt kértem tőlük írják melléjük, hogy ők mire asszociálnak ezeknek a fogalmaknak a hallatán, de ne akarják bibliásítani, hanem azt írják le, hogy mi jutott legelőször eszükbe.

- Isten: abszolút hatalom, minden információt ő tárol ő a „központi szerver”.

- Isten: az Atya, akinek nincsenek mostoha gyermekei. (mozaik családok, familia Dei).

- Isten: az irányító, aki működteti a rendszert.

Jusson eszükbe, mikor Istenről prédikálunk, ezek jutottak eszükbe a mai gyerekeknek Istenről.

- Ember: a felhasználó, aki jogosultságokkal bír (kicsoda az ember?)
- Ember: életének az értelme, a program, amit megírtak neki (predestináció).
- Ember: Isten választja ki és vezeti a saját útján. (kiválasztás).

Mindenképpen érdekes volt ez számomra és nagyon tanulmányos, még ha nem is fogok ilyen terminológiával prédikálni a szószéken, de azt feltétlen megmutatja, azzal számolni kell, hogy a teológiai alapértelmezéseink a mai embernek valószínűleg nem azt jelenti, mint amit mi sokszor értünk alatta. Másként tudja elképzelni az Istent, másként látja a világot és önmagát is, mint mi, akik gyülekezeti közösségben élünk és számunkra az a természetes.

XXI. századi fogalmakkal magyarázzuk meg és aktualizáljuk az Igét, mutassuk fel Isten szeretetének hiányát és merjük kijelenteni az objektív igazság Istennél van elrejtve. Merjük beszélni aktuális témákról és mutassuk meg a biztos kiutat Istenben, beszéljünk Jézus keresztségéről sokat, hogy az emberek megértsék, mi történt ott.

A többit bízzuk rá Isten Lelkére!

A 103-as zsoltár és ekológiai összefüggései

Bevezető

A Zsoltárok könyve minden Bibliának szerves része. A Szentlélek ihletése és a megihletett ember együttműködése alapján kimeríthetetlenek a zsoltárokban található témák. A hívő ember élete helyzeteire talál a zsoltárok közt megfelelő témájú zsoltárt.

Minden korban a zsoltárokban az elsőbbséget az aktualizált lelki, természetfölötti tartalmú témák (vagy magyarázatok) illetik. A második helyet a zsoltárokban az aktualizált tartalmú természetes témák (vagy magyarázatok) foglalják el.

A zsidó hagyomány szerint a Zsoltárok könyve öt különböző „könyvet” tartalmaz. Minden egyes könyv doxológiával, vagyis Istent dicsérő liturgikus todalékal zárul. A Zsoltárok eszerinti egyes „könyvekbe” való beosztása a következő: az első könyv az 1-41-ik zsoltár tartalmazza, a második könyv a 2-72-ik Zs. tartalmazza, a harmadik könyv a 73-89-ik zsoltár tartalmazza, a negyedik könyv a 90-106-ik zs. tartalmazza, az ötödik könyv pedig a 107-150-ik zs. tartalmazza.

A 103. zsoltár bemutatása¹

---

¹ 103/104

¹Áldjad, lelkem, az Urat! Uram, Istenem, mindennél nagyobb vagy!

Főnségbe és méltóságba öltözöl,

²a fény, mint köntös, úgy fog körül. Az eget kifeszíted, mint a sátort,

³lakóhelyed a vizek fölött rendezted be.

A felhőket fogatként használod, a szelek szárnyán szállsz tova.

⁴A szeleket követeddé teszed, a haragos villámot szolgáladdá.

⁵A földet biztos alapra helyezted, nem inog meg az idők folyamán.

⁶Vizek árjával vetted körül, a hegyeket is vizek borították.

-
- ⁷De parancsodra visszafolytak, s megremegtek mennydörgő hangodra.
- ⁸A hegyek kiemelkedtek, a völgyek leszorultak arra a helyre, amelyet nekik szántál.
- ⁹Határt szabtál nekik, amit nem lépnek át, nem önthetik el többé a földet.
- ¹⁰Te öntöd a források vizét patakokba, a hegyek közt csörgedeznek.
- ¹¹Inni adsz a mező vadjainak, a szomjas vadszamár merít belőlük.
- ¹²Az ég madarai partjaikon laknak, az ágak közt zengik énekük.
- ¹³A hegyeket kamráid vizéből öntözöd, eged gyümölcsével a földet jöltartod.
- ¹⁴Füvet nevelsz az állatoknak, és növényeket,
hogy az ember jóllakhasson; hogy a földből kenyeret nyerjen,
- ¹⁵a szívét meg borral vidíthassa hogy az olaj kenetül szolgáljon fejére,
s a kenyér erőt kölcsönözzön neki.
- ¹⁶Az Úr fái is teleszívják magukat, a Libanon cédrusai, melyeket ültett.
- ¹⁷A madarak rakják ott fészküket, tetejükön a gólya tanyázik.
- ¹⁸A zergéé a hegyek magaslata, a borz a sziklák közt rejtőzik.
- ¹⁹Te alkottad a holdat, hogy az időt mérje, és a nap is tudja, mikor nyugodjék le.
- ²⁰Te hozod a sötétséget és ránk köszönt az éj, s az erdő vadjai körülhúznak.
- ²¹Az oroszlánkölykök zsákmányért ordítanak, Istentől követelik táplálékukat.
- ²²De ha a nap fölkel, mind visszavonulnak, és elrejtőznek a barlangokban.
- ²³Az ember elindul a munkája után, hogy dolgozzék az est beálltáig.
- ²⁴Milyen sokrétű a te műved, Uram! Mindent bölcsességedben alkottál, s a föld teremtményeiddel van tele.
- ²⁵Nézd, mily nagy és széles a tenger, benne az élőlények nyüzsgő sokasága, kicsi és nagy állatok serege.
- ²⁶Rajta járnak a hajók, s ott kóborol a leviatán is, amit teremtettél,
hogy a tengerben kergetőzzék.
- ²⁷Rád vár minden élő, hogy ételt adj nekik a kellő időben.
- ²⁸Megadod nekik, és ők összegyűjtik, kitérod kezed, s etelnek javakkal.
- ²⁹De ha elrejtéd arcodat, félelem szállja meg őket.

A 103-ik zsoltár 35 verset tartalmaz. A bizánci liturgia a napi „Liturgia horárum” jának a bevezető zsoltára az alkonyati zsolozsmán (heszperinon, vecsernye). A zsoltár számozása, de minden más helyen is a zsoltárok a bizánci liturgiában a Szeptuaginta számozási rendjét követik.

A 103-ik zsoltárt tartalma szerint a teremtés ismételt bemutatásának is lehet tekinteni. Mivel a zsoltár újra a teremtést mutatja be, csak természetes, hogy a Teremtő dicséretét is tartalmazza.

A 103-as zsoltárban két részt fedezhet fel az imádkozó, vagy olvasó: a kozmogonikus és a kontemplatív részeket.

Az első – kozmogonikus² – részben az ihletett szerző a Genézis alapján a világ, fény, víz, szél és a felhők teremtéséről számol be. A teremtés leírása a vizek és a szárazföld elválasztásával folytatódik, majd a növények és állatok következnek.

Utánuk az idő, a nap, az éjszaka és az év teremtői rendje van felsorolva.

Az első, kozmogonikus rész a 103-as zsoltár 1-6 versétől a 23-ig versig olvasható.

Ha megvonod éltető erődöt, elpusztulnak és a porba térnek.

³⁰Ám ha kiárasztod lelkedet, fölébrednek, és megújítod a föld színét.

³¹Dicsőség legyen az Úrnak mindörökké, örüljön az Úr műveinek!

³²Ha letekint a földre, az megremeg, ha megérinti a hegyeket, azok füstölnek.

³³Egész életemben az Úrnak énekelek, zsoltárokkal dicsérem, amíg csak vagyok.

³⁴Találjon tetszésre nála énekem, hisz az Úrban lelem örömöm.

² Kozmogónia – az űr keletkezésével és fejlődésével, de főleg a naprendszer tanával foglalkozó tudomány. In: IVANOVÁ, M.-ŠALINGOVÁ, Z. MANÍKOVÁ, Z.: *Slovník cudzích slov*. Bratislava : Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 1979, s. 491.

A második – kontemplatív³ – részben az ihletett szerző az az embert testével és lelkével és a világot is minden ékes-ségével a Teremtő kezébe helyezte. Isten Lelke élteti őket. Teremtett világ szépsége a beindítója annak, hogy az ihletett szerző dicshimnusz zengjen a Teremtő Istenre, aki ennek a szépségnek és rendnek a semmiből való alkotója (ex nihilo).

A második – kontemplatív – rész a 103-as zsoltár 24-ik versétől a 35-ig versig olvasható. Az utolsó – 35-ik vers megemlíti a Teremtő alkotta harmónia disszonans mozzanatát is: az Isten által teremtett ember bűne az a valóság, ami a diszharmóniát hozta a világba. E diszharmónia jelenléte a világban sem gátolta meg a szerzőt, hogy a zsoltárt egy nagyon szép dicsőítő és tartalmas fohással zárja: „Áldjad én lelkem az Urat” (Zsolt 103,35 v.).⁴

A 103. zsoltár tartalmi és formai nagyszerűsége arra ihlette a liturgiát formálókat, hogy ez a zsoltár ünnepélyes és figyelmet lenyűgöző módon legyen előadva.

A 103. zsoltár dicshimnusz a mindeneget teremtő és a teremtményeket fenntartó Istenre. A Genézis két forrásból merítette az anyagot a teremtés leírásához. Az első forrás az úgynevezett pápi kódex, ami szerint a Gen 1,1-2,4a;⁵ versei értesí-

---

³ Kontenplatív – elmélkedő, elgondolkodó, elmélyedő.

In: IVANOVÁ, M.- ŠALINGOVÁ, Z. MAÍKOVÁ, Z.: *Slovník cudzích slov*. Bratislava : Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 1979, s. 479.

⁴ ÉNEKELJETEK A MI ISTENÜNKNÉK. *Görögszertartású katolikus egyházi énektár és imakönyv*. Miskolc : 1937, A Keleti egyház kiadása, 195.p. 990.o. ISBN nélkül.

⁵ Ter 1.1-2,4a

Kezdetkor teremtette Isten az eget és a földet.

A föld puszta volt és üres, sötétség borította a mélységeket, és Isten lelke lebegett a vizek fölött.

Isten szólt: „Legyen világosság”, és világos lett.

Isten látta, hogy a világosság jó. Isten elválasztotta a világosságot a sötétségtől.

A világosságot nappalnak nevezte Isten, a sötétséget pedig éjszakának. Azután este lett és reggel: az első nap.

Isten újra szólt: „A vizek közepén keletkezzék szilárd boltozat, és alkosson válaszfalat a vizek között.” Úgy is lett.

Isten megalkotta a szilárd boltozatot, és elválasztotta vele a boltozat fölötti és a boltozat alatti vizeket.

Isten a boltozatot égnek nevezte. Erre este lett és reggel: a második nap.

Isten ismét szólt: „Gyűljenek össze az ég alatti vizek egy helyre és emelkedjék ki a száraz.” Úgy is történt.

Isten a szárazat földnek nevezte, az összefolyt vizeket pedig elnevezte tengernek. Isten látta, hogy ez jó.

Akkor megint szólt Isten: „Teremjen a föld zöldellő növényeket, amelyek termést hoznak, és fákat, amelyek magot rejtő gyümölcsöt teremnek a földön.” Úgy is lett.

A föld zöldellő növényeket termett, amelyek termést hoznak fajuk szerint, és fákat, amelyek gyümölcsöt érlelnek, amelyben magvak vannak, a fajtának megfelelően. Isten látta, hogy ez jó.

Este lett és reggel: a harmadik nap.

Akkor megint szólt Isten: „Legyenek világító testek az égbolton, s válasszák el a nappalt az éjszakától.

Ezek határozzák meg az ünnepeket, a napokat és az éveket. Fényeskedjenek az égbolton, s világítsák meg a földet.” Úgy is lett.

Isten megteremtette a két nagy világítót. A nagyobbik világítót, hogy uralkodjék a nappalon és a kisebbik világítót, hogy uralkodjék az éjszakán, s hozzá még a csillagokat is.

Isten az égboltra helyezte őket, hogy világítsanak a földnek, uralkodjanak a nappal és az éjszaka fölött, s válasszák el a világosságot meg a sötétséget.

Isten látta, hogy ez jó. Este lett és reggel: a negyedik nap.

Isten szólt: „A vizek teljenek meg élőlények sokaságával, az égen, a föld felett pedig röpködjének madarak”. Úgy is történt.

Isten megteremtette fajtájuk szerint a nagy tengeri állatokat és mind az élőlényeket, amelyek mozognak, vagy a vízben úszkálnak. És a röpködő madarakat is, ugyancsak fajtájuk szerint. Isten látta, hogy ez jó.

Isten megáldotta őket és így szólt: „Legyetek termékenyek, szapo-

---

rodjatos, töltsétek be a tengerek vizét, s a madarak is szaporodjanak a földön.”

Este lett és reggel: az ötödik nap.

Aztán szólt Isten: „Hozzon elő a föld élőlényeket fajuk szerint: háziállatokat, csúszómászókat és mezei vadakat fajuk szerint.” Úgy is történt.

Isten megteremtette a mezei vadakat fajuk szerint, a háziállatokat fajuk szerint és az összes csúszómászt a földkerekségen, fajonként. Isten látta, hogy ez jó.

Isten újra szólt: „Teremtsünk embert képmásunkra, magunkhoz hasonlóvá. Ők uralkodjanak a tenger halai, az ég madarai, a háziállatok, a mezei vadak és az összes csúszómászó fölött, amely a földön mozog.”

Isten megteremtette az embert, saját képmására, az Isten képmására teremtette őt, férfinek és nőnek teremtette őket.

Isten megáldotta őket, Isten szólt hozzájuk: „Legyetek termékenyek, szaporodjatok, töltsétek be a földet és vonjátok uralmatok alá. Uralkodjatok a tenger halai, az ég madarai és minden állat fölött, amely a földön mozog.”

Azután ezt mondta Isten: „Nézzétek, nektek adok minden növényt az egész földön, amely magot terem, és minden fát, amely magot rejtő gyümölcsöt érlel, hogy táplálékotok legyen.

A mező vadjainak, az ég madarainak s mindennek, ami a földön mozog és lélegzik, minden zöld növényt táplálékul adok.” Úgy is történt.

Isten látta, hogy nagyon jó mindaz, amit alkotott. Este lett és reggel: a hatodik nap.

Így készült el a föld és az ég minden bennelevővel együtt.

Isten a hetedik napon befejezte művét, amit alkotott. A hetedik napon megpihent munkája után, amit végzett.

Isten megáldotta és megszentelte a hetedik napot, mert azon megpihent egész teremtő munkája után.

tenek a teremtésről. A második forrás az úgynevezett jahvista forrás, ami szerint a Gen 2, 4b-24;⁶ versei értesítenek a teremtésről.

---

⁶ Ter 2.4a-24

Ez a története az ég és a föld teremtésének, ahogy az lefolyt. Azon a napon, amikor az Úristen a földet és az eget megalkotta, még nem volt a földön semmiféle vad bozót, és nem nőtt semmiféle mezei növény, mert az Úristen még nem adott esőt a földnek, s nem volt ember sem, hogy a földet művelje.

Egyszer pára szállt fel a földről és megáztatta a föld egész felszínét. Akkor az Úristen megalkotta az embert a föld porából és orrába lehelte az élet lehelését. Így lett az ember élőlényé.

Az Úristen kertet telepített Édenben, keleten, és oda helyezte az embert, akit teremtett.

És az Úristen a földből mindenféle fát sarjasztott, ami tekintetre szép és táplálkozásra alkalmas; azután kisarjasztotta az élet fáját a kert közepén, meg a jó és a rossz tudásának a fáját.

Egy Édenben eredő folyó öntözte a kertet, s ott négy ágra szakadt. Az egyiknek a neve Pison: ez átfolyik Havilla egész földjén, ahol arany található.

Ennek az országnak aranya kiváló, van ott még bdellium és ónixkő is.

A második folyó neve: Gichon, ez öntözi Kus egész földjét.

A harmadik folyó neve: Tigris, ez Asszurtól keletre folyik. A negyedik folyó az Eufrátesz.

Az Úristen vette az embert és Éden kertjébe helyezte, hogy művelje és őrizzé.

Az Úristen parancsot adott az embernek: „A kert minden fájáról ehetsz.

De a jó és rossz tudás fájáról ne egyél, mert amely napon eszel róla, meghalsz.”

Azután így szólt az Úristen: „Nem jó az embernek egyedül lennie. Alkotok neki segítőtársat, aki hozzá illő.”

Az Úristen megteremtette még a földből a mező minden állatát, s az ég minden madarát. Az emberhez vezette őket, hogy lássa, milyen nevet ad nekik. Az lett a nevük, amit az ember adott nekik.

Olvasva a 103-ik zsoltárt, méltán lehet a teremtésről szóló harmadik értesítésnek nevezni.

A 103-ik zsoltár ekológiai összefüggései

Az ekológia görög eredetű szó és a jelentése: a szervezetek és az életkörnyezet kapcsolataival foglalkozó tudomány.⁷ Más magyarázat szerint a görög eredetű szó „háztant” (ott-hontant)⁸ jelent. Ez a meghatározás teljesen széleskörű és magában rejti az egész Földet (világmindenséget). Zsoltár is ilyen értelemben fogalmaz: „A hegyeket kamráid vizéből öntözöd, eged gyümölcsével a földet jóltartod. Fűvet nevelsz az állatoknak, és növényeket, hogy az ember jóllakhasson; hogy a földből kenyeret nyerjen, a szívét meg borral vidíthassa hogy az olaj kenetül szolgáljon fejére, s a kenyér erőt kölcsönözzön neki” (Zsolt 103,13-15 v).

Itt van kifejezve Isten fenntartó gondoskodása az egész teremtményéről. Itt kapcsolódik be az ember, Isten teremtménye, a természettel és környezettel való törődés folyamatába, mint a teremtmények legtökéletesebbe. Isten a természetet a

---

Az ember tehát minden állatnak, az ég minden madarának és a mező minden vadjának nevet adott. De a maga számára az ember nem talált segítőtársat, aki hasonló lett volna hozzá.

Ezért az Úristen álmot bocsátott az emberre, s mikor elaludt, kivette egyik oldalcsontját, s a helyét hússal töltötte ki.

Azután az Úristen az emberből kivett oldalcsontból megalkotta az asszonyt, és az emberhez vezette.

Az ember így szólt: „Ez már csont a csontomból és hús a húsemből. Asszony a neve, mivel a férfiből lett.”

Ezért a férfi elhagyja apját és anyját és feleségéhez ragaszkodik, s a kettő egy test lesz.

⁷ IVANOVÁ, M.- ŠALINGOVÁ, Z. MANÍKOVÁ, Z.: *Slovník cudzích slov*. Bratislava : Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 1979, s. 491.

⁸ PESCHKE, K.H.: *Křesťanská etika*. Praha : Vyšehrad, 2004, p. 651. 696 p. ISBN 80-7021 – 718-9.

környezetével együtt sértetlenül adta át az embernek. Sajnos az ember a bűn által diszharmóniát „csempészet“ az Isten alkotta rendbe nemcsak a külső viszonyokban, hanem elsősorban saját benső lelki, természetfölötti rendjét borította fel. Így csak természetes, hogy az ember a külső természetes rendhez is csak részben alkalmazkodik és veszélyezteti saját magát és a természetet is.

A természetben létezik a szimbiózis.

A szimbiózis olyan viszony, amelyikből mindkét résztvevőnek valamilyen haszna van. Nem mondhatjuk, hogy az Istennek a teremtményeivel való viszonyból haszna lenne de emberileg szólva a zsoldár ezt mondja:

„Fönségbe és méltóságba öltözöl,
a fény, mint köntös, úgy fog körül. Az eget kifeszíted,
mint a sátort,
lakóhelyed a vizek fölött rendezted be. A felhőket fogatként használod, a szelek szárnyán szállsz tova.

(Zsolt 104,2-4)

A szeleket követeddé teszed, a haragos villámot szolgáládá.“ (Zsolt 103,1b-4).

A probiózis olyan viszony, amelyikből az egyik résztvevőnek haszna van és a másinak nincs kárára. Zsoldár erre is emlékszik, amikor elmondja hogy „A földet biztos alapra helyezted, nem inog meg az idők folyamán“(104,5).

Az anabiózis olyan viszony, amelyik az egyik fél számára hasznos a másik fél számára káros. Az Isten részéről ilyen magatartás nem létezik, csak az ember kerülhet ilyen magatartásba Istennel szemben akkor amikor „A bűnösök (nem tűnnek) tűnjenek el a földről, és (maradnak a gonoszok)ne legyenek többé gonoszok“(103,34).

Az anabiózis szól figyelmeztetésül ezekben a szavakban:

„De ha elrejtéd arcodat, félelem szállja meg őket. Ha megvonod éltető erődöt, elpusztulnak és a porba térnek“ (103, 29).

A Második vatikáni zsinat atyái emlékeztetnek, hogy az ember természetes feladata az Istennel való együttműködés, ami az embernek a teremtett világhoz való viszonyára is érvényes. A Zsinat befejezésétől, fontos ekológiai dokumentumok (megnyilvánulások) láttak napvilágot, amelyek mutatják a helyes irányt nem csak a katolikus számára, de minden olyan ember számára, akinek az ekológia fontos tényező az életben.

Szent II. János Pál pápa 2002-ben „világ nyolc gondjának” adott kifejezést. Naponta találkozunk ezekkel a gondokkal: az élet védelme, a család támogatása, a szegénység eltávolítása, az emberi jogok, a leszerelés, az egészségügyi ellátás (gondoskodás), az életkörnyezet (és életkörülmények), a jogosultság bebiztosítása. Ezen kívül még három körlevelében is foglalkozik a témával.⁹

XVI. Benedek pápa is körlevelében hangsúlyozza: „A természeti környezet Isten ajándéka mindenki számára. Használata az egész emberiség iránti személyes felelőséget vár el tőlünk, különösen¹⁰ a szegények és az utánunk jövő nemzedékek iránt.”

Csúcspontját érte el ez az igyekezet a jelenlegi Ferenc pápa legújabb 2015.május 24-én megjelent ekológiával foglalkozó „Laudato si” (mi Signore) enciklikájában. Szent Ferenc ezzel az imával „Dicsértessél, én Uram” emlékeztet arra, hogy a föld közös házunk, „és egyben olyan mint a nővérünk, akivel osztozkodunk a megélhetésben, és egyben egy gyönyörű anya is, aki keblére ölel.”¹¹

---

⁹ II.JÁNOS PÁL.: Centessimus annus, Sollicitudo rei socialis, Evangelium vitae, Levél az 1990.évi Béke világnapja alkalmából. In : PALA, G.- TIRPÁK, P. (ed.) *Sacrum a príroda*. Krakow : Uniwersitet papieski Jana Pavla II.v Krakowie, 2009, p. 80.90.

¹⁰ XVI. BENEDEK: *Caritas in veritate* 48-49.

¹¹ FERENC PÁPA: *Laudato si*

A Ferenc pápa első önálló enciklikájának is tekinthető Laudato sí' (Áldott légy) több szempontból is jelentős dokumentum. A korábbi, Lumen fidei (A hit világossága) kezdetű enciklika szövegét ugyanis XVI. Benedek voltaképpen már előkészítette; ezért is nevezte azt Ferenc pápa – a legőszintébb nyíltsággal – „négykezes enciklikának”.

Jelen körlevél egyik legfontosabb újdonsága a témaválasztás: a környezetvédelem kérdésében ugyanis eddig nem született a Laudato sí'-hez hasonló fajsúlyú pápai megnyilatkozás. Különlegességeként említhető, hogy a Szentatya a földön élő valamennyi embert megszólítja – az enciklika tehát nem kifejezetten a keresztényeknek, még csak nem is az istenhívőknek, hanem minden embernek szól. A címzés így nagyobb hangsúlyt kölcsönöz mondanivalójának, hiszen a római pápa – a katolikus egyház látható fejeként – általában az egyház tagjainak (a püspököknek, papoknak, diakónusoknak, szerzeteseknek, világi hívőknek) címezi megnyilatkozásait, és csak ritkán tágítja a megszólítottak körét, vagyis sorol a címzettek közé minden jóakarátú embert.

A dokumentumra – júniusi vatikáni bemutatása óta – a nemzetközi sajtóorgánumok természet- vagy környezetvédelmi enciklikaként hivatkoznak, ez azonban nem tükrözi teljes mértékben a körlevél tartalmát és a Szentatya szándékát. Alcíme szerint ugyanis nem kizárólag a környezetvédelemről, hanem közös otthonunk gondozásáról szól. A pápa mindezzel arra kíván rávilágítani, hogy földünkön nem pusztán a természeti környezet vesz körül bennünket, hanem az emberi környezet is. Mivel minden élőlény ehhez a közös otthonhoz tartozik, egyszerre kell gondját viselnünk mindennek és mindenkinek! Ferenc pápa enciklikája abban is különleges, hogy átfogó, integrális ökológiára tesz javaslatot. A természetet ugyanis csak úgy tudjuk megóvni, ha földi környezetünkhöz való viszonyainkon túlmenően az embertársainkhoz és Istenhez fűződő kapcsolatunkon is változtatunk. Az átfogó ökológia

egészben gondolkodik, a földi élet összes dimenzióját figyelembe veszi. Nem véletlen, hogy a pápa enciklikájában tíz alkalommal is nyomatékosítja: „Minden összefügg mindennel.” És mivel minden mindennel összekapcsolódik, csak úgy lehetünk úrrá a környezeti válságon, ha az egész emberiség változtat az életfelfogásán és az életvitelén; vagyis az ökológiai megterés erkölcsi-társadalmi megterést feltételez.

A 6 fejezetből, ezen belül 246 pontból álló pápai dokumentum nem könnyű olvasmány – az egyházi témájú szövegekhez szokott olvasók minden bizonnyal meglepődhetnek azon, milyen sok tudományos kifejezés, eszme-futtatás található benne. Az enciklika első fejezete helyzetleírást ad, a második felvázolja azt a látásmódot, amelyet a keresztény örömmüzenet nyújt. A harmadik fejezet rávilágít a környezeti válság emberi gyökereire, a negyedikben a Szentatya átfogó ökológiára tett javaslatát találjuk. Az ötödik fejezet párbeszédet szorgalmaz a társadalmi élet szereplői között, az utolsó – vagyis a hatodik rész – a környezettudatos nevelésről és lelkeségről szól. Az egyes részekben és pontokon belül számos gondolati egység kapcsolódik egymáshoz. Ferenc pápa – felhasználva az úgynevezett Riói nyilatkozat (1992) szakkifejezését – közös és megkülönböztetett felelősségről beszél. Ez azt jelenti, hogy mindannyian felelősséggel tartozunk bolygónk, az egész emberiség jövőjéért, ám ez a felelősség mégis differenciált, egymástól különböző. Személy szerint mindenkinek, minden egyes szervezetnek, állami szervnek, vezetőnek, politikusnak, cégnek, vállalatnak, iskolának, oktatónak, szülőnek stb. keresnie kell, hogy mi a teendője, min kell változtatnia.

A Szentatya bizalommal fordul az emberek felé: bár tudja, hogy az emberiség letért a helyes útról, mégis hiszi, hogy képes ismét rátalálni. Ezért összefogásra és őszinte, nagylelkű párbeszédre hív bennünket. Miként Ferenc pápa személyisége, úgy ez az enciklika sem beletörődő, szomorú, kesergő, lemon-

dó hangvételi. Épp ellenkezőleg: reményt, örömet és bátorítást nyújt a bolygón élő minden embernek.

Néhány szó a magyar kiadásról: Ferenc pápa stílusa mind gesztusaiban, mind írásában némileg eltér elődeiétől, ezért üzeneteit nem könnyű közvetíteni, lefordítani. Az Evangélii gaudium kezdetű apostoli buzdításának magyar fordítását a hivatalos vatikáni bemutató után három hónappal tettük közzé; s most ennek a megközelítőleg hasonló terjedelmű, 164 oldalas dokumentumnak a közérthető és szakszerű fordítására is ennyi időre volt szükség. A spanyol szövegkiadás fordítása Tózsér Endre piarista szerzetes kiváló, rendkívül alapos munkája. A fordítást – Veres András püspök felkérésére – ökológiában, éghajlatkutatásban jártas szakemberek is ellenőrizték: Nemes Csabának és Nobilis Máriónak szintén hálásak vagyunk áldozatos munkájukért. A fordítónak köszönhetően a kötetben való eligazodást mutatók segítik: a magyar kiadás a szentírási helyek, valamint az idézett szövegek regisztere mellett névmutatóval is gazdagodott. Az enciklika több alkalommal idézi Assisi Szent Ferenc Naphimnuszát. Ferenc pápa szándékának és Szent Ferenc eredeti stílusának megőrzése érdekében Tózsér Endre olaszról újr fordította a himnusz (legtöbbször a szintén piarista Sík Sándor fordítását ismerik), mi pedig úgy döntöttünk, hogy a kötet végén – mintegy függelékként – a teljes költeményt közzétesszük.

ma földünkért

Mindenható Isten,
te az egész világmindenségben,
de legkisebb teremtményedben is jelen vagy,
és gyengéd szeretettel veszed körül
mindazt, mi létezik.

Öntsd belénk szereteted erejét,
hogy óvjuk az életet és a szépséget,
tölts el minket békével,
hogy fivérként és nővérként éljünk,
és ne ártsunk senkinek!

Szegények Istene,
segíts, hogy megmentjük azokat,
akik e földön magukra hagyva és elfeledve élnek,
de akik oly értékesek szemedben!

Gyógyítsd meg életünket,
hogy védelmezői legyünk a világnak,
ne kifosztói,
a szépség terjesztői legyünk,
ne a szennyezés és a pusztításé!

Érintsd meg azok szívét,
akik csak haszonra törekszenek,
mégpedig a szegények és a föld kárára!

Taníts meg, hogy felfedezzük minden dolog értékét,
hogy ámulattal tekintsünk rájuk,
hogy felismerjük: szoros egységben vagyunk
minden teremtménnyel
végtelen világosságod felé vezető utunkon!

Köszönjük, hogy mindennap velünk vagy!

Kérünk, légy segítségünkre
az igazságosságért, a szeretetért és a békéért
folytatott küzdelmünkben!

A teremtett világgal együtt mondott keresztény ima

Áldunk téged, Atyánk,
minden teremtményeddel együtt,
melyek erős kezedből kerültek ki,
a tieid,
telve vannak jelenléteddel és gyengéd szeretetteddel.
Áldott légy!

Isten Fia, Jézus,
általad teremtett minden.
Testet öltöttél Mária anyai méhében,
e föld részévé lettél,
és emberi szemmel nézted a világot.
Ma benne élsz minden teremtményben
feltámadótként, dicsőségben.
Áldott légy!

Szentlélek, te világosságoddal
az Atya szeretete felé irányítod ezt a világot,
és kíséred a teremtés fájdalmas sóhajtozását,
de ott élsz a mi szívünkben is,
hogy a jóra ösztönözz minket.
Áldott légy!

Egy és hármaskor Urunk,
végtelen szeretetű csodálatos közösség,

taníts meg, hogy meglássunk téged
a világmindenség szépségében,
ahol minden rólad beszél!
Indíts minket dicséretre és hálára
minden egyes teremtményedért!
Add meg a kegyelmet,
hogy szoros egységben érezzük magunkat
mindazzal, ami létezik!

Szeretet Istene,
mutasd meg helyünket ebben a világban,
hogy szereteted eszközei legyünk
minden élőlény számára ezen a földön,
hiszen te egyikükről sem feledkezel meg!

Világítsd meg a hatalom és a pénz birtokosait,
hogy óvakodjanak a közömbösség bűnétől,
szeressék a közjót, segítsék a gyengéket,
és legyen gondjuk erre a világra, ahol lakunk.

A szegények és a föld ezt kiáltják:
Urunk, ragadj meg minket hatalmaddal és világosság-
goddal,
hogy védjünk minden életet,
hogy egy jobb jövőt készítsünk,
hogy eljöjjön a te országod,
az igazságosság, a béke, a szeretet és a szépség or-
szág!
Áldott légy!
Ámen.

103/104

- ¹Áldjad, lelkem, az Urat! Uram, Istenem, mindennél nagyobb vagy! Fönségbe és méltóságba öltözöl,
²a fény, mint köntös, úgy fog körül.
Az eget kifeszíted, mint a sátort,
³lakóhelyed a vizek fölött rendezted be. A felhőket fogatként használod, a szelek szárnyán szállsz tova.
⁴A szeleket követeddé teszed, a haragos villámot szolgálóddá.
⁵A földet biztos alapra helyezted, nem inog meg az idők folyamán.
⁶Vizek árával vetted körül, a hegyeket is vizek borították.
⁷De parancsodra visszafolytak, s megremegtek mennydörgő hangodra.
⁸A hegyek kiemelkedtek, a völgyek leszorultak arra a helyre, amelyet nekik szántál.
⁹Határt szabtál nekik, amit nem lépnek át, nem önthetik el többé a földet.
¹⁰Te öntöd a források vizét patakokba, a hegyek közt csörgedeznek.
¹¹Inni adsz a mező vadjainak, a szomjas vadszamar merít belőlük.
¹²Az ég madarai partjaikon laknak, az ágak közt zengik énekük.
¹³A hegyeket kamráid vizéből öntözöd, eged gyümölcsével a földet jóltartod.
¹⁴Füvet nevelsz az állatoknak, és növényeket, hogy az ember jóllakhasson; hogy a földből kenyeret nyerjen,
¹⁵a szívét meg borral vidíthassa hogy az olaj kenetül szolgáljon fejére,

s a kenyér erőt kölcsönözzön neki.

¹⁶Az Úr fái is teleszívják magukat, a Libanon
cédrusai, melyeket ültetett.

¹⁷A madarak rakják ott fészküket, tetejükön a gólya
tanyázik.

¹⁸A zergéé a hegyek magaslata, a borz a sziklák közt
rejtőzik.

¹⁹Te alkottad a holdat, hogy az időt mérje, és a nap is
tudja, mikor nyugodjék le.

²⁰Te hozod a sötétséget és ránk köszönt az éj,
s az erdő vadjai körülhúznak.

²¹Az oroszlánkölykök zsákmányért ordítanak,
Istentől követelik táplálékukat.

²²De ha a nap fölkel, mind visszavonulnak,
és elrejtőznek a barlangokban.

²³Az ember elindul a munkája után, hogy dolgozzék
az est beálltaig.

²⁴Milyen sokrétű a te műved, Uram! Mindent
bölcsségedben alkottál, s a föld teremtményeiddel
van tele.

²⁵Nézd, mily nagy és széles a tenger,
benne az élőlények nyüzsgő sokasága,
kicsi és nagy állatok serege.

²⁶Rajta járnak a hajók, s ott kóborol a leviatán is, amit
teremtettél,
hogy a tengerben kergetőzzék.

²⁷Rád vár minden élő, hogy ételt adj nekik a kellő
időben.

²⁸Megadod nekik, és ők összegyűjtik, kitárod kezed,
s eltelnek javakkal.

²⁹De ha elrejtöd arcodat, félelem szállja meg őket.
Ha megvonod éltető erődet, elpusztulnak
és a porba térnek.

³⁰Ám ha kiárasztod lelkedet, fölébrednek,

és megújítod a föld színét.

³¹Dicsőség legyen az Úrnak mindörökké, örüljön az Úr műveinek!

³²Ha letekint a földre, az megremeg, ha megérinti a hegyeket, azok füstölnek.

³³Egész életemben az Úrnak énekelek, zsoltárokkal dicsérem, amíg csak vagyok.

³⁴Találjon tetszésre nála énekem, hisz az Úrban lelem örömöm.

Bibliográfia

IVANOVÁ, M.- ŠALINGOVÁ, Z. MANÍKOVÁ, Z.:
Slovník cudzích slov. Bratislava : Slovenské pedagogické
nakladateľstvo, 1979, s. 479. ISBN 67-567-79. 943 s.

ÉNEKELJETEK A MI ISTENÜNKNEK. Görögszertartású
katholikus egyházi énektár és imakönyv. Miskolc : 1937,
A Keleti Egyház kiadása, p. 195. 990.o. ISBN nélkül.

PESCHKE, K.H.: Křesťanská etika. Praha : Vyšehrad,
2004, p. 651. 696 p. ISBN 80-7021 –
718-9.

PALA, G.- TIRPÁK, P. (ed.) Sacrum a příroda. Krakow :
Uniwersitet papieski Jana Pavla II. v Krakowie, 2009, p. 80.90.
181 p. ISBN 978-83-7438-211-3.

Jogkövetés biblikusan (A jog teológiai igazságkritériumai)

Ha a jogban egy társadalmi közösség által elfogadott értékösszességet látunk, akkor annak követésében az e közösséget alkotó egyes ember azonosulását is fel kell fedeznünk ezekhez az értékekhez. A reformációt elindító Luther Mártonnak a wormsi birdolami gyűlésen elmondott, azóta szállóigévé vált kijelentését – *„Ich stehe hier und kann nicht anders. Gott helfe mir!“* („Itt állok, másként nem tehetek.” Isten, segíts meg!) – egyféle összetett tartalmú, elkötelezett magatartásként értelmezve (hiszen a birodalmi gyűlésen való megjelenésével egyszerre tett eleget a hatósági idézésnek, illetve meggyőződéses hitéből fakadóan az Isten iránti engedelmességnek), azt kell megállapítanunk, hogy a jogkövetés egy az individuumon túlfejlődött szabályoknak megfelelő, de az embert ezekre adandó reakcióra indító társadalmi attitűd.

A jogkövetés meghatározása ebből kifolyólag következőképpen hangzik: egy előre meghatározott társadalmi normához igazított, az emberektől elvárt magatartás tanúsítása. A fogalmi elemek vizsgálatának szempontjából az, hogy „előre meghatározott”-nak kell lennie, azt jelenti, hogy a normának érvényesnek (tehát a normát előírt eljárás keretében alkották meg) és az általános társadalmi magatartás elemi cselekedeteiből pedig visszakövetkeztethetőnek kell lennie. Azt pedig, hogy az elemi cselekedetek képesek legyenek visszamutatni egy-egy társadalmi normára, a norma szabályozó eszközeivel tudja elérni, vagyis előír, elvár, megtilt, irányt mutat és védelmez. A társadalmi norma ugyanakkor nem más, mint ami magában hordja a közösség által kifejezett egységes akaratot, ennek sajátos formája a jogi norma, amely a tételes jogszabályok-

ból ismerhető meg. A jogkövetést a társadalmi norma a jogképes emberektől várja el, ők a címzettjei (ezt akkor is így értelmeznünk, ha jogi személyekről beszélünk, amiknek működésébe a társadalmi normában hordozott értékeket alapvetően csak az ember tudja betagolni; hiszen pl. semmit nem ér egy olyan cég, amely a szervezeti és működési szabályzatában ugyan deklarálja a különböző értékeket, amiket követni óhajt, ha nincs olyan ember a cégnél, aki azt megvalósítaná). Végül pedig a jogkövetés valamilyen magatartás kifejtésére sarkall. Ez kettős irányú, mert lehet tevőleges (aktív), amikor kifejezetten valami cselekmény elvégzését írja elő (pl. segítségnyújtás egy balesetnél), de lehet megtartóztató is (passzív), amikor pedig valaminek a meg nem tételére hív fel (akkor is, ha legszívesebben megtennének), pl. amikor a KRESZ-ben az van előírva, hogy lakott területen 50 km/h-nál tilos gyorsabban menni, bár az úton senki nincs, akit veszélyeztetnének; viszont a pillanat bármikor megcsalhat, és bármikor ott teremhet egy, a labdájáért futó kisgyerek.

Az előzőekben leírtuk azt, hogy mi a társadalmi norma, amely valamit megkíván az emberektől, a következőkben viszont azt vizsgáljuk meg, hogy ez a „közös jó” hogyan szilárdul joggá. A jog - római meghatározása szerint - nem más, mint *„mindenkinek megadni azt, ami jár”*, és ennek valami felettes tudatosság, felettes érzés képezi az indító okát. Vagyis, amikor az ember elhatározza, hogy jogot alkot, akkor annak a saját magából fakadó jó és haszon iránti vággyal - illetve ebben a vele osztozó más emberek egyetértésével - lát neki. Amikor jogszabályt alkot arról, hogy embert ölni tilos, nyilván annak háttérében az is ott van, hogy senki sem szeretné, ha neki vagy bármelyik szeretnének az életét kioltanák. A jog meghatározására természetesen - a fentiekén túl - nagyon sok más definíció is született. Mindenegybes meghatározás egyféle válasz a „mi a jog?” kérdésre, és ezek a válaszok először mindig a jog létezésének az alapjait keresik (tehát, hogy mik azok

az alapok, amikre egyáltalán le lehet fektetni egy ilyen általános elvárást, úgy, hogy azt teljesítsék is az emberek), majd pedig a válaszok leírják a jog milyenségét (hogy jó-e vagy rossz-e, követhető-e, nem visszás-e), és mindezek megállapítása után lehetséges csak a „mi?” kérdőszóra meggyőződésesen reflektálni. A válaszkeresések során a jogtörténelemben két iskola jelentkezett, hogy meghatározza, mi is a jog:

a) *természetjogi iskola*, amely szerint az ember nem mindenható, hanem magasabb rendű (isteni törvényeknek) van alárendelve, ennek alapján tehát nem tehet meg akármit, pl. nem tehet az ellen, hogy ne hasson rá a nehézségi erő;

b) *pozitív jogi iskola*, amely pedig az ember alkotta jogból indul ki, ami nem más, mint az emberi közakarat, a társadalmi jó kifejeződése, és ezt tételes formában közre is adja az emberi közösségnek.

A két iskola természetesen nem feltétlenül kell, hogy kizárja egymást, hiszen magának a pozitív jognak a legitimizálása során, csak annak ontológiáját erősíti az, ha a tételes jogot egy hipotetikus végpontra lehessen visszavezetni, amelyet éppen a természetjogi iskola képvisel.

Összességében tehát, ha a jog rendeltetésére akarunk rátapintani, akkor kijelenthető, hogy a jog a rend (fegyelem), a következetesség, a rendszeresség, a vélt jó, a szocializáció fogalmainak az összefoglalója. De mivel érvényesülésének elsődleges közege az emberek közössége, ezért aztán az sem mindegy, hogy a jog hogyan tekint az emberre. Az arisztotelészi megállapítás – miszerint az ember egy ζῷον πολιτικόν, tehát „*társadalmi lény*” – a jogi ember-meghatározás szempontjából is jó kiindulópont. Az ember tehát közösségi lény, akinek – létezése érdekében – együtt kell élnie más emberekkel (kapcsolatba kell lépnie, érintkeznie, kommunikálnia kell velük), különben alapvető érzései és gondolatai önmagába szorulva – mint a gellert kapott ágyúgolyó az ágyúcsőben – berobbantják

szocializációs képességeit, és a tébolyultság tünetei fognak megjelenni rajta. (Exkurzus: éppen az embernek az ilyen szocializációs folyamatokban való részvételi szükségességét korlátozza az életfogytiglani szabadságvesztés is, amely során a legnagyobb büntetés pont az olyan szintű izoláció az emberi közösségtől, ami az elítélt elmefunkcióinak lassankénti csökkenését eredményezi.)

Az ember a születésével jogképesé válik – vagyis jogok és kötelezettségek alanya tud lenni –, ez pedig biztosítja neki azon feltételeket, hogy a társadalomban helytállhasson, vagyis ne csak létezni, hanem élni is tudjon. Ebből következik az embernek azon minősítése is, hogy az ember jogkövetésre alkalmas, sőt, csak független vagy tőle függő törvényszerűségek alapján létezni tudó lény. Az ember káoszidegen, rendbe teremtett bele, és ahhoz, hogy e rendhez hozzátartozzon, szükséges, hogy az életébe kapott eszközökkel rendet alkosson maga körül. Csak a rend képes a hosszútávúságra, mert a káosz mindig csak ideigvalóan tud érvényesülni. Ha jogteológiai megállapítást szeretnénk ezzel kapcsolatosan megejteni, akkor azt jegyezhetnénk le, hogy a bűn igaz káoszba sújtotta az embert, a megváltás viszont a rendbe hívja vissza!

Isten a földön is törvényt, követendő rendszabályokat adott az embernek, amely tengelye, „fővezetéke” kell, hogy legyen az egyéb emberi eredményeknek a megváltás iránya felé haladva. Isten és az ember alapvető kapcsolata így az erkölcsben nyilvánul meg, amely a rendnek megnyilvánulásra hívó színtere, és amelyet jónak felismervén az ember joggá formáz. Ha tehát –Arisztotelész nyomán – az embert társadalmi lénynek neveztük, akkor Istenhez való kapcsolata okán erkölcsi lénynek is nevezhetjük, aki képes önmagához mérni mindent és önmagát is összemérni a mindenséggel – József Attila *Ars poetica*-ja nyomán: „A mindenséggel mérd magad!”, és ennél fogva pedig hiteles megállapításokra jutni, mint amit Blaise Pascal is szóvá tesz, miszerint az ember „*semmi a végte-*

lenhez képest, minden a semmihez képest. Valami a semmi és a minden közt, középen”.

Hogyan jutunk mindettől a jogkövetés bibliai álláspontjához? Talán egyszerűen azzal indíthatnánk, hogy a keresztyén ember a legjobb jogkövető. Miért? – Mert a keresztyén életmód a törvény (és itt a törvény alatt az Isten által földre rendelt, életfenntartó princípiumot értsünk) és az evangélium harmóniájában formálódik. Csúcsa a keresztyén erkölcs, amely normát fogan, a norma pedig jogot szül. Mit értünk e meghatározáson belül használt fogalmi elemek alatt?

- Az erkölcs az élet tiszta értékeinek a képviselője, amelybe olyan emberi receptorok tartoznak, mint a lelkiismeret, a tolerancia, a segítőkészség, a szemérmesség (stb.), amelyek egyrészt határt képeznek két ember között, másrészt pedig serkentik az optimális életfolyamatokat.

- A norma rendszeresített szintet (nívót) jelent, amelyhez az ember azért igazítja életét, mert egyetért vele (pl. divat).

- A jog pedig több ember által jönnek és követendőnek tartott norma, amelyet elvárássá rögzítenek (pl. egyenruha). Az erkölcs és a jog viszonyának feltérképezése során pedig el kell jutnunk a kanti deklarációig, miszerint a jog nem más, mint „erkölcsi minimum”, vagyis az emberség tekintetében nem mondható elégségesnek – pusztán uniformizáltak – az, ha valaki csak a jognak tesz eleget, és az erkölcsi szabályokat pedig figyelmen kívül hagyja; pl. egy pénztámogatás elszámolásánál a számértékekkel való kellő manipulálás során jog szerint helyesen járhatok el, ha azt a számlázási szabályoknak megfelelően le tudom papírozni, de továbbra is erkölcstelen-ségemre mutat az, hogy voltaképpen sikkasztottam. Bár a modernkori jogtudomány igyekszik arra törekedni, hogy a jog és az erkölcs határait egyre jobban egymáshoz közelítse, de voltaképpen sosem fognak találkozni, még hozzá azon okból, hogy a jog mindig is megmarad az objektív eszköztárban, míg az erkölcs mindig is szubjektív marad. A jog ennél fogva min-

denkor hagy maga után egy hiányérzetet, méghozzá azzal kapcsolatosan, hogy honnan is ismerhetjük meg, hogy mik az élet tiszta értékei, mi a jó, mi a nívó, mit érdemes követni? Erre viszont nem képes választ adni a pozitív jog sem, addig, amíg ki van téve a bármikori módosítás, változtatás lehetőségének.

A jog szabályba kívánja önteni az erkölcsi értékeket, de ebben a törekvésben általában mindig alulmarad, mivel a bibliai erkölcsön kívül eddig (ha nem számítjuk az egyéb vallás-erkölcsi válaszokat) még más választ nem igen adott arra, hogy mi a jó (Mt 19,17; Mk 10,18).

De miért érdemes követni a jogot mindez ellenére, tehát mik lehetnek a jog követésének az okai?

- A pozitív jog szerint a jogot a jogkövetkezményért (tehát a pozitív előjelű eredményért) vagy éppen a szankció (negatív előjelű eredmény) elkerüléséért kell követni.

- Isten törvénye szerint viszont azért, hogy (a) felismerjük, mi a bűn, (b) tisztában legyünk saját valódi bűnös állapotunkkal és (c) bűnbánatra indítson, aztán átadjon bennünket az evangélium „jó hírének” (a kegyelemnek).

Könnyedén megállapíthatjuk hát, hogy aki betartja a másodikat, az betartja az elsőt is, és erre a Bibliában található olyan erkölcsi katalógusoknak (mint pl. a Tízparancsolat, a szeretet kettős parancsolata, vagy éppen a Miatyánk) a szerkezeti felépítése ad alapot, amik arra tanítanak bennünket, hogy aki először Istennel rendezte életét, annak az emberi viszonyok tekintetében sem lehet gondja (vö. Jak 4,7; 1Pt 2,13; Gal 5,7, kiemelve ez igehelyekből a Ὑποτάγητε kifejezést, amely egyöntetűen az emberi akarat elé helyezett isteni akaratnak való alávetés jelentését hordozza magában).

A jogkövetés további okaként jelölhetjük meg azt is, hogy a jog garantál is valamit a jogkövetőnek. Garantálja az ember életében a jó(lét) elérését, a biztonságot, az igazságot, a javakat, a szocializációs részvételt, az életben maradási. Nyilván a jó meghatározása érdekében itt fel kell hoznunk a már fentebb

kifejtett problematikát, annak végső, biblikus konzekvenciájára jutva, (Sienkiewicz Quo vadis-ából merítve, összevetve a skolasztikus tanítással) miszerint „*Deus est summum bonum*”; és ha Isten a legfőbb jó, akkor ezt a jót csak Krisztus (Isten Fia) tudta a legértelmesebben megfogalmazni, megcselekedni és prezentálni.

De ha a jog hipotetikus törekvése a voltaképpeni jó elérése lenne, akkor az is igaz, hogy annak súlyát az igazságtartalma jelenti. Magyarán a jog akkor válik hitelessé és széles körben elfogadottá, ha mindinkább az igazságra törekszik. De a pürrhonista Pilátus kérdése óta ez sem teljesen egyértelmű – „*Micsoda az igazság?*” (Jn 18,8) –, csak a biblika-teológia válasza óta van egyenes reakció a kérdésre, miszerint Isten Lelke az igazság Lelke, „*és akik őt imádják, szükség, hogy lélekben és igazságban imádják*” (Jn 4,24). Ebből kifolyólag máris felállt a biblikus jogkövetés rendszere: a keresztyén élet istenkövetés, abból fakadóan pedig igazságkövetés és ebből származhat a jogkövetés. A keresztyén ember jogkövetése tehát voltaképpen úgy valósul meg, hogy közben a legfőbb jót, Istent követi, mint ahogy az írástudó is nyilatkozott Jézusnak a Mt 8,19-ben: „*Mester, követlek téged, akárhová mégy*”; és ez a „követés” végső soron nem torkollhat bűnelkövetésbe (mert paradox lenne).

A továbbiakban részletezzük, mi is lehet konkrétan a jog igazságtartalma? Az igazság a megkérdőjelezhetetlen és árnysz valóság-hűség, az igazságosság pedig az, amikor ezt a valóságot érvényesítjük a hamisság világában (amely pedig nem más, mint az igazságszolgáltatás). A jog természetesen nem mindig igazságos (gondoljunk csak a náci Németországnak, egyébként legitimnek számító, zsidó-törvényére, amely milliónyi ártatlan áldozatot követelt), de az igazság sem ölt mindig jogi formát (amikor az erkölcs és a jog szembekerül egymással). Ekkor pedig az igazság megmarad a norma szintjén, vagy pusztá erkölcsként.

A bibliai törvénykövetés (jogkövetés) az Istennél található feltétlen igazság elfogadására indít, hiszen Isten ígéje, kijelentése, szava a valódi és felfogható igazság – „*a te igéd igazság*” (Jn 17,17) –, és erre leginteraktívabban és dramatizáltan maga Krisztus tanított meg bennünket. A Krisztus mellett elkötelezett jogkövetés e világban igazságtól súlyos tehát, amely egyaránt kimutatja az istentelen jogkövetés hátrányát – a betű merevségét (farizeusság) – és a krisztusi jogkövetés előnyét – a lélek szabadságelvűségét (amely az embert látja a törvényben és nem a törvényt az emberben, mert Isten nem belénk, hanem élénk adta a törvényt). Krisztus tehát konzervatívan radikális és radikálisan liberális a jogkövetés tanításakor, amely már megnyilvánult a szombatnap megtartására vonatkozó szabály értelmezésekor is: „*a szombat van az emberért*” (Mk 2,27).

A Jézustól vett szóhasználatot értelemszerűen transzformálva a biblikus jogkövetést nevezhetjük hát „szombatosan” értelmezett jogkövetésnek is. Szombatos azért, mert megnyugvásszerű; megnyugvásszerű, mert megváltás-elvű; megváltás-elvű, mert szabadság-elvű; szabadság-elvű, mert progresszív; progresszív, mert magasabb rendű; és magasabb rendű, mert célirányos. Jézus ugyanis felfedte az Istenbe vetett hittel követett jog valódi rendeltetését az emberre vonatkozólag, amely nem más, mint engedni, hogy Isten végigvezesse az embert ezen az életen. Ezért aztán a jog irányít, megjutalmaz, megró, figyelmeztet, megbüntet, megment, megtérít és célba juttat. A keresztyén ember jogkövetésének elsődleges indoka tehát az, hogy Istent követi. Pál is kifejezetten megrója azokat a Krisztusra várakozókat, akik „rendetlenül” élnek, és nem tartják magukat az élet fenntartásához szükséges normákhoz (2Thessz 3).

Végezetül mindennek átlátásában az az utolsó kérdés maradt hátra, hogy be kell-e tartani az igazságtalan törvényeket? A kérdés jogetikai és keresztyén etikai irányú választ egyaránt igényel. Bár a válaszadás elsődlegesen lelkiismereti (erkölcsi).

- A jogetika álláspontja, hogy a jog bármikori megkérdőjelezése aláassa a jogbiztonságot, ennél fogva nem lehet az kérdéses, hogy még az igazságtalannak tűnő törvényeket is be kell tartani. Amennyiben valaki nem ért annak igazságtartalmával egyet, vannak előre meghatározott eszközök (amit egy alkotmányos jogállamnak elérhetővé kell tennie polgárainak) a helytelen jog megváltoztatására. A jog tehát kötelez a betartására, mert ez szolgálja az egység rendjét és az együttélés folyamatosságát.

- A keresztyén etika álláspontja ugyanakkor már nem ilyen kategorikus. Már Ágoston kijelentette azt, hogy „*lex iniusta non est lex*” („*az igazságtalan törvény nem törvény*”), ennélfogva erkölcsi és lelkiismereti felelősségre alapozva nem is köteles azt betartani senki. A keresztyén etika tehát nem kötelez az igazságtalan törvény betartására, de kötelez a nem betartás következményének a vállalására, és ez adja meg a keresztyén etikai döntés meghozatalának nagyobb súlyát a jogetikai döntéshez képest. A római császárság idejében üldözött korai keresztyének keresztyén etikai döntésének azon oka, hogy nem hódolnak be a császárkultusz előírásainak, mert Krisztusba vetett hitük azt nem engedi, egész pontosan életük feláldozásának a vállalását is jelentette egyúttal. Ezért az efféle döntés mindig az alanyi elkötelezettség nagyobb vállalását jeleníti meg – becsületbeli szinten – az objektív engedelmeséghez viszonyítva, egy nagyszerű és reményteljes perspektívával, miszerint az emberi igazságtalan törvények nem betartása sosem lehet súlyosabb következményű, mint az Isten előtti feddhetetlenség megtartása. Ez a cél pedig megadja az alapvető irányát egy bibliás ember jogkövető, földi útjának.

Negatív egalizmus

Diszkrimináció-ellenes hozzáállás a Bibliában

A diszkrimináció-ellenesség manapság nagyon népszerű hozzáállás. A következő tanulmányban azonban arra igyekszünk majd rámutatni, hogy a jelenkori népszerűsége mégsem azt jelenti, hogy minden előzmény nélkül való. Ez már csak azért is igaz, mert diszkrimináció, tehát kirekesztés és előítélet mindig is volt, amióta a bűnbe esett ember létezik a Földön. A diszkrimináció-ellenesség mai tudományos vizsgálata már azt is elismeri, hogy ezt a jelenséget nem lehet végérvényesen megszüntetni¹. Sokkal inkább törekszenek a felek közötti párbeszéd kialakítására, amely azzal kezdődik, hogy elismerjük a meglévő különbségeket. Ezek után – ebből az őszinte hozzáállásból kiindulva – építhetjük tovább a kapcsolatot. A megfelelő párbeszédhez szükséges azonban, hogy legyen egy közös nevező. Erre az elméleti közös kiindulóponton kíván egy lehetőséget kínálni ez a tanulmány. Annak ellenére, hogy a biblikus teológia számára egy teljesen evidens és hétköznapi dogmatikai tételről van szó, mint antidiszkriminációs alappal még nem találkozhattunk vele.

Manapság az európai jogalkotás egyértelmű célja a diszkrimináció-ellenes hozzáállás.² Mivel jelen tanulmány főként a fogyatékoság és a kirekesztés kérdésével foglalkozik, ezért a diszkrimináció kifejezés alatt elsősorban a többségi társada-

---

¹ GAST, Linda, PATMORE, Anne: *Mastering Approaches to Diversity in Social Work*. Jessica Kingsley Publishers : London, 2012. ISBN: 978 0 84905 224 5 6. fejezet

² CRPD Article 3 point b.

[http://www.un.org/disabilities/documents/convention/convoptrot-e.pdf](http://www.un.org/disabilities/documents/convention/convoptprot-e.pdf) [Interneten elérhető: 2017. február 20.]

lomban előforduló előítéletek következtében létrejövő téves ítéletek hatásait értjük. A fentebb említett jogi nyilatkozatok elsősorban azzal próbálkoznak, hogy morális ráhatással betiltásák a diszkriminációt, mint jelenséget. Ezt a metódust helytelennek, de legfőképpen haszталannak tartjuk, egyszerűen azért, mert így soha nem fog megszűnni a tárgyalt jelenség. A válasz nem lehet egyszerűen annyi, hogy: Nem szabad kirekeszteni! Sokkal inkább hasznosnak tartanánk a párbeszéd kialakításához, hogy mi a kirekesztés motivációja?

Aszociális egyenlőség eszméje eredetileg a Bibliából származik. A korai keresztyénség vallotta, hogy minden ember egyenlő Isten előtt. Az egyenlőség mottója a felvilágosodás korában vált ismét hangsúlyossá. A szó ugyanaz volt, de a mögöttes tartalom igencsak megváltozott. Az első esetben az Isten előtti egyenlőség azt jelenti például, hogy a gazdag ember sem bízhat a maga gazdagságában. (ApCsel 5,1-11). A második esetben inkább a szegény emberek kiáltásáról van szó, amelyet az egyenlőség utáni vágy szakít fel bennük. Mi történik akkor, ha Istent kitöröljük az egyenlőség fogalma mögül? Ezzel a lépéssel a mértékadó pont tűnik el, aki a tekintély etalonja. Amikor Isten tekintélye megkérdőjeleződik, akkor a keletkező űrt egy másik eszme tölti be. Ez az eszme a jelen esetben a tökéletes ember, másképpen fogalmazva a normalitás. Lássunk egy történelmi példát: Amikor Kolombusz Kristóf az Új Világ partjára lépett, akkor mezítelen és kulturálatlan teremtményeket látott, legalábbis az ő saját értelmezése szerint, és azt mondta, hogy őket sürgősen civilizálni kell. Az ő értékelése európai keresztyén háttéréből származott. De vizsgáljuk meg, hogy mit is jelent ez a keresztyén háttér. Nehéz megtalálni ennek a keresztyén emberkép eredetét, annak ellenére, hogy szinte mindenki használja. A norma befolyásolja az értékeinket és döntéseinket. Az eredeti értelmében semelyik norma sem pozitív vagy negatív önmagában véve, mert a normának nem imperatív, hanem deklaratív jellege van. Aho-

gyan Vályi Nagy Ervin etikai szakember megállapította: „A norma leírja és nem megparancsolja, hogy mi a normális.”³ Bizonyos esetekben a norma diktátummá válik. Ebben az esetben a társadalom deviánsnak ítél mindenfajta másságot és megbüntet minden ilyet diszkriminációval, stigmatizálással. Thomas E. Reynolds a kirekesztésnek ezt a jelenségét a normalitás kultuszának⁴ nevezi. A normalitás kultuszának megvannak a maga ismertetőjegyei. Goffman írta le a az Észak-Amerikai férfi prototípusát a következő jegyekkel: fiatal, nős, fehér, városban él, dolgozik, heteroszexuális, protestáns, egyetemet végzett apa, átlagos magasságú és testalkatú, kedves arccal és jó sportteljesítménnyel⁵. A fenti jegyekből tevődik össze a test tőke, melynek legmarkánsabb hirdetője a média. Az a személy, aki nem rendelkezik a fenti test tőkével, az a kirekesztés célpontjává válik. A média falat épít az ideális ember és a „mások” között, amivel erősíti, sőt maga irányítja a diszkriminációt. A falépítés legfontosabb eszköze a szexualitás hangsúlyozása, hiszen ebben az esetben válik leginkább láthatóvá a test tőke. Manapság már egy ásványvizet is a tökéletes nő alakjával igyekeznek a fogyasztónak eladni. Pedig, ha belegondolunk semmilyen kapcsolat sincs a kettő között, illetve az csak művileg van megalkotva. Még inkább megvastagodik ez a képzeletbeli fal, ha a fogyatékossgal kapcsolatos előítéleteket vesszük figyelembe, hiszen a fogyatékossgal élő emberekről, különösen, ha szemmel látható akadályozottságuk van, elterjedt az a tévhit, hogy aszexuálisak, azaz, hogy alap-

---

³ VÁLYI NAGY, Ervin: *Etikánk ma: érték és normarendszerünk* In: *Confessio* ISSN 0133-8889. 2010. XXXVI./3. p. 6-14.

⁴ REYNOLDS, THOMAS E.: *Vulnerable Communion : A Theology of Disability and Hospitality*. Grand Rapids, Michigan : Brazos Press, 2008. ISBN: 978-1-58743-177-7. p. 62.

⁵ GOFFMAN, Erving: *Stigma*. London : Penguin Books, 1963. ISBN: 0-671-62244-7. p. 128.

vetően nem érdeklődnek a szexualitás iránt. Természetesen, ez egy féligazság. Hiszen tény, hogy némelyeknek a fogyatékoságukból kifolyólag van szexuális problémája a szexuális életben, de az akkor sem kimondható, hogy teljesen aszexuálisak lennének. Vannak érzéseik és vágyaik. Az említett példa jól mutatja, hogyan válik egy igazság-magból hazugság, vagy legalábbis csak félig igaz állítás. A normalitás kultusza az egyik építője a diszkrimináció falainak, amely a féligazságok tégláiból épül fel. De nem az egyetlen meghatározó tényező. A diszkriminatív gondolatok mögött mindig meghúzódik bizonyos fokú miszticizmus is. A középkorban ezt a fajta hozzáállást az egyház is hirdette azáltal, hogy a fogyatékoságot az ördög művének és konkrét bűnök büntetéseként értelmezte. Ettől a gondolattól nem voltak mentesek a reformátorok sem, mint például Luther Márton.⁶ A kezdetleges orvosi ismereteket hiedelmekkel egészítették ki. Annak ellenére, hogy az orvostudomány fejlődése megcáfolta a legtöbb misztikus megközelítést, általánosságban véve kijelenthetjük, hogy ez a fajta gondolkodás nem tűnt el. Különösen a társadalom kevésbé művelt rétegeiben ma is előfordul, fertőzőnek vagy tabunak tekintik.⁷ A mindenkori egyház manapság is nagy szerepet vállalhatna abban, hogy a fentebb vázolt misztikus megközelítését eliminálja azáltal, hogy meghívja és egyenlő bánásmódban részesíti gyülekezeteiben a fogyatékosággal élő embereket. Erre minden bibliai alapja is megvan, amint azt az alábbiakban bemutatjuk.

---

⁶ LUTHER, Martin: *Asztali beszélgetések*. Budapest : Helikon Kiadó, 1983. ISBN 963-207-770-9. p. 148

⁷ A szerző saját maga is többször fültanúja volt annak, amint a kíváncsi kisgyerek megkérdezi a szülőtől, hogy „Miért megy úgy a bácsi?” A szülő azonban elmagyarázná a gyerekeknek a maga szintjén a helyzetet, és annyit mondana, hogy „Mert fáj a lába.”, azt válaszolja, hogy ilyet nem szabad kérdezni.

Mielőtt azonban erre rátérnénk, még felhívnanék a figyelmet a diszkrimináció még egy válfajára. Nevezetesen arra gondolunk, amikor a diszkriminációt maga a fogyatékossgal élő személy várja el.⁸ Véleményünk szerint a pozitív diszkrimináció és a kivételezés is az integráció útjába állhatnak. Itt arra szeretnénk a figyelmet felhívni, hogy sok múlik a fogyatékossgal élő ember saját hozzáállásán, és azon, hogy ő maga hogyan értékeli és dolgozza fel a saját helyzetét. Fontos, hogy az akadályozott személy ne helyezkedjen automatikusan az áldozat szerepébe. Például ne sajnáltassa magát, hiszen az nem változtat a helyzetén és különben sem ez a cél, hanem a lehető legnagyobb mértékben önálló élet.

A diszkrimináció „motorjai” után most térjünk rá a jelenység jogi-etikai megközelítéseire. Ezek közül 3 fő csapásirányt ismertetünk:

Libertarianizmus: a libertariánusok szerint az ember mindent megtehet, amíg tettevel egy másik ember szabadságát nem korlátozza. Az egyetlen ok arra, hogy hatalmat gyakoroljunk az lehet, hogy egy nagyobb jót elérjünk, amely az egész közösség javát szolgálja. Éppen ezért általánosságban elmondható, hogy a libertariánusok a fogyatékossgal élő emberek érdekvédelmi törekvéseit nem, vagy csak kevésbé támogatják, mondván ez kivételezés a társadalom más szereplőivel szemben. Ennek a nézetnek a fogyatékossgal élő emberek szempontjából van pozitív és negatív hozadéka is. Egyrészt a libertariánus gondolkodású embernek elméletben nem jelent gondot elfogadni az akadályozottsággal élő személy másságát. Másrészt, ugyanez az ember sosem fog lépéseket tenni jogi értelemben a fogyatékossgal élők egyenlőségének előse-

---

⁸ Természetesen, itt nem azokról az esetekről van szó, amikor az illetőnek valósággal segítségre van szüksége, hanem éppen ellenkezőleg azokra, amikor egy adott szituációban rájátszik erre a helyzetre, akár érzelmi ráhatással, akár követelőzéssel.

gítéséért. Legalábbis addig nem, amíg ki nem mutatható, hogy ez valóban a közösség javát szolgálja. A libertariánus gondolkodású emberek különbözhetnek abban is, hogy milyen típusú segítséget nyújtanak vagy nyújtanának hátránnyal küzdő embertársaiknak.

Utilitariánusok - A klasszikus utilitariánus nézet mindig egy adott tett hasznát keresi és vizsgálja. Kulcsszavai a boldogság és az elégedettség. Ez a megközelítés nem tagadja, hogy egy személy képes lehet elfogadni a fogyatékoságot, és azzal együtt élni. Másrészt ugyanez a nézet nem zárja ki azt a lehetőséget, hogy bizonyos esetekben a halált, az eutanáziát is hasznosnak minősülhet. Amikor egy utilitariánus gondolkodású ember számára nem látható egy tett közvetlen haszna, akkor a történelmi vagy tapasztalati példákat hívja segítségül. Habár, azt mindenképpen a nézet gyengességének kell tekintenünk, hogy ezek a példák is tévedhetnek.

Egalista nézet - Az egalista gondolkodású ember az igazságot és a felelősség megfelelő elosztását hirdeti. Ennek értelmében a társadalom köteles mindent megtenni az egyenlő bánásmód biztosítása érdekében. Ennek a nézetnek a finansziális eszközök hiánya szab határt. A nézet előnye egyértelműen az egyenlőség kihangsúlyozása. Ugyanakkor az is elmondható, hogy emögött sok esetben nagyfokú idealizmus húzódik meg. Akár addig elmenően, hogy tagadja az orvosi diagnózis fontosságát és hitelességét azáltal, hogy a fogyatékoság jelenőségének gerjesztését egyedül a társadalom más szereplőinek számlájára írja.

A tanulmány következő részében egy másfajta megközelítést szeretnék ajánlani, amit negatív egyenlőségnek nevezek, és amelyet biblikusnak tartok. Véleményünk szerint ez a megközelítés segít elkerülni a fentebb már bemutatott megközelítések hátrányait.

Negatív egyenlőség

Isten a Gen 1,1-ben úgy mutatkozik be, mint az egész világ teremtője, aki a világot a semmiből teremtette saját akaratából és szeretetéből. Ez egyben az idő kezdete is. A teremtés szakkifejezése a Szentírásban a bara, amelynek alanya a Bibliában egyedül Isten. Így tehát Isten a világ egyetlen alkotója, és egyben Tulajdonosa. Isten ezzel egyidejűleg úgy is bemutatkozik a Szentírásban, mint az élet adója. Ez azt jelenti, hogy az élet tulajdonosa is ő, aki egyedül és kizárólag rendelkezhet az élet kezdetéről és végéről. Ezen utóbbi állítással azonban felmerül a hasznosság kérdése. Fontos megválaszolni a kérdést, hogy mi a teremtés célja. A Szentírás egészét tekintve a válasz pedig az, hogy Isten az ő saját dicsőségét akarta kijelenteni a teremtés által. Ez a dicsőség nem kizárólag nem kizárólag abban nyilvánul meg, hogy a teremtményei őt dicsóítik, hanem ez egy az Isten belső lényéből fakadó dicsőség. Mivel pedig a dicsőség forrása az Úristen érinthetetlen lénye, így az ember bűnbeesése nem befolyásolja a teremtés alapvető célját. Azt azonban igen, hogy az ember mennyiben képes keresni és megérteni teremtett voltát, és egyáltalán a teremtés lényegét. Pál apostol erre azt válaszolja, hogy „mindenki vétkezett, és híjával van az Isten dicsőségének.” (Róm 3,23). Azt állítja tehát, hogy a bűneset után senki sem látja tisztán az Isten dicsőségét, és nem képes az Atya akaratát cselekedni, még akkor sem, ha látja, hogy mi lenne az. (Róm 7,29) Ez a hiány független minden más emberi cselekedettől. Az elveszettség állapotán az ember saját erejéből nem tud változtatni, habár sokszor érzi az Úr hiányát az életében, de vagy nem képes azt beazonosítani sem, vagy olyan módon próbálja pótolni, ahogyan nem lehetséges. Fontos meglátni és kihangsúlyozni, hogy ez az állapot „mindenki”-re vonatkozik.

Amikor a fogyatékoság jelenségét elemeztük, arra a következtetésre jutottunk, hogy a fogyatékosággal élő személy gyakran elnyomottnak érezheti magát. Egyes feminista teoló-

gusok azt állítják, hogy a klasszikus keresztyén gondolkodás támogatja ezt az elnyomást azáltal is, hogy monarchikus istenképet hirdet. Ők ezzel szemben inkább azt hangsúlyozzák, hogy Isten örömét leli a változatosságban, és így, ezzel az örömmel teremtette meg a fogyatékoságot is. Azonban látnunk kell, hogy emögött az állítás mögött egy panteisztikus istenértelmezés húzódik meg, amely tetten érhető például akkor, amikor Deborah Beth Creamer azt állítja, hogy Isten nem egy test, hanem sok különböző testből áll.” Ez alapján tehát a világ az Isten teste, vagyis közvetlen emanációja.

Mi azonban úgy látjuk, hogy a Szentírás Istennek a világtól való távolságát kívánta megmutatni azáltal, hogy a világot a szavával alkotta. Tehát a szó az a távolság, amely kifejezi, hogy Isten nem része közvetlenül a világnak. Mindazonáltal Isten mégis befolyásolja a világ életének alakulását a teremtett rendek megalkotása és az ő kegyelmes gondviselése által. Az ő kezének nyoma az emberen is látható, hiszen a teremtés koronáját a saját képmására teremtette. (Gen 1,26) Ezen képmásúságnak az egyik megnyilvánulása, hogy Isten a teremtett világot az emberre bízta. Ebből látható tehát, hogy Isten úrvolta és gondviselő szeretete tökéletesen megfér egymás mellett, sőt, helyesen értelmezve, a kettő egymást erősíti.

A fogyatékosággal foglalkozó teológia sok közös pontot találhat első pillantásra a feminista teológiával, hiszen mindkettő egy bizonyos embercsoport elnyomása ellen küzd. Nagyon könnyű azonban beleesni abba a hibába, hogy ennek a célnak az elérése érdekében, és ennek alárendelve magyarázzák a Szentírást, hogy annak igazi belső értelmét keressék, amely különben egy sokkal konzekvensebb és hasznosabb megállapításokat tesz. Hiszen az Újszövetség jelentős szerepet szánt a nőknek mind az evangélium terjedésében, mind az első gyülekezetek megalakulásában és azok életében. Gyakran állítja a hitben erős nőket példaként, mint Például Lóiszt vagy Lídiát. De hasonlóan cselekszik Jézus a hitben erős segítség-

kérőkkel is, mint a vak Bartimeussal. Közös a két teológiai megközelítés kozmogóniája is. Azonban nem minden ambivalenciát nélkülöző hozzáállás, hogy a fogyatékoságot csak a sokszínűség egyik színeként értelmezi. Az is kifogásolható állítás, mely szerint a fogyatékoságot csak a „normális” társadalom okozza. Ez az állítás ugyanis tagadja az orvosi diagnózis valóságát, és a fájdalom tényleges meglétét bizonyos esetekben. A Szentírás állítsa szerint minden, amit Isten alkotott „igen jó”. (Gen 1,31) Ebből egyenesen arra következtetünk, hogy Isten nem teremtett eleve olyat, ami fájdalmat okoz az embernek. Tehát ez azt is jelenti, hogy semmiképpen sem leli örömét annak sokszínűségében. Ezzel együtt elutasítjuk azt a nézetet is, hogy az Úr a fogyatékosággal élő emberre valamilyen különleges büntetést mért volna. János evangéliumának 9 részében Jézus arra tanít, hogy ne a fogyatékoság okait keressük, hanem annak célját igyekezzünk megtalálni, ami pedig nem más, mint az, hogy „nyilvánvalóvá legyenek rajta Isten cselekedetei.” (Ján 9,3)

Mindezeket egybevetve tehát a fogyatékoság jelenségét úgy értékelhetjük a Szentírás alapján, mint az ember bűnbeesésének következményét, amely éppenséggel adott esetben a testi adottságokban is megjelenik. Azonban túlzónak tartjuk azt állítani, hogy a fogyatékoság minden esetben valamilyen konkrét bűnnek a következménye. Az akadályozott ember teológiailag ugyanannak a bűnös embercsoportnak a része, melynek se a bukott Ádám és Éva. Ezzel kívánjuk tehát kifejezni azt a negatív egyenlőséget, amely szerint minden ember bűnös és rá van szorulva Isten Krisztusban megjelentett kegyelmére. Hiszen rajta kívül nincs más Megváltó, nincs más, aki vállalta a helyettes áldozatot, és betöltötte Isten törvényét.

Mit jelent ez a nézet gyakorlati megközelítésben?

Az antidiszkriminációval foglalkozó irodalomban megjelent az a nézet, hogy a diszkrimináció megtapasztalásának és elfogadásának folyamata hasonlatos az Elizabeth Kübler-Ross

által leírt gyászfolyamathoz. Az elfogadást ebben az esetben két irányban értjük: egyrészt maga a diszkriminációt elszenvedő személyt tekintve, másrészt az ilyen esetekkel találkozó szociális munkás vagy akár lelkész személyét tekintve, hiszen fontos, hogy az ilyen irányú foglalkozásban dolgozó segítő tisztában legyen saját előítéleteivel, és igyekezzon leküzdeni azokat. A Gast és Patmore szerzőpáros a következőképpen különbözteti meg a „diszkriminációs gyászfolyamat” egyes fázisait:

1. Normalitás – ebben a fázisban nem vagyunk tudatában a diszkrimináció tényének, mert azt gondoljuk, hogy úgy gondolkodunk, ahogyan mindenki más is. Ilyenkor a diszkrimináció nem tudatosul. Ez úgymint előfordulhat, hogy a kirekesztést elszenvedő sincs tudatában saját hátrányának.⁹

2. Sokk-fázis – amikor az illető tanulmányai vagy egyéb körülmény következtében tudatába kerül a diszkriminációnak, annak akár okozója, akár elszenvedőjeként. Ez a sokk aztán személyisége megváltoztatására sarkallja, akár pozitív, akár negatív (radikalizálódás) irányban.

3. Tagadás – Ez különösen a diszkrimináció okozóira jellemző. Ebben a fázisban születnek az olyan mondatok, amelyek azt állítják, hogy „ezt mindig is így csináltuk, és azelőtt soha nem volt belőle gond. Ebben a fázisban tehát a diszkriminációt okozó személy megpróbálja elmagyarázni önmagának és a környezetének, hogy a helyzet nem is olyan súlyos, vagy általánosságban megváltoztathatatlan.¹⁰

4. Reakciók – az eredeti kübler-ross-i folyamatban a negyedik fázis a harag. A diszkrimináció esetében azonban a reakciók különbözőek lehetnek a szemrehányástól, a haragon

---

⁹ GAST, Linda, PATMORE, Anne: *Mastering Approaches to Diversity in Social Work*. Jessica Kingsley Publishers : London, 2012. p.63. ISBN: 978 0 84905 224 5

¹⁰ GAST, L. - PATMORE, A....i.m. 65.p.

át a félelemig. Ezek a reakciók adják azután a cselekedetek motivációs hátterét.

5. Elfogadás – annak elfogadása, hogy mindannyian különbözőek vagyunk. Ezzel a különbözőséggel akarunk közösen együtt dolgozni a közösség építéséért.

Véleményünk szerint az itt bemutatott nézet és a Szentírás által képviselt állítás, mely szerint mindannyian a bűn átka alatt vagyunk, és mindannyian rászorulunk az Isten kegyelmére nagyon jól kiegészíti egymást. Az evangéliumi megközelítés is:

1. Hangsúlyozza az emberi méltóságot és egyenlőséget.

2. Leépíti a falakat a „normális” követelményeket nem teljesítők és a többség között.

3. Nem hagyja figyelmen kívül a fogyatékoság adott esetben fizikai fájdalmakkal járó voltát.

4. Igyekszik elkerülni az elnyomó nyelvezetet.

A negatív egyenlőség a fogyatékoság jelenségének holisztikus megközelítését adja, olyan értelemben, amilyen értelemben az ember testi-lelki létező. Bizonyos értelemben egy fordított gondolkodásmód, amely nem a fogyatékoság felől igyekszik csökkenteni a társadalmi különbségeket, hanem abból indul ki, hogy mindannyian hiányt szenvedünk valamilyen. Egyszersmind azt is állítja, hogy a normalitás egy mestersegesen gerjesztett és hamis mérceként felállított kifejezés, melynek tartalma vitatható. A negatív egyenlőség képe beleillik a Biblia által közvetített gondolati síkba. Az egyház ennek alapján feladatának kell, hogy tekintse, hogy sorai közé hívja a fogyatékosággal élő embereket. Az egyház talán le van maradva a fizikai akadálymentesítést illetően, de ettől függetlenül szükséges lenne, hogy a „lelki”, diszkrimináció ellenes hozzáállás szószólója legyen. Ehhez tulajdonképpen nem is kell mást tennie, csak annyit, hogy helyesen hirdesse az Isten által rábízott örömhírt.

Felhasznált irodalom

- BIBLIA, új fordítás. Budapest: A Magyarországi Református Egyház Kálvin János Kiadója, 2000. ISBN 963-300-817-4.

- CRPD Article 3

<http://www.un.org/disabilities/documents/convention/convoptprot-e.pdf> [Interneten elérhető: 2017. február 20.]

- CREAMER, Deborah Beth.: *Disability and Christian Theology*. Oxford : Oxford University Press, 2009. ISBN 978-0-19-536915-1.

- GAST, Linda, PATMORE, Anne: *Mastering Approaches to Diversity in Social Work*. Jessica Kingsley Publishers : London, 2012. p.63. ISBN: 978 0 84905 224 5

- GOFFMAN, Erving: *Stigma*. London : Penguin Books, 1963. ISBN 0-671-62244-7.

- LUTHER, Martin: *Asztali beszélgetések*. Budapest : Helikon Kiadó, 1983. ISBN 963-207-770-9.

- VÁLYI NAGY, Ervin: *Etikánk ma: érték-és normarendszerünk* In: CONFESSIO: ISSN0133-8889. 2010. 36. évfolyam, 3. szám.

Kis Jolán

A házasságkötési eskü problematikája

Absztrakt

1992. július 1-től a Szlovákiában bejegyzett egyházak és vallási közösségek belső előírásai alapján megkötött házasság éppoly érvényességgel és jogállással bír, mint a polgári forma szerint megkötött házasság. A Szlovákiai Református Keresztyén Egyház házasságkötési rendjéből kiindulva arra a jelenségre és egyben problémára szeretném a figyelmet felhívni, amely a református közösségekben is sajnos gyakran bekövetkező házasság – felbomlás során adódik: az egyházilag megkötött házasságot, – ha a felek úgy kívánják – polgárjogi eljárásban fel lehet bontani. Az egyházi házasságkötés alapja az eskütétel, amely a továbbiakban teljesen figyelmen kívül marad. Így a református keresztyén házasságkötés – házasság felbontása „folyamatában” nemcsak a joghézag mutatkozik meg, de elsősorban az Isten és ember közti kapcsolat komolyan vételének hiánya is. Úgy vélem, ebben a kérdésben teológiai, liturgiailag és egyházjogilag érvényes megoldást kellene keresni. Munkámban a házasságkötési eskü témájának tárgyalásával ehhez a kérdéshez szeretnék hozzászólni.

Házasság, eskü, liturgia, házassági esküformulák

The issue of marriage oath

Abstract

From 1 July 1992, marriage concluded on the basis that the internal regulations of the churches and religious communities registered in Slovakia has the same validity and status as the marriage made according to the civil form. On the

basis of the marriage order of the Reformed Christian Church in Slovakia, I would like to draw attention to the phenomenon and at the same time of the problem, which, unfortunately, often occurs in the Reformed communities as a result of the dissolution of marriage: the marriage contracted by the church may be terminated in civil proceedings if the parties wish so. Church marriage is based on the oath, which will be completely ignored hereinafter. Thus, there is not only a lacuna in the process of Reformed Christian marriage - divorce, but the lack of taking the relationship between God and man seriously. I believe that in this matter we should look for a solution made valid by theology, liturgy, and church-law. By dealing with the topic of marriage oath I would like to contribute to this issue.

Marriage, oath, liturgy, marriage oath formulas

Bevezetés

Az egyházi házasságkötés alkalmával kimondott eskü – meglátásom szerint – a keresztyén egyházak számára egy tisztázásra váró kérdés, egy megoldást igénylő probléma. Korunk társadalmi megnyilvánulásai ezt egyre nyilvánvalóbbá teszik, és egyre sürgetőbben tárják elénk.

Az embereket ugyanis napjainkban mintha valamiféle passzív esküfelfogás jellemezné, ami teljesen ellentétes az eskü igazi „természetével”. A passzív esküfelfogás alatt azt értem, hogy az esetek többségében ma az eskütételt egy ünnepélyes, hangulatos, különösebb következmények nélkül járó eseményként tartják számon. Tulajdonképpen csak egy szimbolikus gesztusként értelmezett aktus, s ez alól a felfogás alól – sajnos – sok esetben egyházi eskügyakorlatunk sem jelent kivételt.

Mindez annak ismeretében történik, hogy esküvéseink alkalmával úgy kellene eljárnunk – Kálvint idézve: „hogy az se

megfontolatlan, se megszokott, se közönséges, se könnyelmű ne legyen, hanem mindig igaz szükség szolgálatában álljon, mikor t. i. vagy Istennek kell dicsőséget szereznie, vagy felebarátunk épülését kell előmozdítania.”¹

Amennyiben Kálvinnak igaza van abban, hogy az eskünek Isten dicsőségéhez van köze, akkor megszívlelendő az is, amit az eskühöz való helytelen, vagy téves emberi hozzáállással kapcsolatban mond: „Ebben a tekintetben manapság (nem teljesen „újkeletű” problémáról van tehát szó!) nagyon szabadosan vétkeznek az emberek, ami annál is inkább tűrhetetlen, mivel a szakadatlan megszokás következtében nem is tartják bűnnek azt, aminek pedig Isten ítélőszéke előtt bizonyára nem kis súlya van.”²

Munkámban az eskünek egy speciális formájával – a házasságkötési esküvel foglalkozom, és szeretném felhívni a figyelmet néhány átgondolást, megoldást igénylő kérdésre.

Az eskü mibenléte és teológiai megközelítése

Az eskü egy kijelentésnek, állításnak vagy vallomásnak az igazságát hivatott megerősíteni, sőt bizonyítani (asszertórikus eskü), illetve egy ünnepélyes elkötelezést jelent arra nézve, hogy az esküt tevő az ígértét teljesíti, vállalt kötelezettségeinek minden körülmények között eleget tesz (promisszórikus eskü).

Az eskütétel mindkét formája egy felsőbb transzcendens hatalom (Isten), vagy világi hatalmasság (pl. király) közreműködését igényli. Ezáltal az esküt tévő személy egyrészt hangsúlyt adhat szavai érvényességének, elkötelező jellegének, másrészt az isteni vagy világi hatalom tanúkénti bevonása az esetleges hamis eskütétel vagy esküszegés megbüntetését is garantálja.

---

¹ KÁLVIN 1995, 374.

² KÁLVIN 1995, 370.

Az említettek alapján nyilvánvaló, hogy az eskütétel úgy a vallás, mint a jog felől megközelíthető.

Isten és ember közötti történésben hol az eskü helye?

Az igazság/igazságosság nemcsak az ember Istenhez fűződő viszonyának a mércéje, de az emberek egymás közötti kapcsolatának is. Az igazság méltán tekinthető a legfőbb életértéknek. Az eskü akkor és ott jelenik meg a „történetben”, amikor a legfőbb életérték, az igazság – igazságosság érvényesülése és érvényesítése akadályba ütközik, veszélybe kerül, csorbát szenved. Az eskü tehát az igazság szolgálatában áll: a rend, a jó teremtés megóvása érdekében az ember rendelkezésére álló eszköz.

Az eskütétel tehát egy olyan eszköz, amely segítségével az emberi együttélés rendje, és az emberi kapcsolatok méltósága – Isten bevonásával – elérhető és megtartható. Kálvin megfogalmazásában: „mikor Isten nevét bizonyosságul hívjuk, iránta való tiszteletünket is kimutatjuk. Mert így megvalljuk, hogy ő örökkévaló és változhatatlan igazság, akit segítségül hívunk, nemcsak mint az igazság egyebek felett való alkalmas tanúját, hanem úgyis, mint az igazságnak egyetlen védelmezőjét...”³

Az esküvés általában esküformulák kimondása által történik, melyek gyakran egy feltételes önelátkozást is tartalmaznak, amit az eskütévő tudatosan vállal. Az eskü ezen része hordozza a hamis eskü következményeit, azaz a mulasztásnak vagy hazugságnak a megbüntetését. Az esküt tehát bizonyos szabálynak megfelelően tették és teszik ma is le, adott esetben a verbális megnyilvánulást különféle cselekmények (pl. kéz vagy ujjak felemelése) is kísérhetik.

A házasságkötésnél leggyakrabban a következő esküformulákkal találkozunk:

„ ... az élő ÚRra....”

---

³ KÁLVIN 1995, 368-369.

A király vagy istenség életére (névére) tett eskü az egyik legősibb, legáltalánosabban használt esküformula az ókori kelet kultúrájában. „...amint igaz, hogy él az úr...”, „... ahogy az úr él...”, vagy „...az úr életére...” változataiban az akkád és ugariti esküszövegeknek is gyakori eleme. Számunkra főként az Ószövetségből ismert, számot tevően találkozunk vele a narratívákban (42), de jelentős mennyiségben (31) fellelhető a prófétáknál is (Ez/16, Jer/9, Ézs /1, Hós/1, Zof/1, Ám/2).⁴

Az „élő úrra/ÚRra”, vagy „az úr/ÚR életére” tett esküvel az eskütévő tulajdonképpen egyenlőséget tett/tesz szavainak vagy ígéretének igazsága között és az esküben megnevezett, megidézett személy életének igazsága (valósága) között. Az Ószövetségben az Isten nevére tett eskü egyenértékű volt a JHWH-t elismerő hitvallással, az esküszegés viszont az istenkáromlással, Isten nevének megszenteltetésével.

*„Úgy segítsen meg Isten /téged/ most és ezután is, ...”
„Úgy cselekedjék velem /veled/ az Isten most és azután is...”*

Ez az esküformula a legősibb eskütételek alkotórésze lehetett, a kifejezés ugyanis szoros kapcsolatban van a szövetség- és szerződéskötéseket kísérő szimbolikus cselekményekkel, melyeknek legfőbb szerepe abban rejlett, hogy szemléltessék az esküszegés következményeit, azaz a megállapodáshoz hűtlen félre kirótt büntetést (átkot). Az „így történjék azzal, aki megszegi az egyezséget!” – kijelentést nagy valószínűséggel egy olyan megrendítő tett előzte meg, melynek hatnia kellett a szertartásban résztvevő felekre. Az „úgy” tehát ennek az aktusnak az interpretációja. Logikus, hogy valamilyen látható vagy hallható megnyilvánulás nélkül egyszerűen értelmetlen lett volna egy ilyen kijelentés (1Móz 15,5; 5Móz 25,9; Józ 10,25; Eszt 9,26; 2Sám 18,32).

---

⁴ ZIEGLER 2008, 119.; GIESEN 1981, 27.

P. Sanders szerint is az „ügy” szó eredetileg valamilyen gesztusra vagy szimbolikus cselekményre utalt, amely világosan és hatásosan érzékeltette, milyen következményei lesznek az esküvel fogadott ígéretek be nem tartásának. Megjegyzi továbbá, hogy a frázis önmagában ésszerűtlen lenne annál is inkább, mivel nem tudja tisztázni, hogy a dolog, amit Isten tesz az eskütévővel, negatív-e vagy pozitív.⁵ Mivel az „így/ügy” szó bevezethet beszédet is (pl.4Móz 6,23), elképzelhető, hogy az eskü eredetileg tartalmazhatta a büntetések felsorolását is, amely az eskü megszegéséért járt volna. Esetleg még az átok kimondásától való félelem is szerepet játszik itt.⁶

Valójában egy feltételes önelátkozásról van itt szó, amelynek súlyossága abban nyilvánul meg, hogy Isten van felszólítva arra, hogy azt érvényre juttassa.

Az esetek többségében a formula – „ügy..., hogy (ha)” – közvetlenül egy feltételhez kötött. A feltétel mindig egy jövőben bekövetkező eseménnyel, tettel van összefüggésben, amiért vagy a „beszélő” viseli a felelősséget, vagy az, akire a „beszélő” a felelősséget részben átruházza. Isten megbüntetheti a „beszélőt”, ha az utóbb elmulasztja teljesíteni ígértét.

A házasság intézménye és az egyházi házasságkötés kialakulásának rövid áttekintése

1. Bibliai gyökerek

Az Ószövetségben nem találunk önálló kifejezést a házasság fogalmának jelölésére. Ellenben találkozunk olyan kifejezésekkel, melyek a házasság létrejöttét, mint a nő „hazavezetését” (5Móz 20,7), „elvételeit” (5Móz 20,7; 22,13; 2Móz 21,10; 3Móz 21,7; 1Sám 25,43a; Hós 1,2), „birtokba vételét” (5Móz 21,13;24,5) írják le. Ezt általában megelőzi az „eljegyzés” aktu-

---

⁵ SANDERS 2004, 96.

⁶ ZIEGLER 2008, 125.

sa, azaz a jegyajándék (mohar) kifizetése a férfi részéről a nő apjának (2Móz 22,15-16; 1Sám 18,25). Ezt követően jogilag a férfi „birtokolja” a nőt (2Móz 21,3.22; 5Móz 24,4; 2Sám 11,26), a nő a férfi „tulajdona”(1Móz 20,3; 5Móz 22,22), a férfi „részévé válik” (4Móz 30,7), „asszonyává válik” (1Sám 25,42b).⁷

A férfi és nő kapcsolatát alkalmanként a „szövetség” kifejezéssel jelölik: „...hűtlen lettél ifjúkorodban elvett feleségedhez, pedig ő a társad, feleséged, akivel szövetség köt össze.” (Mal 2,14); „Megesküdtem neked és szövetségre léptem veled..., és az enyém lettél.” (Ez 16,8); „...,aki elhagyja ifjúkorának társát, és megfélekedzik az Isten előtt kötött szövetségről.” (Péld 2,17)⁸.

Először a Kr.e. 8. századi Hóseás próféta szemlélteti Isten és népe közötti kapcsolatot házasságként. A 2,18-ban erre a „berít”/”szövetség” kifejezést alkalmazza, viszont az emberek között megkötött házassági kapcsolatot nem szokták „berít”-nek nevezni. Malakiás próféta később ettől jelentős módon eltérően használja szintén a házasság-metafórát, nála Isten a tanúja két ember „szövetségének”.

Pedersen sémita megközelítésében a házasság bizonyos értelemben egy „adás-vételi” szerződés. A partnerek egyike „fizet”. Hogy a házasság révén egy szövetség alakul ki, azt jelenti, hogy az ember egy olyan közösségbe lép be, amely szilárd, megbonthatatlan jogokkal bír. Ez azáltal is biztosított, hogy a személyek a házassággal összekapcsolt kötelezettségeket esküvel veszik magukra. A héber talajon a házasság a szö-

---

⁷ WOLFF 2001, 205.o.

⁸ A feltüntetett bibliai helyeken a szövetség nem a ma általunk ismert Isten színe előtt megkötött házassági szövetségre utal, hanem nagy valószínűséggel az érintett családok szövetségre lépését egymással, a (nő feletti) tulajdonjog átruházásának ünnepi ceremóniáját. Mindenképpen fontos különbséget tenni a prófétai metafora és a házassági szerződés társadalmi intézménye között, amely mindig a nő apjával vagy bátyjával kötött meg, nem magával a nővel.

vetségnek egy fajtája, úgy is tartják számon, mint eskü által vállalt kapcsolatot. Így olvasható Ez 16,8, hasonlóan Mal 2,14, Péld 2,17. A „szövetséged asszonya” kifejezés jelentése „az a valaki, akivel egy szövetségbe léptél”, azaz egy életközösségbe, amelyben megbonthatatlan jogaid és kötelességeid vannak. Ugyanúgy a Péld 2,17 hűtlen asszonya, aki elfelejtette Istene szövetségét, azaz a férjével való szövetséget, amelyet ő egy esküvel Istenénél megerősített.⁹

Érdekes a meglátás, amely szerint az Ez 16,8-ban az eskü közösség-alapító tényezőként, mint kiválasztási terminus értelmezendő: „valakihez hozzáesküdni”. Ezékiel itt Istennek az ő népéhez való abszolút „hozzáesküvését” a házasság képével szemlélteti, érzékelteti. Isten népe úgy lett kiválasztva, mint ahogy egy férfi a menyasszonyát választja feleségül. Az eskü – szövetség szinonim párhuzamossága a házasság szerződésjogi jellegére utal, ahogy ez az ókori keleten ismert; viszont a házassággal kapcsolatban egy eskü, amely választási-eskü funkciójában van, csak itt fordul elő.¹⁰

Kálvin Malakiás kommentárja az egyik legjobb eligazítás lehetett a reformáció hívei számára a házasság értelmezését illetően. „Az Úr tett bizonyosságot közted és a te ifjúságod felesége közt.” /” Az Úr volt tanú közted és a feleséged között.” Kálvin szerint a próféta ezekkel a szavakkal arra utal, hogy mikor házasság jön létre egy férfi és egy nő között, a felett Isten elnököl, és mindkettőjüktől kölcsönös fogadalmat követel. Salamon ezért a Péld 2:17-ben Isten szövetségének nevezi a házasságot, mert ez felette áll minden emberi szerződésnek. Így jelenti ki Malakiás is, hogy Isten mondhatni a szerződő fél, aki a saját tekintélyével kapcsolja össze a férfit és a nőt, és szenteli meg a szövetséget.”¹¹

---

⁹ PEDERSEN 1914, 55-56.

¹⁰ GIESEN 1981, 332-333.

¹¹ KÁLVIN Magyarázat Malakiás könyvéhez (internet)

Az eljegyzés szertartásának és a házasságkötésnek pontos leírásával nem találkozunk, az nyilvánvaló, hogy az ókori Keleten a házasság két család ügye volt (legfőképpen a menyasszony és vőlegény apjára tartozott 1Móz 24,2; 38,6; 2Móz 22,15). A házasságkötést elsősorban jogi intézménynek tekintették, melynek középpontjában a konszenzus állt, s ez jellemző a görög-római környezetben is, a házasság vallási megközelítése másodlagos, periférikus.¹²

Az Újszövetség a házasságot Isten jó teremtményének nevezi, mellyel a hívőknek hálaadással kell élniük, s amely megszentelődik az Isten Igéje és a könyörgés által (1Tim 4,5). A keresztyének házassága szent, mert a házastársak az Úrrei (1Kor 7,14).¹³

2. Időrendi áttekintés

A korai keresztyénység a házasságra természetszerűleg az érvényben levő római jog (nem vallásosan, sokkal inkább magánjogi szerződésként értelmezve azt) alapján tekintett. Az egyik - *Diognétoszhoz írt levél* néven fennmaradt dokumentumban többek között arról is olvashatunk, hogy a keresztyéneket sem területi, sem nyelvi, de még faji szempontból sem lehet megkülönböztetni környezetüktől, mert még házasságot is úgy kötnek, mint a többi ember.¹⁴

Az 2. század első felében azonban már jelei vannak az egyház közreműködésének a házasságkötést illetően. Antiochiai Ignác (+107) Polükarposzhoz írta ajánlásként levelében

---

¹² Szakrális aktusként áldozatbemutatásra kerülhetett sor a házi oltáron (confarreatio), kenyéráldozattal, 10 tanú jelenlétében, ünnepélyes szóbeli formulák elmondásával. A szülők imát mondtak a jegyesekért.

¹³ PÁSZTOR 1985, 158.

¹⁴ A 2. századból származik, szerzője egy bizonyos Mathétész (Tanítvány); DOLHAI 2014, 566.

a következőket: „Úgy illik, hogy a vőlegény és menyasszony a püspök helybenhagyásával keljenek egybe, hogy a házasság az Úr szándékának megfeleljen, és ne az ösztönös kívánczóság szerint történjen. Minden Isten tiszteletére legyen.”¹⁵ Az egyház eszerint még csak a „helybenhagyás” szintjén áll a házasságkötés mögé, nincs még szó papi jelenlétről, esetleg kijelölt szakrális helyszínről. A korai keresztyén házasságkötést a család otthonában tarthatták meg, melyre valószínűleg meghívták a püspököt (presbitert), aki megáldotta a házaspárt.

Bár a korai egyházi iratokban nem találkozunk liturgikus szövegekkel, valószínűleg hamarosan kialakult egy szertartási szöveg, mert Tertullianus kb. száz évvel később (+224) írt levelében olyan liturgia-elemekre utal, melyek ma is megtalálhatók a házasságkötési szertartásban: „Honnét lehetne elegendő erőnk ama házasság boldogságának ecseteléséhez, melyet az egyház kötött egybe, melyet az áldozat (oblatio) erősít meg, az áldás (benedictio) megpecsétel, az angyalok hirdetnek, és érvényesnek tekint az Atya? (...) hiszen jogos és helyes házasságot még a földön se kötnek a gyermekek atyáik beleegyezése nélkül.”¹⁶

A konstantini fordulat után lassan szokássá válik, majd előírássá lesz, hogy a házasságot az „egyház színe előtt” kell kötni. Ez még nem jelentette azt, hogy a templomi szertartás kötelező, de az egyház képviselője már jelen kellett legyen a házasságkötésnél.¹⁷

A 4. században az egyház házasságkötésben való szerepvállalása fokozatosan alakul és bővül. Ambroziászter (egy 4. századi ismeretlen szerző) írja a következőket: „A zsinagógákban is megmaradt a hagyomány, és az egyház is azt akarja, hogy Isten teremtményei Isten áldásával keljenek egybe.” Iko-

---

¹⁵ DOLHAI 2014, 567.

¹⁶ VANYÓ 1986; DOLHAI 2014,568.

¹⁷ DOLHAI 2014,568.

nográfiai ábrázolásokból ismert jelenet, hogy Krisztus átveszi az apa helyét, és a házasságkötési aktust vezeti. Ezzel csengenek össze Nazianzi Gergely szavai: „/Én/ (sc. Krisztus) adlak össze titeket, én vagyok a vőfélyetek.”¹⁸ Egy 5. századi keresztény sírfelirat felsorolásából: kereszttség, bérmlás/konfirmálás, házasságkötés az Úr előtt, feltámadás és üdvözülés – arra lehet következtetni, hogy az egyház a házasságkötésben is már megkerülhetetlenül (az üdvösség felé vezető úton) jelen van.¹⁹

A 9. századik a házasságnak csak a megáldására került sor a templomban. Miután I. Miklós pápa (866) kimondta, hogy a házasságkötés lényegi formája a szándék kinyilvánítása, valamint Bölcs Leó bizánci császár (866-912) is rendelettel tette kötelezővé az egyházi házasságot, az eljegyzés és a konszenzus kinyilvánítása is az egyház hivatalos képviselői előtt kellett történnék. Ebből jól látható, ahogy az egyház fokozatosan növeli illetékességi körét a házasságkötés feltételeivel és formájával kapcsolatban. Megnyilvánul ez abban is, hogy az egyház tolerálja, megtűri a régi szokásokat (eljegyzés, gyűrű, fátýol viselete), sőt fokozatosan beépítik azokat a hivatalos liturgiába. Kezdetben oly módon, hogy a házasságkötési szertartás ezen része, – úgymint a jegyajándékok és gyűrűk megáldása, a pap konszenzusra vonatkozó kérdéseinek feltétele – még a templom bejárata előtt megy végbe.²⁰ A házasulandók

---

¹⁸ VANYÓ 17, 285.

¹⁹ KAUFFMANN 1917, 197.

²⁰ DOLHAI 2014, 570-571.; A 10. században a germán népeknél alakult ki a beleegyezést (konszenzus) kifejező párbeszéd (erről tanúskodnak a 10. sz.-i római-germán pontifikálék). A pap a templom ajtajában fogadja a jegyeseket, azután megkérdezi a menyasszony apját, vagy az őt képviselő személyt: „Akarod ezt a lányt ennek a férfinak feleségül adni?” Igenlő válasz után a menyasszonyt átadják a vőlegénynek, bemennek a templomba, megáldják a gyűrűt, azt

ezek után léptek be a templomba, ahol szentmise keretében kapták meg az egyház áldását. Ekkor a nászáldásokban már utalások találhatók a házasság szentségi jellegére, azaz, hogy ebben az aktusban/szentségben a megkeresztelt férfi és nő kapcsolata jelzi és megvalósítja azt a kegyelmi kapcsolatot, amely Krisztus és az ő egyháza között áll fenn (Ef 5,31-32).²¹

Magyar vonatkozásban rendkívüli jelentőségű az I. esztergomi zsinat (1100/1104-1105), amikor Könyves Kálmán (1096-1116) törvénykezése érvényesül. A kánonok nagy része kapcsolatba hozható a 9-11. századi zsinatokkal (Mainz 813, Worms 863), ill. joggyűjteményekkel. Az 55. kánon kimondja, hogy a házasság elemei a házaselek és a köztük levő kötelék. Ezt csak a halál szüntetheti meg, de a két félen kívül a kötelék is „meghalhat”, ekkor felbontható a házasság. 12 év múlva a II. esztergomi zsinat „visszalépést” jelent ebben a tekintetben, mivel megjelenik a házasság felbonthatatlansága, viszont szabályozza a házasságkötést, megadja annak fontos kritériumait. A 16. kánon elrendeli, hogy csak az egyház színe előtt, pap jelenlétében, a felek egyetértésével, alkalmas tanúk szeme látára lehet házasságot kötni, a feleknek a jegyesség jelét is be kell mutatniuk.²² Az itt lefektetett fontos határozatokat teszi jó száz évvel később magáévá az 1215-ös lateráni zsinat, mely majd előírja, hogy a házasságot az egyház előtt kössék, ez nyilvánosan történjék, s hogy előzetesen hirdessék ki. A több mint egy évszázaddal korábbi Könyves Kálmán-féle zsinati határozat, amely egyszerre teszi kötelezővé az egyház jelenlét-

---

átadják a vőlegénynek, aki ezt a menyasszony ujjára húzza ezt mondva: „Ezzel a gyűrűvel téged magamhoz veszek az Atya, Fiú, Szentlélek nevében.”

²¹ DOLHAI 2014, 570.

²² SZUROMI 2002, 109.,121.

ét, valamint a nyilvánosságot és a felek konszenzusát – meghaladja a korabeli nyugati kánonjog szintjét.²³

A 13. században megjelenik a formula: „Most megkötött házasságokat az egyház nevében érvényesnek nyilvánítom.”²⁴ Ekkor a házasságot már szentségként definiálják, és mint szentséget kizárólagosan az egyházjog uralma alá rendelték.²⁵

A 14. századra datálhatóan a pap már nem csak közreműködik a házasságkötésnél, hanem Isten képviselőjeként ő köti meg a házasságot. „Amit Isten egybekötött, ember szét ne váltsa” – hangzik el a pap részéről háromszor a szertartás végén.²⁶

A Tridenti Zsinat (1545-1563) alatt megszületik a *Rituale Romanum* (1614), amely hivatott volt egységesíteni az egyházban használatos liturgiákat. A *Rituale Romanum* a házasságkötés liturgiáját is egyesítette és leegyszerűsítette. Ennek eredményeként a házasságkötésre ezentúl nem szentmise keretében került sor, legfontosabb tartozéka a konszenzus ki nyilvánítása lett, a jegygyűrűk megáldása és felhúzása megmaradt. A Tridenti Zsinat liturgia reformja – bár korlátozott mértékben, de adott lehetőséget a helyi szokások megőrzésére.²⁷

---

²³ BÁRTH 2005, 61.

²⁴ DOLHAI 2014, 571.

²⁵ Aquinoi Tamás (1225-1274) Domonkos rendi szerzetes, a keresztény misztika képviselője, skolasztikus filozófus a szentségelmélet fő problémáját abban látta, hogy a házasság bár Krisztus és az egyház unio mystica-jának jele (Ef 5,31-32), funkciója szerint nem erre lett létrehozva, hanem arra, hogy természetes célt töltsön be, azaz gondoskodjék az utódnemzéshez szükséges optimális feltételek meglétéről. (E szerint a házasság már létezett, mielőtt sacramentummá vált volna.)

²⁶ BÁRTH 2005, 92.

²⁷ DOLHAI 2014, 572.

Pázmány Péter él is ezzel a lehetőséggel, – a hazai hagyományokat kívánta folytatni. 1625-ben kiadott *Rituale Strigoniense-je*, bár követi az 1614-es római szertartáskönyvet – nem egy ponton eltér attól, mivel ragaszkodik a magyar liturgiai sajátosságokhoz, helyi jellegzetességekhez. A szerkönyv előszavában az érsek kifejtette, hogy bizonyos, a házasságkötés alkalmával jelentkező szokásokat, amelyek a magyar nép megtérítése óta léteznek, az összeütközés veszélye nélkül egyébként sem lehetett volna megváltoztatni. Ennek következtében a 17. századi Esztergomi Rituálé esketési szertartása szó szerint megegyezik a Telegdi-féle *Agendarius* (1583) szövegével.²⁸

A házasságkötés római katolikus szertartása a 17-19. század közepéig nagyjából egységes és változatlan az összes hazai egyházmegyében.

1894-ben kötelező lett a polgári házasságkötés, így a házassági jog teljes egészében a polgári jog részévé vált. Mindazonáltal a jogegyenlőség elvén állva a vallási kötelezettségek érintetlenül maradtak.

1969-től a házasságkötés újra a szentmise keretei közé került, hangsúlyozva, hogy a házasság jelzi és megvalósítja Krisztus és az egyház misztérium jellegű kapcsolatát. 2001-től érvényben az ökumenikus szertartási rend, amelyet a Magyar Katolikus Püspöki Konferencia és a Magyarországi Egyházak Ökumenikus Tanácsa dolgozott ki.²⁹

Reformátori állásfoglalás a házasság intézményét illetően

16. századi reformáció leghatározottabb lépése a házasság kérdését illetően az volt, hogy elvette annak sákramentum jellegét. Ezzel azonban egyáltalán nem profanizálni akarta a

---

²⁸ DOLHAI 2014, 572.

²⁹ DOLHAI 2014, 572.

házasságot, hanem csak visszaadni annak eredeti szerepét, küldetését. Kálvin szerint a házasság Isten rendelése, Isten rendelése pedig jó és szent, de nem szentség. Kálvin úgy vélte, hogy az egyház célja a házasság sákramentummá nyilvánításával hatalomszerzés, befolyásának kiterjesztése volt: „...amikor a házasságból sákramentumot csináltak, – magukhoz ragadták a bíraskodást – házassági ügyekben; s amint lelki ügy lett, világi bírók már nem foglalkozhattak vele. Aztán olyan törvényeket szentesítettek, ...melyek egyrészt nyíltan istenellenesek, másrészt emberekhez méltatlanok.”³⁰

Kálvin a házasságot isteni szövetségnek tartotta, továbbá erőteljesen hangsúlyozta azt is, hogy a házasság Istennek népevel kötött szövetségét tükrözi vissza. Genfi rendtartása szerint a házasságkötés megszentelés, amelynek a vasárnapi istentisztelet keretében a gyülekezet színe előtt kell végbemennie.

Luther a házasságot férfi és nő közösségének tartotta, amelynek célja egymás kölcsönös segítése és az utódok nemzése; emellett az erkölcstelenség orvosságát is látta benne; „heiliger Order und Stand” vagy „geistlicher Stand”-ként írja le, amit Isten a Paradicsomban hozott létre. Nála a házasságkötés istentisztelet keretében végbemenő megáldási rítussá vált.

A házasságot minden reformátor Isten teremtési rendjéhez tartozónak vallotta az 1Móz 2,18 alapján.³¹

A bibliai megalapozáson túl az egyházi rendtartások és a zsinatok gyakran hivatkoznak a természetjogra is. Kálvin értelmezésében, amennyiben Isten közli az igazság teljességét, akkor a természeti törvények hordozzák magukban a relatív érvényű természetjogot, amely az ember számára lehetőséget nyújt a jó cselekvésére (a Szentlélek segítségével).

---

³⁰ KÁLVIN 1995, 506-509.

³¹ NÉMETH 2005, 66.

A magyar reformátorok elfogadták a reformátori felfogást. Méliusz a házassággal kapcsolatban kiemeli, hogy az védelem az erkölcstelenséggel szemben. Beythe pedig Kálvin nyomán azt hangsúlyozza, hogy a keresztyén gyülekezet a házasság által épül.

A házasság eredetét és alapjait a Bibliában keresik, s egészen Ádámhoz és Évához nyúlnak vissza. Ugyanakkor a házasság Istennek népével kötött szövetségét, illetve Krisztusnak és egyházának közösségét is jelképezi számukra – a vőlegény és menyasszony közösségének analógiájára. A házaseledeknek úgy kell élniük, hogy a testi értelemben vett házasság megfeleljen ennek a „lelki házasságnak.”³²

A 16. századi magyar református zsinatok szinte kivétel nélkül mind foglalkoznak a házasság kérdésével, az elméleti kérdések tisztázása mellett nagy valószínűséggel kénytelenek betölteni egy nem létező református házassági bíróság szerepét is.

Az 1555-ben megtartott erdődi zsinat határozta meg a házasságkötés feltételeit és hangsúlyozta a zsinat kompetenciáját a házassági kérdésekben is. Ekkor már az eljegyzés is az egyház ellenőrzése alá került. Az 1562-es Debreceni Hitvallás a házasság minden aspektusával – eljegyzés, házasságkötés, akadályok, válóokok – behatóan foglalkozott.

1567-ben a debreceni zsinat előkészít egy egyházi rendtartást, amely tartalmazza a házasság intézményének egész jogi és egyházi bírósági rendszerét.³³ A zsinatok úgy döntöttek, hogy a házasságot a lelkész kösse meg a templomban, a jegyesség magán- ill. családjog keretébe utaltatott.³⁴

Az esküvői istentisztelet lefolyását ágendák szabályozták. 6 magyar protestáns agenda tartalmaz házasságkötési rendtar-

---

³² NÉMETH 2005, 67.

³³ NÉMETH 2005, 69.

³⁴ NÉMETH 2005, 75.

tást is. Legrégibb a Heltai Gáspár féle agenda (1559), amely Luther mintáját követi. Méliusz ágendája (1563) Heltai ellenpéldája, középpontjában a prédikáció áll. A református szemlélet a hangsúlyt a liturgiáról az igére helyezi.³⁵ Bornemissza Péter ágendája (1577) nyelvi és irodalmi szempontból kiemelkedő, alapját a Heltai-féle agenda képezi. Beythe (1582) esketési liturgiája Bornemissza koncepcióját követi. Egy Északnyugat Magyarország-i anonim agenda Bornemissza és Beythe nyomain halad. A Nyugat-Magyarország-i Keresztúri agenda (1598) a Heltai és Bornemissza féle lutheránus vonalat képviseli. Mindkét protestáns egyház arra törekedett, hogy az eljegyzés és a házasságkötés különböző házassági elemeit egyetlen aktusba vonja össze, és ezt nyilvános jellegűvé tegye.³⁶

Házasságkötési eskü

Római katolikus egyházi gyakorlat

Az előzőekben már említettük, hogy Pázmány Péter a házasságkötéskor elhangzó esküt a keresztyénség felvétele óta élő *ősi magyar szokásként* ismeri. Eredetéről, alakulásáról azonban kevés adattal rendelkezünk.

Első említése a hazai zsinati határozatok között az 1494. évi nyitrai és 1515. veszprémi zsinat szinodális könyvében tűnik fel. Telegdi Miklós pécsi püspök Agendáriusa 1596-os kiadásának egyik lapjára valaki bejegyezte a következőket: „pro more in hac patria usitato”, azaz, az e *hazában* gyakorolt szokás szerint, majd a szertartást nyitó beszéd végén így folytatja: „Immaron a mi *eleinknek is szokása*, és régi szertartása szerint, im megh eskeütlek titeketis.” Emellett az 1545. évi tordai

---

³⁵ Kálvin is Házassági Szabálygyűjteményében (Ordonnance, 1546) az ünnepség visszafogottságát hangsúlyozta, és legfontosabb elemként az ígehirdetést jelölte meg.

³⁶ NÉMETH 2005, 76-80.

országgyűlés egyik határozata az „ország szokása szerint” való házassági esküről tett említést. Ez a formula a mai napig érvényben van, a 2002-ben (azaz 557 évvel később) megjelent Ökumenikus Esketési Szerződések Rendjében a katolikus pap így vezeti be a házassági esküt: „Most pedig ősi magyar szokás szerint...”; a református lelkész pedig a következőképpen: „...egyházaink ősi gyakorlata szerint...”³⁷

Az első fennmaradt magyar házassági esküszöveg egy 1498-ban nyomtatott Missale Strigoniense hátsó lapján apróbetűs kurzív írással található:³⁸

*„isten theged wgh segehjen senth haromos ag cristuban (!)
hwztednek telles volta hod te az .N. azzont sereted:
zeretwen hozdad vettet keretyen (!) zentheghaznak moggya
zerent
erek felesegwl holtodik holtaiqlan semy nyawaybam meg
(nem) hagod
isten teged wg segelyen.”*

Itt tulajdonképpen már olvashatjuk a későbbi házassági esküszövegek alapkifejezéseit: Isten téged úgy segéljen (önelátkozási esküformula, amit az eskütévő egyes szám első személyben mondott), hitvallás Istenről, a szeretet kinyilvánítása, holtodik-holtaiqlan (azaz, egész életre szólóan), semmi nyavajában el nem hagyod.

A majdnem száz évvel későbbi, 1570-es Mossóczy-féle eskü szövege már további elemeket is tartalmaz, mindazonáltal az alap ugyanaz:

**„ISTEN teged wgy segellyen es az ew szenth fya ammy
wdwessegwnk tallies szenth haromsag Attya, fyw, zenth
lelek egy byzon ISTEN,
hogy ez iambor szemelth .N. szereted, szeretwen hozdad
wetted hazas tarswl Istennek törwynye szerynth**

---

³⁷ BÁRTH 2005, 109.,112.; THEOSZEMLE 2002/1., 33-49.

³⁸ BÁRTH 2005, 105.

es holtodiglan soha ewtwth el nem hagiod, semmy nyomorwsagaba, tehedseged szerint. ISTEN teged wgy segelyen.”

Figyelemre méltó jelenség az eskü szövegének múlt idejű fogalmazása (hozzad wetted hazas tarswl'), amely egy előzetes, eljegyzés alkalmával tett esküre utalhat, ezen túl felveti a házasság – egyházi szertartást megelőző – elhálásának kérdését is.³⁹

Az 1583-as Telegdi-féle Agendarius szertartásrendjében a megkötött házasság megerősítéseként, a szertartást záró részként következett az esküvés.⁴⁰

**„ Isten engemet vgy segellyen,
Boldog aszony, Istenec minden szenti,
Hogy e' tisztesseseges/ iambor személyt szeretem,
Szeretuen hozzam veszem/ hozza megyec hazas tarsul,
Istenec rendelese szerent,
A keresztyen Anyaszentegyhaznac szokasa szerent,
Es hogy űtet el nem hagyom,
Holtomiglan s holtaiglan, Seminemű nyaualyaiban,
Isten engemet vgy segelyen.**

Pázmány Péter ezt az esküformulát építette be az Esztergomi Rituale (1625) szertartásrendjébe, amelynek szövegén csak a 19. században változtattak : a „semminemű nyavalyájában” helyett semminemű viszontagságában beillesztésével. A 20. században a nyelvfejlődés következtében némiképp módosult az eskü szövege, melyet a feszületre tett kézzel mondtak el. A II. Vatikáni zsinat után (1961) az eskü csak a már megkötött házasság megerősítésére vonatkozik.⁴¹

---

³⁹ BÁRTH 2005, 108.

⁴⁰ BÁRTH 2005, 109.

⁴¹ BÁRTH 2005, 110.

Protestáns egyházi gyakorlat

A reformáció századában tartott zsinatokon – többek között valószínűleg a külföldön tapasztalt más gyakorlat hatására – többször vitatkoztak a házassági eskü szükségességéről. A meghozott zsinati határozatok tanúsága szerint mindig az ősi magyar szokás megtartása mellett tette le voksát a többség.

Az 1554-ben tartott óvári zsinaton elhangzott 6. sz. kérdésre: „Vajjon a házassági egybeköttetésnek eskü nélkül kell-e történnie?“, a 7. cikkelyben megfogalmazott válasz: „Elhatározta az egyház azt is, hogy azoknak a kik házasságot kötnek, meg kell esküdniük, hogy szilárdabb legyen egybeköttetésük.”⁴² Ezzel a zsinat a házassági esküt újfent „beiktatja”.

Az 1555. évi erdódi 2. zsinat XI. cikkelyében olvasható, hogy „A házassági esketés pedig legyen a gyülekezethez illően, nem titkon.”⁴³

Az 1562-1563-as tarcali és tordai zsinaton a tarcali atyák részéről elhangzott javaslatot-követelményt, miszerint: „A házasfelektől nem kell templomi esküt kívánni “ – „túlzott” volta miatt a következő egyházi szokás és gyakorlat nem vette át!⁴⁴

Az 1567-es debreceni nagyobb cikkek (Articuli maiores) hosszabban foglalkoztak a kérdéssel (XXIII.c.): „Ámbár a szerződő személyek, felsőbbjeiknek vagy szüleiknek szabad, törvényes, nem kényszerített s nem csalárd beegyezése csinálja a házasságot s nem az esküvés által kötött papi kötelék, mindazonáltal az esküt, mint a házasság megerősítését helybehagyjuk és fenntartani kívánjuk, de meg kell jegyeznünk, hogy ez okoknál fogva: 1. mert a házasulók minden törvényes egyetértése már magában foglalja az esküt, mint a gyűrű, a jegy és a jobbkez kölcsönös egybekapcsolása mutatja; 2. mert Mal2,

---

⁴² KISS 1882, 31. BÁRTH 2005, 117.; SÖRÖS 1904, 261.

⁴³ KISS 1882, 33. SÖRÖS 1904, 261.

⁴⁴ BUCSAY 1964, 150.

1Móz 21, Ez 6 – meg van írva, hogy a nőt fogadással, vagy esküvel kötötték egybe; 3. hogy a lelki egyház Krisztussali házasságának (mely hittel lesz) helyesen megfeleljen.”⁴⁵

Az 1568-as szikszói zsinaton jóváhagyták az előzőekben elfogadott határozatot: „Minthogy minden szilárd szövetség esküvel erősítettik meg...hogy a házastársakat esküvel kell egybekötni, állítjuk...mert ezt szükségesnek valljuk a házastársak hűtlensége és könnyelműsége miatt.”⁴⁶

Az 1612-ben tartott Köveskúti zsinat XL. cikkelye szerint: „A házasságra lépők közt az esküt, mivel az nincs az igazság szabálya ellen, gyülekezeteinkben fenntartandónak rendeljük. Így az Isten is az ő egyházát, mely az ő jegyesének nevezetik, hittel kapcsolta önmagához (Ezék.16.8.Hózs.2.19.Malak.2.14.). Eljegyezlek téged önmagamnak hűséggel, és megismered a Jehovát, és megesküvém neked, s frigyre léptem veled, azt mondja az Úristen, és lől az enyém.” (Megegyezik a hercegszöllősi zsinat /1576/ 32. cikkével).⁴⁷

Az esküvés megtartása mellett tettek hitet az 1623-as alsórsi rész-zsinaton 39. kánon: „A házások esküvési megtartatik.” és a Geleji-féle kánonokban is (LXVII.kán.): „A házassulandók összeadásának, – a nálunk már rég bevett és szentírásan alapult szokás szerint, – ünnepélyes – és mint mondani szokták – kézfogás melletti esküvel kell végrehajtatni.”⁴⁸

Evangélikus házassági esküszövegek

Hasonlóságot mutat a reformátussal, az alábbiakban először Heltai 1551-es, majd 1559- es agendája:

„En N. esküszem ma az igaz es élő WR Istenec előtte, es az ő keresztyeni gyülekezetec előtte,

---

⁴⁵ KISS 1882, 576.; BÁRTH 2005,118.; SÖRÖS 1904, 262.

⁴⁶ KISS 1882, 621.; BÁRTH 2005, 118. SÖRÖS 1904, 262.

⁴⁷ THURY 1998, 189.; BÁRTH 2005, 118.

⁴⁸ THURY 1998, 228.; BÁRTH 2005, 118.

*hogy e' iambor szömélt, az N. aszszont,
öröc házas társul veszem magamnac, miképpen is vettem,
az Istenec törvénye szerént, es mind halálíg el nem hagyom,
semi ó, sem gonosz szerencsebe, Az Isten engemet vgy segítsen,
Ki attya, Fiu, es szent Lélec, egy bizony Isten."*

Fontos észrevétel: az eskütévő az élő ÚR Isten előtt esküszik és nem az élő ÚR Isten nevére, vagy az élő ÚR Istenre.

A Heltai-féle 1559-es agenda egyik fennmaradt példányának végén egy 16-17.századi kézírásos, latin, magyar és szlovák nyelvű esküszöveg található:⁴⁹

*„En N. veszlek magamnak téged N. az Isten törvénye szerent,
örök hazas társul: és fogadom az Istennek reám való kegyes
gondgya viselésére és az én dicső Sz. Haromság egy Istenben
való igaz hitemre: hogy teged tellyes egész életemben, se jo, se
gonosz szerencseudben, se semi féle nyavalyaidban,
nyomorusagaidban el nem hadlak: Az isten engem úgy
segéllyen, ki Atya, Fiú és Sz. Lélek egy igaz Isten, Amen.”*

Bornemissza Péter 1557-es agendájának esküszövege: ⁵⁰

*„Isten teged ugy segellyen, Atya, Fiu es Szent Lélec, egy bizony
Isten,*

*Hogy ez Ersebet aszonyt szereted, Es Isten paranczolattya
szerint,*

iambor hazas tarsul hozzad veszed,

Holtodig, holtaig nem akarod hadni semi nyavalyaiaba,

Isten zeged ugy segellyen.

Keresztúri agenda (16.sz.vége)⁵¹

*„Isten téged ugy segéczen, ki Atya, Fiu, Szent Lélec, egy bizony
Isten,*

Hogy ez jámbor személyt az N. aszonyt szereted,

*és isten paranczolattya szerint jámbor házas társul hozzád
veszed,*

---

⁴⁹ BÁRTH 2005, 123.

⁵⁰ BÁRTH 2005, 124.

⁵¹ BÁRTH 2005, 124.

holtodig holtáig el nem hagyod sem szegénységében, sem betegségében,

sem semmiféle nyomorúságában. Isten téged úgy segéllyen.”

Raffay Sándor agendájának (1932) esküszövege:⁵²

„Én N.N. esküszöm az élő Istenre, aki Atya, Fiú, Szentlélek egy igaz Isten, hogy a kezemen lévő nőt, N.N.-t, akit feleségemnek választottam, szívemből szeretem; a házastársi kötelességeket iránta híven teljesítem; holtomig, holtáig el nem hagyom, sem egészségében, sem betegségében, sem örömben, sem bánatában. Isten engem úgy segéljen. Ámen.”

Az Ökumenikus Esketési Szerartások evangélikus esküszövege (2002):⁵³

„Én N.N. esküszöm az élő Istenre, aki Atya, Fiú, Szentlélek Szentháromság egy igaz Isten, hogy N.N.-t igazán szeretem, hűséges házastársa leszek Isten rendje és ígéje szerint, holtomig, holtáig el nem hagyom sem egészségében, sem betegségében, sem örömben, sem bánatában. Isten engem úgy segéljen. Ámen.

Észrevétel: a két legújabb esküszöveg az „esküszöm az élő Istenre” formulát tartalmazza.

Református házassági esküszövegek

Az első magyar református házassági esküszöveg Méliusz Juhász Péter *“Válogatott praedikációk”* c. művében (Debrecen, 1563) maradt az utókorra. Ez abból a szempontból is érdekes, mivel az ő tollából származik az a megállapítás, hogy nincs arra parancsolat, hogy a házasulók összeeskettessenek, de a keresztyének végzése szerint mégis fenntartják. Nem az esküvésből áll a házasság, hanem Istennek szerzéséből és az igaz consensusból. *„De mégis, hogy a ti házasságotok e világ*

---

⁵² RAFFAY 1932, 262.

⁵³ THSZEMLE 2002, 49.

előtt is erősb legyen, ím összeeskütlek. Fogjátok meg egymás kezét....”⁵⁴

„No mongiad Gal biro. Isten teged vg’ segellien.

Achi egy allattiaba, szemeliebe harom:

Atia, Fiu, szent Lelec egy bizony Isten,

mindennec teremtőie es eltetője,

az hiveknec Christusba idvezitőie.

Kegielmes, igaz hatalmas, minden ioszag kut feie.

Hogy te e’ Kati asszont szereted.

Istennec szörzese szerint vötted el, igaz hazastarsul :

S arra kötöd magadat, hog ötet el nem akarod hanni,

sem egessegebe, sem szüksegebe el nem szököl mellöle,

mint a’ Christus el nem haggia az ő iegesset,

ha Isten rea segel es ő vele együüt tart

Isten teged vgy segellien, vgy tartson meg,

szent fiaert az igaz hit által, Amen.”

Megjegyzés: a „vötted el” múlt idejű forma valószínűleg az eljegyzési aktusra utalhat. Az „Isten teged vgy segellien” esküformula kibővült, azaz szigorodott az „vgy tartson meg” kiegészítéssel.

A menyasszony esküje némileg eltér a vőlegényétől, a nő engedelmességére teszi a hangsúlyt:

„...Hogy te ate iambor Vradat szereted: S-arra kötöd magadat hogy sem egessegebe, sem betegsegebe, ő tőle el nem szököl el nem hagiód, hanem neki engetz es neki szolgálsz mint az ania egyház Christusnak.”⁵⁵

A dunántúli reformáció kiemelkedő személyisége, Beythe Isván a következő esküszöveget közölte 1582-ben megjelent agendájában:⁵⁶

„Isten tegöd vgy segéllyön,

---

⁵⁴ SÖRÖS 1904, 267.

⁵⁵ BÁRTH 2005, 119.

⁵⁶ BÁRTH 2005, 120.

*Kitegödet terömtőt, es meg váltot zent Fianak altala,
Hogy ez iambor leyanzot (vagy azzonyallatot: meg neuetze)
zeretöd.*

Isten törvénye zerént feleségeul el vészöd.

*Holtodig, holtayg, semminémö nyomoruságában,
Betegségében, es egyéb nyaualayaban, el nem hagyod.
Isten tegöd vgy segéllyön.”*

A református házassági eskü szövegének egységesítésében nagy szerepe volt Milotai Nyilas Istvánnak és a 17-18. sz.-ban széles körben elterjedt szertartáskönyvének (1621).

„Az igaz Isten,

*ki az Atya, az Fiu, az szent Lelek tellyes Szent Haromsag
egy bizony örök Isten tegedet ugy segellyen az te igaz
hitödben,*

hogy az kezeden levő szemelt szereted,

szereteben hozzád veszed örök feleségül,

*es hogy azt holtodiglan, holtaiglan, sem egessegebe, sem
betegsegeben,*

sem semminemű nyavalyajában hitötlenül el nem hagyod

vele türsz szenvedt: Isten teged ugy segellyen.

Samarjai János (1636) agendájának esküszövege:⁵⁷

„Isten téged ugy segéllyen,

Atya, Fiu, Szent Lélek, Szent Háromság egy bizony Isten,

hogy ez Anna Aszszont (nő: Péter uradat) szereted,

és az Istennek szent törvénye szerént, éltig valo házastársul

hozzád vészted (nő: hozzá mégy), és holtodig, s holtáig,

semi nyavalyájában, sem jo szerencsésjében,

sem gonosz szerencsétlenségében, el nem hagyod,

mindenben gondgyát viseled, Isten tégeddt ugy segéllyen.”

A 18-19.sz. folyamán úgy tűnik, hogy a Milotai Nyilas István által közreadott formáció szerint, jelentősebb változta-

---

⁵⁷ BÁRTH 2005, 121.

tások nélkül használták a házassági eskü szövegét. Ennek nyomán, a nyelvfejlődési változások figyelembevételével született meg a 20. századi református házassági esküszöveg is.⁵⁸

„Én N.N. esküszöm az élő Istenre, aki Atya, Fiú, Szentlélek, teljes Szentháromság, egy, örök Isten, hogy N.N. – t, akinek most Isten színe előtt kezét fogom/kezén vagyok, szeretem. Szeretetből veszem el őt/megyek hozzá, Isten törvénye szerint feleségül. Hozzá hű leszek, vele megelégszem, vele szentül élek, vele tűnök, vele szenvedek, és őt sem egészségében, sem betegségében, sem boldog, sem boldogtalan állapotában, holtomiglan, vagy holtáiglan hűtelenül el nem hagyom, hanem egész életemben hűséges gondviselője/segítőtársa leszek. Isten engem úgy segítjen. Ámen.”⁵⁹

A református házassági szertartásrend egyik legfontosabb különbsége a római katolikushoz képest az, hogy az eskünek a református szertartásban nemcsak megerősítő, hanem kijelentő és tulajdonképpen házasságkötő funkciója van.

A kérdésre, hogy miért szükséges, vagy miért jó a házasságkötéskor a házasságra lépőknek esküt tenni egymásnak Isten és emberek színe előtt – nézzünk meg erre válaszokat egy 17.századi és egy kora 19. századi reformátor, református teológus tollából:⁶⁰

Milotai Nyilas István a legnagyobb problémát abban látja, hogy a bűn az Isten Országának növekedését akadályozni akaró Sátán ténykedése nyomán egyre jobban elhatalmasodik az embereken. A Sátán céljának legjobban az felel meg, ha az emberi kapcsolatokat teszi tönkre. A bizalmatlanság magjának elszórása bizonytalansághoz, hűtlenséghez, pótcselekvésekhez, szeretetlenséghez, végül boldogtalansághoz vezet. Milotai

---

⁵⁸ BÁRTH 2005, 122.

⁵⁹ RENDTARTÁS 1998, 102.

⁶⁰ A Függelékben teljes egészében olvasható mindkét megnyilvánulás.

szerint ezért helyes, ha a házasságra lépők Isten segítségét kérik, ily módon is – az eskü magunkra vételével is – már a közös út legelején. A Szentírás ajánlása e téren a legkézenfekvőbb útmutatás.

Tóth Ferentz liturgus, teológiai tanár 1810-ben megjelent könyvében azt írja, hogy a házassági esküvésben olyan dolgok köttetnek a házaspárok szívére, amelyekre való emlékezés vagy emlékeztetés erőt adhat a közös élet gondjainak leküzdéséhez, örömeinek még intenzívebb átéléséhez.

Konklúzió

A fent olvasottakból nyilvánvaló, hogy a házassági eskü problémáját illetően nem tudományos kérdésfeltevéstről van esetünkben szó, hanem sokkal inkább egzisztenciális kérdéstről. Az eskü és a házasság témáját vázlatosan érintve is érzékelhető, hogy milyen mélységek és milyen magasságok vannak e két intézményben, s mindez hatványozottan jelenik meg a kettő „egybekötésében”. Felemelő az az igyekezet és erőfeszítés, ami elődeink munkálkodásából tárul a szemünk elé: az az erőfeszítés, amivel jól-helyesen akarták érteni és védeni azt, ami valójában a házasság. Kortársak és utódok elé tárni azt a felismerést, hogy a házasság életre szóló szövetség, nem pedig egy általunk meghatározott időre szóló szerződés.

Annak ellenére, hogy a házasság külsőségeiben nyilvánul meg – egy nagyon bensőséges döntés megerősítése: két ember ígéretet ad egymásnak Isten és embertársaik előtt, hogy egymást nem hagyják el, amíg a halál el nem választja őket. Ezt az ígéretet esküvel pecsételik el, egy esküvel, ami nem más, mint Istentől ajándékba kapott lehetőség, ami által Ő megszólítható és behívható az életünkbe. Mindez csodával tölt el, másrészt viszont meg is szomorít, mivel az is nyilvánvaló, hogy ez egy vágyott és ideális állapot képe, a gyakorlat pedig valami másról szól. A legtöbbször talán teljesen akaratlanul. A valóságban az egyházi házasságkötést igénylő/választó párok többsége a

házasságot nem a fent leírtak szerint értelmezi, az esküt pedig pusztán a házasságkötési aktus megható, különösebb következményekkel nem járó kiegészítőjeként tartja számon. Szabad-e ilyen körülmények között, ilyen esetben egyházi esküvőt tartani? Szabad-e valakivel önmagára átokformulát kimondatni, úgy, hogy valójában nincs tudatában annak, hogy azt teszi? Tisztában vagyunk-e azzal, hogy az esküszegés nem a válással kezdődik? Sokakat érint ez a probléma, sokan feltettek már ilyen és ehhez hasonló kérdéseket, ezért is sürgető számunkra a válaszok megkeresése.

Függelék

1. Melotai Nyilas István : Mi annak az oka, hogy mostan a házások egyben esküsznek?⁶¹

Mivel hogy az ördög mindenek előtte, felette igen bánnya az Isten országának szaporodását, és az ő országának kissebbülését: az Isten országa pedig az igaz szent Istenfélő jámbor házásoknak tiszta ágyokból származott fiakból, és leányokból szaporodik; ezokáért semminémű rendelését az Istennek olyan dühösséggel nem igyekezte meg-háborítani, mint a házasságot. Ebben pedig az embereknek vétkekért az Istennek engedelmeiből annyira elő-ment a Sátán, hogy semmi rend között több visszálkodást, nagyobb egyenetlenséget, megengesztelhetetlen gyűlölséget, végtelen perlekedést nem láthatsz, mint a házások között. Ha ki ezt nem hinné, tekintsemeg a Szent Székeken folyó pereket, el-hiszi, hogy igen megvesztegette az ördög az Istennek szent szerzetét a házásoknak életekben.

A mi idvezült boldog emlékezetű eleink vötték ezt eszekben, és ugyan meg-tapasztalták, hogy a házasságra menedő két személyek tsak meg-hinnék egymást, és kezeseket állatnának-elő, az ő házasságokban való holtig meg-maradásoknak bizonyosságára, tehát akármi kitsiny boszszuságbol-is, avagy egyéb emberi indulatbol származott vakmerőségekből gyorsan butsut adnak egygyik a másiknak, és oláh modon rokkáját hamar ki-tenné, mely miatt az Istennek szent szerzése meg-háborittatnék, sok fertelmes életüvekkal az emberi társaság meg-rakodnék, holott mind a férfi egyget el-űzne, mást venne, feleséget feleségre: az aszszonyi-állat egyget meg-unna s más-hoz menne, férfiat férfira hordana; mellyből minémű nagy

---

⁶¹ MELOTAI 1653, 186-189.

egyedés, éktelenség, zűrzavar támadna, akár ki-is meg-gondolhattya.

Annakokáért, hogy efféle éktelenségeknek eleit vehetnék, az ördögnek intselkedését is a házások környül meg-gátol-hatnák, a házások a szent házasságnak igájában inkább meg-tarthatnák, az Istennek szent szerzésének méltóságát folyásá-ban meg-oltalmazhatnák, és a külö szegre vonó házasság-törőket-is keményben meg-büntethetnek, hozák-bé az Ecclesiában, hogy a házások öszve-esküdgyenek⁶². De nem emberi találmányból tsak, mint egy néminemű aszszony emb-tertelenségben élő Jesuita hazudgya, hanem a szent Irásban vetvén ennek fundamentomot, melyről olvasd meg a ⁶³Melotai Irtoványaban a negyedik ellenvetésre való feleletet a Traditiokban.

Oka tehát a miért a házásoknak egybe kellessek eskün-niek az eléb meg-mondott okokon kívül a szent Irás szerint ez, hogy az Úr Christus vőlegénynek az Anyaszentegyházzal valo fel-bomolhatatlan lelki házasságának, melly erős hittel vagyon Os. 2. 29 Eph 5. 22, meg-felellyen a házásoknak egyben kelé-sek, és együtt való tiszta életek.

Az Úr Isten Malachia Propheta könyvének második ré-szében hitelenségnek vetkével vádollya a Sidókat, hogy egy feleséggel meg nem elégedvén, az Isten törvénye ellen többet vennenek, és azt mondgya okának: ⁶⁴Mert mikor a Sidó férfi egyben adattatott a Sidó aszszonyal a házasságra, akkoron tótt az Úr Isten tanubizonyyságot te közötted (Sido férfi) és a te ifjú-ságodnak felesége között; melly Istennek tanubizonyyságtétele hit gyanánt volt a Házásoknak, kik az Istent hitták tanú-bizonyyságul az ő házasságokban való első egyben kelésekkor, mint szintén mi az esküvésben. Hogy azért ezt meg-rontották

---

⁶² Kalauz f. 460

⁶³ Irtovány f. 150

⁶⁴ Malac 2 14-15

az egy melle töb feleséget vévén, *persidé egerunt*⁶⁵, hitetlenül tselekedtenek. Meg-kell tehát most-is eskütni a házassulandókat, hogy a Szent Háromság egí Isten tanuságul hivassék egyben kelésekkor, és hogy hitetlenségben ne essenek, az egy feleségre többet hozván, mint az Izraeliták. Így tekénts-meg Ezechiél Profeta könyvének-is tizenhatodik részét ezen dolgokrol.

A mi Magyarink Confessioja ezt a kérdést igen nyilván tanította, és azt mondgya, hogy az utolsó időnek szüksége kételeníti arra az Egyházi szolgákat, hogy a Házassokot hittel kössék egyben, hogy az egygyesség erősebb legyen.

2. Tóth Ferentz : LXXIII. Helyes dolog é az, hogy a Házassulandók megesküdtettnek.⁶⁶

Az Esküvés ugyan nem tartozik a Házasság természetére; mindazáltal, mivel a házasságban való állandóságtól, és hűségtől nem tsak magoknak a Házass Féleknek, hanem azoknak maradékaiknak, sőt a Státusnak is boldogsága elválhatatlanul függ, - és mivel az Isten és az emberek előtt végben vitt esküvés az az egyetlen egy megnyugtató eszköz, mellynél fogva a Házass Felek, az egymásnak szájjal tett ígéreteken (egyik is a másiknak szívében nem láthatván) megnyugosznak, - s a Státus is bizonyossá tétetik, a mit ő meg is kívánhat az elöl jöhető Galibák eltávoztatásáért, hogy a Házass Párok öszvekelése, igazságos, törvényes és minden tsalárdtságtól üres.

- Mivel végezetre, a Házassági Esküvésben, a házassok kötelességei adattatnak elöl, és köttettetnek a Házass Párok szívére, a melly Solennis tselekedetre való, tsak reá emlékezés, vagy reá emlékeztetés, akármikor is erőt ad a házassági kötelességeknek minél pontomossabban való tellyesítésére: nem

---

⁶⁵ Ibid ii.

⁶⁶ TÓTH 1810, 209-211.

tsuda, ha a Status a házasságban való béállást az Esküvés szentségével is solennizáltatni, és a Vallás tekinteténél fogva is megerősíteni kívánja.

- Bizonyára, ha midőn két három Személyek, valamely nagy dolognak végben vitelére adják magokat, egy másnak megesküsznek; hogy a fel tett ideig egymást el nem hagyják; miért volna hát az helytelen rendelése a Statusnak, hogy a házások, kik a házasság által Koporsók bézártáig tartó társaságban állnak, egy másnak örökös és változhatatlan hűséget esküvéssel is megígérjék?

Bibliográfia

A Magyar Református Egyház Istentiszteleti Rendtartása. A Magyar Református Egyházak Tanácskozó Zsinatának kiadása, 1998.

BÁRTH, Dániel; *Esküvő, keresztlő, avatás. Egyház és népi kultúra a kora újkori Magyarországon.* Budapest, 2005, 279.

BUCSAY, Mihály; A tarcali zsinatok és a Tarcal-Tordai Hitvallás jelentősége. *Református Egyház XVI.* 1964. 149-152.

DOLHAI, Lajos; A házasság szentségének liturgiátörténete. *Vigília.* 79.évf.8.sz. 2014,566-573.

GIESEN, Georg; *Die Wurzel „Schwören“: Semasiologische Studie zum Eid im Alten Testament.* BBB56, Königstein, 1981.

KÁLVIN, János; A keresztény vallás rendszere. Kálvin Kiadó, Budapest, 1995.

KÁLVIN, János; *Magyarázat Malakiás könyvéhez.* (internet).

KAUFFMANN, C.M.; *Handbuch der altchristlichen Epigraphik.* Freiburg, 1917.

KISS, Áron; *A XVI. Században tartott magyar református zsinatok végzései.* Budapest, 1882.

MELOTAI NYILAS, István; *Agenda.* Varadon, 1653.

NÉMETH, Balázs; „... Isten nem aloszik, rejánk pislong...” *Református életforma kialakítása a folyamatosság és a változatosság közepette – a 16. századi Magyarország, mint példa* Kálvin Kiadó, Budapest, 2005, 348.

PÁSZTOR, János; *Liturgika.* Debrecen, 1985, 282.

PEDERSEN, J.; *Der Eid bei den Semiten.* Strassburg: Karl J. Trübner, 1914.

RAFFAY, Sándor; *Agenda. Az evangélikus lelkészi teendők vezérkönyve.* Budapest, 1932.

SANDERS, Paul; *So May God Do To Me!, Biblica, Vol. 85* (2004) 91-98.

SÖRÖS, Béla; *A magyar liturgia története I. A kereszténység behozatalától a XVI. század végéig.* Budapest, 1904.

SZUROMI,Sz. Anzelm; Az első három esztergomi zsinat és a magyarországi egyházfegyelem a 12.században. In: *Tanulmányok a magyarországi egyházjog középkori történetéből.* Szerk: Erdő P., Budapest, 2002.

THEOLÓGIAI SZEMLE, Budapest 2002.1.,35-49. Ökumenikus Esketési Szertartások Rendje.

THURY, Etele; *A Dunántúli Református Egyházkerület története. I-II.* Pozsony, 1998.

TÓTH, Ferentz; *Liturgia, mellyben A Helvétziai Vallástételt követő Ekklesiáknak Egyházi Tzeremóniáik, Rendtartásaik, és az Egyházi Szolgáknak azok körül való foglalatosságaik, s kötelességeik adatnak elől.* Győrben, 1810.

VANYÓ, László; (szerk.) *Ókeresztény írók. Sorozat12.* Budapest, 1986.

WOLFF, Hans,Walter; *Az Ószövetség antropológiája.* Harmat-PRTA, Budapest, 2001, 317.

ZIEGLER, Yael; „As the Lord Lives and as Your Soul Lives”: An Oath of Conscious Defence, *VT (Vetus Testamentum)* 58 (2008), 117-130.

Tartalomjegyzék

A konferencia programja	3
Dr. Somogyi Alfréd Anyanyelv váltási tapasztalatok és nyelvi szórványosodás a felvidéki magyar református közösségben.....	5
Kálmán Csaba A cigányság integrációjának társadalmi és egyházi kihívásai napjainkban	21
Bohács Béla A 103-as zsoltár és ekológiai összefüggései.....	39
Dr. Rákos Loránt Joglövés biblikusan	59
Haris Szilárd Negatív egalizmus	69
Kis Jolán A házasságkötési eskü problematikája	81